

De Troubadours

Welke strategieën kan een muzikleerkracht inzetten om moeilijkheden tijdens het vocaal musiceren in de eerste graad te verhelpen en de kwaliteit van het zingen te bevorderen?

Promotor:
Johannes Dewilde

Bachelorproef voorgedragen door:
Martijn Storme
Jonas Van De Velde
Myrthe Van Steenlandt

Vakgroep:
Muzikale opvoeding

tot het behalen van het
diploma van:

2020-2021

Educatieve bachelor voor
secundair onderwijs

TREFWOORDEN

zingen

motivatie

intonatie

zangtechniek

meerstemmigheid

Woord vooraf

Met deze bachelorproef zetten we een van onze laatste stappen in de educatieve bacheloropleiding voor secundair onderwijs voor muzikale opvoeding en Nederlands aan de Arteveldehogeschool. Dit was een periode waar we samen met een glimlach naar terugkijken. We werkten dan ook met veel enthousiasme en een gemeenschappelijke passie aan deze bachelorproef. Hoewel we elkaar in deze coronatijden geen fysieke schouderklop konden geven, wisten we elkaar toch steeds een hart onder de riem te steken.

Allereerst onze oprechte dank aan onze fantastische promotor Johannes Dewilde. Hij zorgde ervoor dat we door het bos de bomen bleven zien, zodat we telkens weer het goede pad bewandelden. Bedankt ook voor alle nuttige tips, uw aanstekelijke enthousiasme, uw kritische blik, uw vertrouwen en om ons in contact te brengen met de juiste mensen.

Daarnaast willen we heel graag de 84 MO- en DKO-leerkrachten bedanken die onze enquête invulden zodat wij een realistisch beeld kregen van hoe het zingen verloopt in de klaspraktijk.

Een welgemeende dankjewel aan de experts die wij mochten interviewen: Jimmy Colman, Tinne Devoghel, Magali Gelin, Greet Heyse, Merel Martens, Roosje Strobbe, Bart Van Caenegem, Simon Van der Beken, Lore en Marc Van den Broeck, Janis Van Dorselaer en Jonas Veirman. Dankzij jullie expertise ging er een wereld aan steengoede informatie en tips voor ons open.

We willen zeker ook Rohan Poldervaart bedanken. Hij gaf ons een boeiende workshop en nam uitgebreid de tijd om op onze vragen te antwoorden. Hij bracht heel wat vernieuwende tips aan die we konden verwerken in onze bachelorproef.

Onze speciale dank gaat uit naar Miroslav Sykes, Lenke Vangheluwe, Gaëlle Heyman, Linde Callewaert, Elise Logghe en Ronja Storme voor hun schitterende medewerking tijdens de opnames van onze demonstratiefilmpjes. Ook bedanken we graag Nico Logghe, directeur van Dé Academie in Ieper, voor het gebruik van de infrastructuur van de muziekschool voor de opnames.

Tot slot bedanken we graag onze families voor de steun, de hulp tijdens het plannen en het nalezen van onze bachelorproef.

Muzikale groet

Kneed je **klas** tot een **koor**.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	5
2. Onderzoeken	7
2.1. <i>Enquête: Hoe verloopt het zingen in de klas?</i>	7
2.1.1. Verwachtingen	7
2.1.2. Onderzoek	8
2.1.3. Conclusie	12
2.2. <i>Literatuuronderzoek: Welke hulpmiddelen bestaan er?</i>	13
2.2.1. Onderzoek	13
2.2.2. Conclusie	17
2.3. <i>Interviews: Hoe los je de zangproblemen op?</i>	18
2.3.1. Verwachtingen	18
2.3.2. Onderzoek	18
2.3.3. Resultaten	19
2.4. <i>Hiaten en beperkingen</i>	20
2.5. <i>Conclusies onderzoek</i>	20
3. Aan de slag	22
3.1. <i>Doel</i>	22
3.1.1. Toelichting medium	22
3.1.2. Toelichting doelpubliek	22
3.1.3. Toelichting 'De Troubadours'	23
3.2. <i>Materiaal</i>	23
3.2.1. Website	23
3.2.2. Tips en oefeningen van De Troubadours	24
3.2.2.1. Durf en motivatie	24
3.2.2.2. Intonatie	27
3.2.2.3. Zangtechniek	31
3.2.2.4. Meerstemmig zingen	33
3.2.2.5. Repertoire	36
3.3. <i>Verspreiding</i>	38
3.4. <i>Hypothese</i>	38
4. Besluit	40
5. Bibliografie	41
6. Bijlagen	44
6.1. <i>Enquête</i>	44
6.2. <i>Grafieken</i>	49
6.3. <i>Interviews</i>	57
6.4. <i>Repertoirelijst</i>	96
6.5. <i>Website</i>	99

1. Inleiding

Muziek. Al van kindsbeen af is het onze passie. En we zijn lang niet de enigen: iedereen heeft op een bepaalde manier wel een band met muziek. Maar zelf zingen, dat is nog iets anders ... Hoe vaak hoor je mensen niet zeggen 'dat ze niet kunnen zingen'?

Voor heel wat leerlingen in onze middelbare scholen is zingen een verplicht nummer, ook al gaat dit in het beste geval slechts over een half uurtje per week. In onze stages ondervonden wij dat het zingen in de muzieklessen efficiënter kan worden georganiseerd. We zagen maar al te vaak dat een groep jongeren afhaakt, niet gemotiveerd is, niet durft te zingen of zich ergert aan het te hoge of te lage niveau.

Verschillende onderzoeken bewezen dat zingen een grote meerwaarde biedt op allerlei vlakken:

De Ierse universiteit van Limerick geeft aan dat kinderen of jongeren die op een regelmatige basis zingen een grotere woordenschat en meer gevorderde leesvaardigheden blijken te hebben dan kinderen die minder zingen. Verder zorgt zingen in groep voor een grotere verbeelding, cultureel engagement en het doorbreken van grenzen binnen de eigen groep (Sing Ireland, z.d.).

Een studie van Kreutz (2014) toont aan dat een half uur per week zingen in groepsverband verschillende positieve effecten heeft. Het zorgt voor enkele fysieke voordelen: een energieboost, een verbeterde houding en ademhaling. Bovendien komen er zogenaamde sociale hormonen zoals oxytocine vrij, die zorgen voor stressreductie en een sociale binding met de groep.

In volgend citaat geeft zangexpert Rohan Poldervaart een andere blik op wat je met vocaal musiceren in de klas kan bereiken:

Zingen bij jongeren in het onderwijs zie ik meer als middel om jongeren hun spreekstem en spreekvaardigheid, verbaal en non-verbaal, te laten verbeteren. Uiteindelijk wil ik dat jongeren binnen de maatschappij hun plek vinden. Ik wil dat ze in staat zijn om met anderen in gesprek te gaan, om een conflict te bespreken, om te vertellen wie ze zijn en waar ze voor staan. Goede sprekers, mensen met wie je je onmiddellijk verbonden voelt wanneer ze beginnen te spreken, zijn mensen die kunnen spreken vanuit een muzikaliteit. Ze kunnen 'muzikaal spreken' (het volledige interview is opgenomen in bijlage).

Het nut van het zingen, aangetoond door deze experts, overtuigde ons om te werken aan het zangklimaat binnen het secundair onderwijs. Met deze bachelorproef willen we op zoek gaan naar doelgerichte tips die leerkrachten kunnen helpen tijdens het vocaal musiceren. Ons grootste doel is om de zangkwaliteit en daarbij ook het zangplezier te verhogen. Daarenboven kan het vak muzikale opvoeding significant aan belang winnen en een veel grotere impact krijgen op de algemene ontwikkeling van kinderen en de sociale binding. We formuleerden onze onderzoeksvraag dan ook als volgt: 'Welke strategieën kan een MO-leerkracht inzetten om moeilijkheden tijdens het vocaal musiceren in de eerste graad te verhelpen en de kwaliteit van het zingen te bevorderen?'

Om te achterhalen welke problemen muzikleerkrachten precies ervaren, lieten we een enquête op deze doelgroep los. In het hoofdstuk *Enquête: Hoe verloopt het zingen in de klas?* staat deze eerste onderzoeksmethode beschreven. In dat hoofdstuk analyseren we de resultaten van de enquête en puren we er vier pijnpunten uit: motivatie en durf, zangtechniek, intonatie en meerstemmigheid.

Zoals beschreven in het hoofdstuk *Literatuuronderzoek: Welke hulpmiddelen bestaan er?*, gingen we vanuit deze vier pijnpunten op zoek naar informatie in vakliteratuur. Dit leverde ons interessante, maar beperkte en eerder technische resultaten op. Deze materie bleek ook niet op maat van de doelgroep die wij voor ogen hadden.

Vervolgens namen we een aantal interviews af met experts ter zake. Deze field research leverde een lijst op met handige tips voor muzikleerkrachten. In het hoofdstuk *Interviews: Hoe los je de zangproblemen op?* leest u meer over deze derde en laatste onderzoeksmethode. De interviews zelf kunt u volledig nalezen in bijlage 3.

In een volgend hoofdstuk beschrijven we hoe we onze tips en ons lesmateriaal uitwerkten en verzamelden op onze website 'De Troubadours'. Oorspronkelijk was het de bedoeling om als rondtrekkende zangcoaches van klas tot klas te gaan en ons materiaal uit te testen, als echte troubadours. Door de huidige coronapandemie veranderden we echter ons concept. We voerden onze oefeningen uit met een klein groepje leerlingen uit de eerste graad, maakten hier opnames van en plaatsten dit demonstratiemateriaal op onze website.

We hopen alvast uit de grond van ons hart dat muzikleerkrachten weer de moed en 'goesting' zullen vinden om in elke les samen met hun leerlingen de longen uit hun lijf te zingen. We hopen daar met onze tips aan bij te dragen. Zo kunnen ze een resultaat boeken waar beide partijen trots op kunnen zijn.

2. Onderzoeken

In dit hoofdstuk bespreken we de verschillende onderzoeken die we uitvoerden, namelijk een enquête, literatuurstudie en interviews. Om af te sluiten bespreken we de hiaten en beperkingen die we ondervonden tijdens dit proces en geven we een algemene conclusie van dit hoofdstuk.

2.1. Enquête: Hoe verloopt het zingen in de klas?

Uit onze eigen praktijkervaring tijdens de stage in de eerste graad secundair onderwijs ondervonden we dat er tijdens het vocaal musiceren in de lessen muzikale opvoeding toch enkele moeilijkheden naar voren kwamen. De zangmomenten verliepen nooit helemaal zoals we hoopten. Enkele leerlingen haakten al af nog voor er een noot gezongen werd en het resultaat aan het einde van de les stelde ons ook niet altijd tevreden. Aangezien onze ervaring als student nog zeer beperkt is, gingen we op verkennend onderzoek met als doel te weten te komen hoe het gesteld is met het zingen in de klas in Vlaanderen.

We stelden een enquête op voor muzikaleerkrachten met vijftien vragen opgedeeld in acht thema's: persoonlijke informatie, eigen zangscholing, aantal zangmomenten, repertoire, resultaat, onderwijsvormen en -graden, meerstemmigheid en contactgegevens. We kozen ervoor om zowel open als gesloten vragen te stellen en om feitelijke vragen en meningsvragen af te wisselen. Op die manier hoopten we meer informatie en gedetailleerde antwoorden te ontvangen. Deze vragen bundelden we in een Google Forms-enquête. De volledige enquête is terug te vinden in bijlage 1.

Om de validiteit en de betrouwbaarheid van dit onderzoek te garanderen, gingen we op zoek naar zoveel mogelijk respondenten. Via mail verstuurd we onze vragen naar scholen, spraken onze persoonlijke contacten aan en deelden de enquête in Facebookgroepen waarin Vlaamse muzikaleerkrachten verenigd zijn. 84 respondenten namen deel aan de enquête.

2.1.1. Verwachtingen

Onze verwachtingen van deze enquête lagen in dezelfde lijn als onze persoonlijke ervaringen. We vermoedden dat muzikaleerkrachten in de eerste graad secundair op enkele problemen zouden botsen tijdens de zangmomenten. We veronderstelden dat zij bijgevolg ook niet altijd tevreden zijn met het zangresultaat in de klas. Bovendien waren we nieuwsgierig welke invloed de zangopleiding van de leerkracht hierop zou hebben. Ten slotte vroegen we ons af of het gekozen repertoire en de frequentie van de zangmomenten een effect zouden hebben op het zangresultaat en de mate waarin het meerstemmig zingen al dan niet lukt. In elk geval hopen we met deze enquête een probleem te kunnen vaststellen waarop wij in deze bachelorproef een antwoord kunnen bieden.

2.1.2. Onderzoek

In dit hoofdstuk bespreken en analyseren we de resultaten van de enquête. We maken een analyse van elke gestelde vraag uit onze bevraging, beschrijven de waarnemingen en lichten vervolgens onze persoonlijke conclusies en opvallende zaken toe. Daarna leggen we de link tussen verschillende uitkomsten. De bijhorende grafieken en vragen zijn terug te vinden in bijlage 2.

Zangopleiding leerkrachten *(grafiek 1)*

We vroegen aan onze respondenten in welke mate ze een zangopleiding hebben genoten. De meerderheid van de muzikleerkrachten heeft naast de lerarenopleiding muzikale opvoeding, de opleiding muziektherapie of -pedagogie of een opleiding aan het conservatorium, nog een bijscholing gevolgd. 39% van de leerkrachten volgde zanglessen in het deeltijds kunstonderwijs of bij een privézingdocent. Een tiende van onze respondenten heeft zangervaring opgedaan in een koor. Slechts drie procent geeft aan geen specifieke zangscholing te hebben gevolgd.

We kunnen hieruit besluiten dat een meerderheid van de muzikleerkrachten belang hecht aan een goede zangscholing. Later bekijken we of dit ook een invloed heeft op het zangresultaat in de klas.

Algemene tevredenheid *(grafiek 2)*

Slechts 31% van de leerkrachten geeft aan over het algemeen tevreden te zijn met het zangresultaat van de leerlingen. Een andere groep van 31% is ook tevreden, maar enkel nadat hij of zij de klas heeft kunnen aanmoedigen. 29% is soms tevreden, maar eerder ontevreden. Negen procent geeft aan nooit tevreden te zijn met het zangresultaat.

We kunnen hieruit concluderen dat de meerderheid van de leerkrachten niet altijd tevreden is met het resultaat dat de klas boekt aan het einde van een zangmoment. We gaan ervan uit dat de tevredenheid van de leerkracht overeenkomt met de kwaliteit van het zingen in de klas. Elke leerkracht zal enerzijds wel iets andere verwachtingen hebben, maar anderzijds ook rekening houden met de mogelijkheden van de klas. Dit zijn immers wel significante cijfers.

Met deze bachelorproef willen we handvaten aanreiken om de kwaliteit van de zangmomenten verbeteren. We onderzoeken eerst aan de hand van de andere grafieken op welke factoren de tevredenheid van de leerkrachten is gebaseerd.

Repertoire *(grafiek 3)*

23% van de leerkrachten maakt gebruik van Nederlandstalige liederen. 33% kiest voor anderstalige liederen, waarvan 20% voor vertrouwde andere talen (Engels, Frans, Duits ...) en 13% voor minder vertrouwde andere talen (Arabisch, Hebreeuws ...). Popliederen doen het met 21% zeker ook niet slecht in de klas. Tot slot zien we dat 18% van het repertoire uit volksliederen bestaat terwijl kinderliederen en muziek op notennamen zelden (elk slechts 1%) aan bod komen. Enkelingen in de

enquête gaven aan ook klassieke muziekstukken of film- en musicalmuziek op te nemen in het repertoire.

We kunnen hieruit besluiten dat muzikleerkrachten bij de zanglessen gebruik maken van een gevarieerd repertoire met verschillende talen. De vraag stelt zich wel of er naast pop voldoende andere genres aan bod komen, zoals folk, kleinkunst, blues, jazz of rock. Daarom stelden wij een beperkte repertoirelijst op waar verschillende genres aan bod komen. Die is te raadplegen op onze website en in bijlage 4. De geselecteerde nummers zijn telkens op maat van de leerlingen (qua tessituur, sprongen ...) en zeker haalbaar om samen uit te voeren.

Frequentie zangmomenten (*grafiek 4*)

Bij 41% van de muzikleerkrachten staat zingen wekelijks op de agenda. 42% kiest ervoor om bijna wekelijks te zingen in de klas. In 11% van de gevallen wordt er een aantal keer per maand gezongen. 5% implementeert zang slechts enkele keren per jaar. Tot slot geeft nauwelijks 1% van de leerkrachten aan nooit te zingen met de klas. Hieruit blijkt dus dat er over het algemeen relatief veel wordt gezongen tijdens de muzieklessen in de Vlaamse scholen. Toch staat zang niet overal elke week in de schoolagenda.

Sterktes tijdens zangmomenten (*grafiek 5*)

Bij deze open vraag kwamen er heel wat sterktes naar boven die leerkrachten ondervinden tijdens het vocaal musiceren. Het overgrote deel van deze sterktes is gerelateerd aan sfeer en beleving (groepsgevoel, motivatie, enthousiasme en inleving). Het is opmerkelijk dat slechts enkele van de antwoorden betrekking hebben tot de kwaliteit van het zangmoment (houding, ritme, articulatie). Twee procent van de leerkrachten geeft zelfs aan dat niets goed verloopt.

Hieruit kunnen we concluderen dat het gevoel en de stemming tijdens het zingen in de meeste gevallen wel goed zit. Het is volgens ons wel noemenswaardig dat bijna geen enkele leerkracht sterktes aangaf die gerelateerd zijn aan het resultaat of kwaliteit van het zangmoment. Bij dit antwoord moeten we ook rekening houden met het feit dat dit een verplicht in te vullen vraag was. Daardoor houden we best in het achterhoofd dat de antwoorden mogelijk positiever zijn dan de realiteit.

Problemen tijdens zangmomenten (*grafiek 6*)

Hier komen we bij de belangrijkste resultaten van ons onderzoek. Ook bij het antwoord op deze vraag mogen we niet vergeten vermelden dat dit een verplicht in te vullen vraag was. Uit de vraag blijkt dat 41% van de leraren problemen ondervindt bij de intonatie van de leerlingen. 20% ervaart moeilijkheden op vlak van durf en onzekerheid. Bij 14% valt een gebrek aan motivatie bij de leerlingen op. Ook bij stemgebruik en stemtechniek loopt het soms mis (9%). Articulatie (6%) en volume (6%) vormen soms struikelblokken bij het zingen. Een kleine 2% geeft aan dat een

stemverandering roet in het eten kan gooien. Dit geldt eveneens voor het concentratievermogen van de leerlingen (2%). Een opvallend antwoord is ook de onzekerheid van de leerkracht zelf.

Jammer genoeg moeten we besluiten dat leerkrachten heel wat struikelblokken ondervinden tijdens het vocaal musiceren. Op basis van alle resultaten selecteerden we vier grote probleemcategorieën waar we mogelijke oplossingen voor zochten: intonatie, motivatie en durf (deze pijlers namen we samen) en stemtechniek. We wijdden ook kort aandacht aan de overige factoren.

Positieve factoren (grafiek 7)

We vroegen de respondenten welke factoren de zangmomenten in de klas op een positieve manier beïnvloeden. Opvallend is dat 49% van de antwoorden betrekking hebben op de leerkrachten. Een instrumentale begeleiding door de leerkracht op piano of gitaar is voor 20% van de respondenten een positieve factor terwijl slechts 5% aangeeft dat een karaoketrack het zangmoment positief beïnvloedt. Veel valt of staat met de positieve stimulans en het enthousiasme van de leerkracht in kwestie, volgens 20% van de leerkrachten. 15% geeft aan dat de groepsdynamiek ook bepalend is voor het verloop van het vocaal musiceren. Daarnaast blijken een begeleiding met instrumenten door de leerlingen (5%), een dans of een bodypercussion toevoegen (5%) en voldoende variatie voorzien (6%) een meerwaarde tijdens het zingen in de klas. Andere leerkrachten verklaarden ook dat de klasopstelling, de grootte van de groep en de akoestiek van het lokaal een positieve invloed kan hebben, alsook het maken van een opname (of optreden) en het wegnemen van de druk om alleen te zingen. Ten slotte benadrukten enkele leerkrachten dat ook de vakkundigheid (zangniveau) van de leraar een positief element kan zijn.

Wat we vooral onthouden uit deze antwoorden is dat er veel in handen ligt van de muziekleraar. Een eigen begeleiding, een positieve bekrachtiging en kennis van de leefwereld van de jongeren, zorgen voor veel betrokkenheid die de leerlingen vervolgens aanzetten om op een positieve manier deel te nemen aan de les, wat de groepsdynamiek bevordert. Deze conclusie ligt aan de basis van onze motivatie om materiaal te ontwikkelen voor de leerkrachten in plaats van ons te focussen op de leerlingen.

Negatieve factoren (grafiek 8)

Na de positieve factoren, konden de respondenten ook de elementen benoemen die de zangmomenten op een negatieve manier beïnvloeden. Een kwart van de antwoorden had betrekking tot de groepsdynamiek en 11 procent gaf aan last te hebben van enkele storende leerlingen. Bijna een tiende ondervond problemen omtrent het repertoire. Enkele leerkrachten lieten ook weten dat de grootte van de klasgroep niet altijd bevorderlijk is en in sommige klassen zijn bepaalde leerlingen heel druk, tonen ze geen interesse of nemen ze het zingen niet ernstig. Bovendien kunnen het moment van de les, de stemverandering bij jongens (én ook meisjes), de aanwezigheid van publiek en eventueel andere zaken, allemaal negatieve factoren vormen voor het samen zingen.

De groepsdynamiek (25%) blijkt de grootste negatieve factor, die opvallend genoeg bij de vorige vraag ook een van de meest positieve factoren was. Ook de storende leerlingen, durf, drukte en gebrek aan interesse kunnen we in verband brengen met deze factor. Vervolgens valt dit te linken aan de problemen 'motivatie' en 'durf en onzekerheid' die we uit één van de vorige grafieken hebben opgemerkt. Hieruit kunnen we vaststellen dat de groepssfeer een zeer bepalend, maar fluctuerend element is voor een succesvol zangmoment.

Meerstemmig zingen (*grafiek 9*)

88% van de muzikaleerkrachten waagt zich aan meerstemmig zingen in de klas. Slechts 12% geeft te kennen dat de klas het meestal tot een goed einde kan brengen. De overige 60% kent een wisselend succes bij deze uitdaging. In 28% van de gevallen vindt de leraar meerstemmig zingen te hoog gegrepen en begint hij er niet aan.

Uit deze cijfers merken we dat meerstemmig zingen nog geen vanzelfsprekendheid is binnen de klascontext. We zien wel dat veel leerkrachten het proberen, maar er niet in slagen om er een succes van te maken. Dit kan liggen aan verschillende factoren die we later in deze enquêteresultaten zullen bespreken. Aan de hand hiervan kunnen wij trachten om meerstemmigheid op een haalbare manier uit te werken.

Verband tussen de zangopleiding van de leerkracht en de tevredenheid met het zangresultaat (*grafiek 10*)

Zoals eerder besproken gaan we ervan uit dat de tevredenheid van de leerkracht samenhangt met het behaalde zangniveau van de leerlingen. Wanneer we dit in combinatie brengen met de zangscholing van de leerkracht, merken we enkele zaken op. Eerst en vooral stellen we vast dat leerkrachten die extra zangscholing volgden in het deeltijds kunstonderwijs doorgaans meer tevreden zijn of tevreden zijn mits de nodige aanmoediging.

Daarnaast is het ook opvallend dat wanneer we de verschillende opleidingen (conservatorium, lerarenopleiding, muziektherapie en -pedagogie) vergelijken, we opmerken dat afgestudeerden van het conservatorium minder tevreden zijn dan alumni van de lerarenopleiding. Dit kan te maken hebben met andere verwachtingen die zij voorop stellen.

Leerkrachten met koorervaring zijn doorgaans tevreden over het zangresultaat, mits aanmoediging. Deze groep kende echter een beperkte vertegenwoordiging binnen onze respondenten. De enkele leerkrachten zonder specifieke zangopleiding zijn wisselend tevreden of ontevreden.

We kunnen geen eenduidige conclusie trekken uit deze vergelijking, maar we kunnen wel stellen dat het als leerkracht geen slecht idee is om je op zangtechnisch vlak bij te scholen als extra troef om leerlingen ook te laten uitblinken in zang.

Verband tussen de frequentie van de zangmomenten en de tevredenheid van het zangresultaat *(grafiek 11)*

Deze vergelijking vertelt ons dat regelmatig zingen de kans op tevredenheid met het resultaat verhoogt. Toch valt het op dat er ook veel leerkrachten uit klassen waar vaak gezongen wordt, ontevreden zijn. Dit kunnen we vermoedelijk verklaren door eerder vermelde problemen en negatieve factoren. We hopen dat dit werk kan bijdragen om die ontevredenheid grotendeels weg te werken.

Verband tussen frequentie van de zangmomenten en het succes van meerstemmig zingen *(grafiek 12)*

Meerstemmig zingen vergt oefening. Wie regelmatig (meerstemmig) zingt in de klas, zal wellicht sneller betere resultaten boeken. Opvallend is wel dat meerstemmig zingen soms ook succesvol is bij klassen waar jaarlijks maar enkele keren gezongen wordt (75%).

Bij heel wat klassen merken we op dat meerstemmig zingen een wisselend succes kent, los van de frequentie van de zangmomenten. Dit wijst erop dat deze manier van samen musiceren toch geen evidentie blijkt te zijn en er dus nood is aan extra ondersteuning bij dit onderdeel van de muziekles.

Verband tussen de zangopleiding van de leerkracht en het succes van meerstemmig zingen *(grafiek 13)*

Leraren met een opleiding in het DKO, muziektherapie- en pedagogie en MO ervaren allemaal succes of wisselend succes. We kunnen geen eenduidige conclusies trekken. Eens te meer blijkt het wel aan te raden om je als leerkracht te blijven bijscholen. Bovendien lijkt het niet nodig hogere muzikale studies te hebben gevolgd om succes te boeken in de klas.

2.1.3. Conclusie

Door deze enquête kregen we zicht op verschillende factoren die te maken hebben met zingen in de lessen muzikale opvoeding. Sommige resultaten liggen binnen de lijn van onze verwachtingen, andere zaken zijn toch opmerkelijk.

Een eerste resultaat dat ons in het oog springt is de matige of ontbrekende tevredenheid over het zangresultaat van de leerlingen. We gingen ervan uit dat dit hand in hand gaat met het zangniveau in de klas. We hadden verwacht dat sommige leerkrachten ontevreden zouden zijn over het zangresultaat. Dat slechts een derde van de leerkrachten tevreden is, baart ons zorgen. We zagen dat bij klassen waar meer of frequenter gezongen wordt, een groter gevoel van tevredenheid aanwezig is.

Interessant zijn ook de pijnpunten en sterktes die leerkrachten ondervinden bij het vocaal musiceren. De meeste factoren, zowel positief als negatief, hebben betrekking tot de

groepsdynamiek van de klas. De andere problemen komen tot uiting tijdens het effectieve zingen: intonatie, dynamiek, stemgebruik, houding, ademhaling, stemverandering ...

We lezen ook dat veel staat of valt bij de keuze van het repertoire. Variatie en herkenbaarheid zijn hierbij twee belangrijke factoren. Ook de inbreng van de leerlingen zelf valt niet te vergeten.

Meerstemmigheid kent een wisselend of onbestaand succes in de klassen. Hier willen we graag verandering in brengen door deze zangvorm op een laagdrempelige manier aan te bieden.

Verder blijkt de leerkracht in kwestie een zeer grote invloed te hebben op zingen in de klas. De positieve stimulans en het enthousiasme zijn cruciale positieve factoren. Ook een muzikale begeleiding die door de leerkracht zelf wordt gespeeld, stimuleert de leerlingen. Daarom zullen wij vooral focussen op de meerwaarde en de taak van de leerkracht in dit grote geheel. We ondervonden ook dat de opleiding van de leerkracht slechts een heel kleine invloed heeft op het zingen in de klas. Daardoor zijn we ervan overtuigd dat elke muzikale leerkracht, ongeacht de opgedane zangervaring, de uitdaging kan aangaan om het zangniveau in de klas te verhogen.

Het is niet gemakkelijk om de voorgaande conclusies allemaal aan te pakken binnen deze bachelorproef. We zijn er ons bovendien van bewust dat er geen sluitende oplossingen bestaan voor deze verschillende problemen, maar we willen toch de uitdaging aangaan om leerkrachten zoveel mogelijk handvaten aan te bieden om positieve verandering te brengen. Hiervoor gaan we op onderzoek in vakliteratuur en luisteren we naar experts in interviews.

Concreet focussen we ons in deze bachelorproef op de meest voorkomende pijnpunten. We kunnen de problemen onderverdelen in enkele grote categorieën die we later zullen behandelen. Alles wat te maken heeft met onzekerheid, groepsdynamiek, schaamte en drijfveer nemen we samen onder de noemer '*motivatie en durf*'. Vervolgens hebben we het over '*intonatie*' en '*stemtechniek*'. Ten slotte voegen we als vierde pijler '*meerstemmigheid*' toe. De positieve factoren die de leerkrachten zelf aangaven, nemen we mee om tot een oplossing te komen voor bovenstaande problemen.

2.2. Literatuuronderzoek: Welke hulpmiddelen bestaan er?

Aangezien we ons focusten op de problemen motivatie en durf, stemtechniek, intonatie en meerstemmigheid gingen we op zoek naar specifieke hulpmiddelen om deze moeilijkheden weg te werken. Uiteraard verdiepten we ons ook in bestaande lectuur over zingen en het nut van zingen in de klas.

2.2.1. Onderzoek

In dit onderdeel geven we een overzicht van de verzamelde informatie, opgedeeld per pijnpunt.

Motivatie

In onze opleiding leerden we over verschillende soorten motivatie, over hoe je leerlingen kan motiveren ... Deze achtergrondinformatie namen we mee gedurende de uitwerking van onze oefeningen.

Daarnaast zochten we ook naar specifieke literatuur over motivatie bij het zingen, maar deze bleek eerder beperkt. We namen daarnaast ook de tips uit de cursus vakdidactiek muzikale opvoeding (De Rouck & Defrancq, 2019) onder de loep: rekening houden met de leefwereld bij het kiezen van een lied en het genre, aansluiten bij de actualiteit of het thema van de les ...

We sluiten af met een gouden tip waarmee je volgens Paul Goossen (2018) de motivatie sterk laat toenemen: 'Reik een leuke prijs uit aan de meest enthousiaste meezingers of performers.' Hierdoor zullen de leerlingen echt goed hun best doen.

Durf

Zingen en durf zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Je moet tijdens het zingen namelijk heel wat zaken bloot geven: je stemgeluid, je houding, je expressie, je (a)muzikaliteit ... (Gelin, 2020)

Leerlingen uit onze doelgroep zijn heel gevoelig voor wat anderen over hen denken en hebben dikwijls een duwtje nodig om zich wat kwetsbaarder op te stellen. Ze zijn vaak erg bang om vals te zingen (Bak, 2017). Het is dus echt nodig om aan het zelfvertrouwen van de leerlingen te werken alvorens je gaat zingen (Veys, z.d). Doe dit niet enkel in de les, maar neem dit mee voor het leven binnen en buiten de schoolmuren.

Er bestaan gelukkig wel wat tips, om de 'durfdrempel' te verlagen. Zo zouden een stevige opwarming en een geleidelijke opbouw essentieel zijn. Ook is het van groot belang dat de leerlingen geloven dat ze het kunnen (Gelin, 2020). Probeer dus als leerkracht de groep zo veel mogelijk positief te bekrachtigen en gun ze uitbundige aanmoedigen en complimenten.

Daarnaast helpt het om het hele lichaam uitgebreid los te maken, want dit zorgt ervoor dat je ontspannen kunt gaan zingen. Geluiden maken kan ook een goed opstapje zijn naar zingen. Cruciaal is wel dat je laagdrempelig begint en geleidelijk aan opbouwt. Je kan deze geluiden ook koppelen aan een verhaaltje. Let er wel op dat je dit niet te kinderachtig maakt (The Whole Picture, z.d.).

Een andere tip is: 'Doe eens gek!'. Als je samen met je leerlingen wat onnozel doet en kan lachen, creëer je een gezellige en veilige sfeer. Hoe gekker hoe beter. Zorg ook hier dat je niet te snel gaat, anders klappen ze misschien dicht (Leskwartier, z.d.).

Emotiezingen (iets zeggen of zingen met een overdreven emotie) en zingen als iemand anders (zoals een operazanger, een kat, een zware spierbundel ...) zijn ook manieren om aan durf te werken. Met deze oefening neemt de leerling de rol aan van iemand anders en kunnen ze zichzelf hierachter verschuilen. Deze oefeningen zijn eerder bestemd voor de lagere school, maar mits een meer

serieuze aanpak zou dit ook moeten lukken in de eerste graad van het secundair (Leskwartier, z.d.). Of dit haalbaar is in jouw klas, moet je als leerkracht zelf afwegen.

Verder zou het helpen om in een lied een leuk klappatroon, een eenvoudige bodypercussie of een zotte dansmove te integreren. Dit zorgt voor extra energie en leidt onbewust tot een bepaalde discipline of een streven om het goed te doen. Een voordeel is dat je kan kiezen hoe creatief je dit invult en hoe moeilijk of makkelijk je het maakt (Goossen, 2018).

Volgens Veys (2012) benadruk je best regelmatig dat fouten maken mag. Zo voelen de leerlingen zich veiliger en minder geremd. Een goede tussenstap voor je gaat zingen is energiek spreken, de zogenaamde 'energise mode'.

Daarnaast mag je zeker niet vergeten dat zangplezier van groot belang is. Wanneer je te hard op het resultaat focust en het welzijn uit het oog verliest, zullen je leerlingen afhaken en niet meer durven (Le Noble, 2013).

Tot slot is het van kapitaal belang dat je als leerkracht durft zingen en je hierbij veilig en zelfzeker voelt. Het filmpje *Bang om te zingen voor de klas? Zo overwin je je angst* (Klasse, 2016) geeft een impressie van een workshop aan toekomstige leraren die niet durven zingen voor de klas. Hierin wordt bewezen dat samen gek doen helpt om geleidelijk aan de grenzen te verleggen. Zo heb je minder snel door dat je uit je comfortzone treedt en wordt de stap om te gaan zingen minder groot. Volgens zangdocent Jacob Vermeulen is het cruciaal om niet te veel te focussen op het resultaat. Daarnaast vindt hij dat je na een uurtje samen zingen al meteen een gevoel van verbondenheid krijgt, zelfs als je elkaar daarvoor niet kende.

Stemtechniek

De boeken *Zing!* van Ann Van den Broeck (2020) en *Mind the Voice - Zo leer je zingen* van Tiffany Veys (2012) waren onze voornaamste bronnen op vlak van zangtechniek.

Hierin stonden heel wat interessante verschillende technieken in functie van een goede en gezonde zangstroming. Het zou ons echter te ver leiden om deze technieken allemaal uit de doeken te doen. Toch pikken we er graag enkele waardevolle zaken uit.

Eerst en vooral merkten we op dat de schrijfsters elkaars beweringen bevestigen. Zo hechten ze allebei belang aan volgende elementen: een ontspannen lichaam met een goede houding, stabiliteit, een goede ademsteun en ademhalingstechniek. Veys behandelt ook de begrippen resonantie en klankprojectie. Van den Broeck legt de focus voornamelijk op verschillende soorten ademhalingstechnieken en pleit voor een stevige zangopwarming. Ze reikt ook enkele tips aan in verband met stemhygiëne. Dit laatste is zeker boeiend om eens in een klas te overlopen.

De specifieke zangvaardigheden van beide boeken zijn nogal technisch en hoofdzakelijk voor gevorderde zangers. We namen deze zaken dus eerder mee als achtergrondinformatie en probeerden die in onze tips wat toegankelijker te formuleren.

Tot slot bevestigen beide boeken dat zingen gelukkig maakt en dit versterkte onze vastberadenheid om het zingen in de klas te verbeteren.

Intonatie

Bronnen rond intonatie waren moeilijk te vinden. We botsten vaak op specifieke informatie voor koren, professionele zangers of individuele beginners.

Wat we alvast meenemen is de methode van het handzingen. Dit is een techniek waarbij je met je hand aangeeft hoeveel je stijgt of daalt. Op die wijze kan je de leerlingen visueel ondersteunen (Aussems et al., 2017).

Volgens van Lint (2021) is het ontzettend belangrijk om binnen de tessituur van de leerlingen te blijven en goed in te zingen op voorhand. De leerkracht moet benadrukken dat de leerling gericht moet luisteren naar zichzelf en zijn medeleerlingen.

Zangdocent Jacob Vermeulen reikte in het reeds aangehaalde filmpje van Klasse (2016) een boeiende oefening aan om de intonatie te verbeteren. Daar zitten studenten in een kring met hun ene hand voor hun oor en de andere voor hun mond. Zo horen ze zichzelf en hun buur heel goed. Door dit intense luisteren, kan je bijna niet anders dan de toon van je buur overnemen.

We mogen ook niet vergeten dat de verschillende pijlers elkaar aanvullen. Een goede intonatie kan je pas nastreven wanneer de leerlingen durven zingen, gemotiveerd zijn en een goede stemtechniek hebben. Volgens Veys (2020) is vals zingen eigenlijk niets minder dan twifelen aan je eigen kunnen.

Meerstemmigheid

De literatuur over meerstemmigheid in de klas was erg beperkt. De bronnen die beschikbaar waren, waren meestal erg ingewikkeld en dus niet geschikt voor onze doelgroep. De handleiding *Zing'es* van Aussems et al. (2017) bevestigde wel onze vermoedens dat je best erg eenvoudig begint, heel veel moet oefenen en herhalen en dat een canon erg geschikt is voor een eerste kennismaking met meerstemmigheid in de klas.

Kan iedereen leren zingen?

Volgens vocal coach Tiffany Veys kan 97% van de bevolking leren zingen. De resterende 3% zou toondoof of amuzikaal zijn (Veys, 2020). Leerlingen die toondoof zijn komen dus zelden voor. Dit is goed nieuws voor het muziekonderwijs. Natuurlijk is het geen garantie dat het ook effectief lukt om iedereen juist te laten intoneren aangezien er veel voorwaarden bij komen kijken.

Andere bronnen zijn minder optimistisch, maar denken wel dat er met een goede techniek veel mogelijk is. Er circuleren op het internet ook heel wat filmpjes en sites met tips om te leren zingen. We stellen ons echter vragen over de betrouwbaarheid hiervan en veronderstellen dat dit niet

mogelijk is zonder een goede zangcoach. Leren zingen is immers een uniek individueel traject waarbij interactie echt noodzakelijk is.

Overige bronnen

Om af te sluiten bespreken we nog enkele bronnen die relevant zijn binnen onze bachelorproef.

De handleiding *Zing'es* die we eerder aanhaalden kunnen we zien als een belangrijke inspiratiebron. Het voordeel van deze bron is dat alles op een praktijkgerichte manier staat beschreven. Er worden tips besproken die de kwaliteit van het zingen zouden moeten bevorderen. Ze schenken aandacht aan articulatie, ademhaling, resonantie, houding en er zijn ook enkele tips over canonzingen. Bovendien bieden ze extra didactische tools aan om het zingen te ondersteunen. Een kanttekening bij deze bron is echter dat de hier beschreven doelgroep niet volledig overeenkomt met ons beoogd publiek.

In een eerdere bachelorproef binnen onze opleiding werkten enkele studenten aan een website over het opstarten van een schoolkoor. Hierop zijn ook enkele nuttige tips terug te vinden die naar een klascontext vertaald kunnen worden.

Er is boeiend repertoire terug te vinden op de site van Vrije Schoolliederen. Ze bevatten ook heel wat oefeningen die praktijkgericht zijn. Na een registratie verschijnt er een overzicht van verschillende tips. Het repertoire is gericht op een jonger doelpubliek, maar mits enige aanpassing kan die informatie ook bruikbaar zijn in het secundair onderwijs.

2.2.2. Conclusie

Zoals verwacht vonden we in de literatuur heel wat wetenschappelijke onderbouwing over het nut en de meerwaarde van zingen. Hiermee werden onze vermoedens bevestigd en willen we deze motivatie overdragen aan de muzikleerkrachten in het secundair onderwijs.

Vervolgens vonden we een beperkt aantal tips, maar specifieke oefeningen voor onze doelgroep ontbraken. Er was wel meer informatie te vinden voor het lager onderwijs. Mits wat aanpassingen kan dit ook bruikbaar zijn.

In de bronnen over zangtechniek en intonatie kwamen heel wat verschillende inzichten aan bod. Over het algemeen werd dit redelijk technisch geschreven en niet toegepast op een klascontext. De beschreven tips waren eerder bedoeld voor individuele zangers. De handleiding *Zing'es* (Aussems et al., 2017) was gelukkig wel op maat en vormde een grote meerwaarde.

Een belangrijk inzicht dat we verwierven tijdens deze literatuurstudie is dat de verschillende pijlers onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Bij het ontbreken van durf en zangtechniek is het bijvoorbeeld niet mogelijk om een goede intonatie na te streven.

2.3. Interviews: Hoe los je de zangproblemen op?

Aangezien de bestaande literatuur weinig concrete, en voornamelijk theoretische antwoorden kon geven op onze probleemstellingen, besloten we om te rade te gaan bij echte vakexperts met veel praktijkervaring. We vroegen hen hoe de moeilijkheden tijdens het vocaal musiceren kunnen worden weggewerkt. Deze gesprekken vormden de basis voor het materiaal dat we later ontwikkelden en verspreidden.

2.3.1. Verwachtingen

Met deze interviews hoopten we allerlei concrete voorbeelden, oefeningen, tips en inzichten te verwerven. We waren ervan overtuigd dat ultieme praktijkvoorbeelden nog een grotere meerwaarde zouden hebben dan theoretische inzichten. We hoopten dat de experts over het algemeen op dezelfde lijn zouden zitten, wat het mogelijk zou maken om nadien waterdichte antwoorden en tips te formuleren. We stonden ook open voor opmerkingen en suggesties van hun kant.

2.3.2. Onderzoek

Voor deze interviews klopten we aan bij personen die werkzaam zijn in het muziekonderwijs, jarenlange ervaring hebben of gespecialiseerd zijn in onze vooropgestelde domeinen. We bevroegen enkele persoonlijke contacten die we leerden kennen via lessen en stages en namen ook contact op met mensen naar wie we werden doorverwezen.

De interviews werden opgedeeld volgens vier verschillende focusonderwerpen die we vastlegden na het afnemen van de enquête: motivatie en durf, intonatie, zangtechniek en meerstemmigheid. In elk interview kwamen er algemene vragen rond deze vier aspecten aan bod. Dit alles werd aangevuld met enkele meer diepgaande vragen over één van de thema's naargelang de specialisatie van de geïnterviewde persoon. Enkel het interview met Rohan Poldervaart werd anders gestructureerd omdat hij vooraf aangaf dat hij ons op de verschillende vlakken een toevoeging zou kunnen bieden.

De vraaggesprekken werden afgenomen via videoconferentie en duurden telkens ongeveer een uur. We kozen ervoor om semigestructureerde diepte-interviews af te nemen. Hierbij maakten we op voorhand een schema met algemene vragen. We lieten onszelf toe om hier af en toe van af te wijken wanneer er iets interessants gezegd werd of we niet helemaal begrepen wat werd bedoeld. Dit leek ons een meerwaarde bij dit kwalitatief onderzoek aangezien we zoveel mogelijk informatie wilden verwerven. In totaal werden dertien personen geïnterviewd. Vervolgens hebben we de gesprekken samenvattend getranscribeerd. Deze interviews zijn integraal terug te vinden in bijlage 3.

2.3.3. Resultaten

Bij onze verwachtingen (2.3.1) haalden we aan dat we er vermoedden dat de experts over het algemeen op dezelfde lijn zouden zitten en ons een eenduidig antwoord zouden kunnen bezorgen. Dit was echter niet het geval op alle domeinen.

Wat betreft intonatie was de meerderheid van de geïnterviewden ervan overtuigd dat elke leerling op toon kan leren zingen. De meesten gaven de voorkeur aan een aanpak in groep, in plaats van individuele aandachtspunten te geven. De concrete tips en oefeningen hiervoor lagen allemaal in dezelfde lijn en waren bovendien gericht op het creëren van een veilig klasklimaat. Het werd ons ook aangeraden om intonatie-oefeningen te integreren in andere oefeningen of hier pas aan te werken wanneer zich een effectief intonatieprobleem voordoet. Om deze reden kozen we ervoor om dit te verwerken in algemene tips zonder specifieke oefeningen. Niettegenstaande de overtuigende meningen van vele geïnterviewden, gaven enkelen onder hen aan dat het juist intoneren niet voor iedereen is weggelegd en sterk bepaald wordt door aanleg en gehoor.

Durf en motivatie kwamen naar voren als grote moeilijkheid tijdens het zingen in de klas, wat reeds bevestigd werd in de enquêtes. Problemen in dit verband gaan vaak hand in hand met de sfeer en de dynamiek die leeft in de groep. We kregen van vele personen concrete tips om de leerlingen warm te maken en de schroom aan de kant te schuiven. Enthousiasme van de leerkracht, het ijs breken, inspelen op de leefwereld en het bieden van een verantwoordelijkheidsgevoel waren enkele van de pijlers die aan bod kwamen.

Op vlak van zangtechniek spraken we ook met enkele experts. Voor jongeren met weinig zangervaring is werken aan complexe zangtechnieken een grote stap. Ze raadden ons aan om te starten bij de basis, wat inhoudt dat we de leerlingen laten kennismaken met het karakter en de mogelijkheden van de eigen zangstem. Vervolgens is het ervaren van extremen in dynamiek, stemkleur en ademhaling ook een goede manier om bewustwording te creëren. Verder is het belangrijk om stemoefeningen te koppelen aan iets herkenbaars.

Het geschikte repertoire kent volgens onze geïnterviewden heel wat verschillende kenmerken. Sommigen gaven aan dat de leerkracht dit zelf moet beslissen, anderen laten de keuze steeds aan de leerlingen terwijl de meesten hierin een balans proberen zoeken. De eerste grote vereiste is dat de aangeboden liederen aansluiten bij het toonbereik van de leerlingen. Vervolgens zoeken de meeste experts de liederen uit de leefwereld van de leerlingen of laten ze die aansluiten bij het lesonderwerp. Ook hechten enkele geïnterviewden belang aan taal en houden ze er rekening mee dat het nummer niet te moeilijk is, maar toch wat uitdaging kent.

Over meerstemmig zingen gaven bijna alle experts aan dat een goede opbouw van groot belang is. Meteen in terts zingen met een onervaren klas wordt over het algemeen afgeraden. Door middel van andere instrumenten, canons, contrasterende lijnen, herkenbare melodieën, baslijnen en bourdons kunnen de eerste stappen naar het meerstemmig zingen gemakkelijker worden gezet, op een meer laagdrempelige manier. Andere geïnterviewden gaven dan weer aan dat het werken met drieklanken van in het begin een goede oefening is voor het harmonisch gevoel en gehoor van de leerlingen.

2.4. Hiaten en beperkingen

Omdat de coronamaatregelen nauwelijks fysieke contacten toelieten, moesten we onze onderzoeksmethodes voor een groot stuk aanpassen.

Ten eerste was het niet mogelijk om klasbezoeken te organiseren. Hierdoor konden we niet zelf observeren waar de pijnpunten en de sterktes liggen bij het klassikaal zingen. Daarom kozen we voor een enquête als alternatieve onderzoeksmethode.

De interviews die we afnamen voor deze bachelorproef gingen online door. Dit kende volgende voordelen: er was geen verplaatsing nodig en er was een goede tijdsafbakening. Dit laatste kunnen we echter ook zien als een nadeel. Wanneer de interviews fysiek hadden plaatsgevonden, zouden de respondenten mogelijk meer tijd hebben vrijgemaakt en zou de sfeer persoonlijker geweest zijn. Het zou kunnen dat we daardoor dieper op sommige antwoorden hadden kunnen ingaan.

Ons oorspronkelijke plan bestond erin om alle verzamelde tips uit te testen met kleine groepjes leerlingen in de vorm van innovatielabs. Voor elke workshop zouden we hypothesen stellen, zoals 'Als we deze strategie toepassen, zal dit probleem verbeteren?' Na deze fase zouden we onze tips bijsturen, om de verbeterde versie nogmaals uit te testen en bij te schroeven. De locatie en tijd lagen vast en de mails met concrete planning waren de deur uit, maar op het laatste moment werd dit weer afgeblazen door allerlei verstrengingen in verband met Covid-19.

Hieruit besloten we niet langer te wachten op een nieuwe gelegenheid om te zingen met een testpubliek. We veranderden van koers en beten ons vast in het uitwerken van de tips, nieuw materiaal en het vormgeven van de website. In niet-coronatijden hadden we wellicht tussentijdse experimenten kunnen uitvoeren en leerrijke workshops bijwonen die een meerwaarde zouden zijn geweest.

Omwille van de coronaveiligheid moesten we ons tijdens de opnamedagen voor de filmpjes op de site beperken tot een klein groepje leerlingen. Wellicht zou het leerkrachten nog meer inspireren als we konden demonstreren dat onze tips ook voor een volledige klasgroep werken. Verder werden we ook erg belemmerd door mondkapjes, maar de huidige maatregelen lieten het helaas niet toe om hier creatief mee om te springen.

2.5. Conclusies onderzoek

Uit onze uitgevoerde onderzoeken, kunnen we heel wat zaken concluderen. Eerst en vooral stelden we dankzij onze enquête vast dat er nog heel wat werk aan de winkel is wat betreft zingen in de klas. Gelukkig zijn er ook vele zaken die bij leerkrachten goed verlopen, maar wij willen ons hierbij focussen op het verbeteren van de bestaande moeilijkheden. Het grootste struikelblok was de durf en motivatie die bij jongeren vaak ontbreekt. Bij heel wat leerlingen en leerkrachten heerst veel onzekerheid en in vele gevallen laat de groepsdynamiek het niet toe om op een efficiënte manier vocaal te musiceren. Aan de hand van informatie uit de interviews lijkt het ons mogelijk om het zangplezier weer in de klas te brengen, zowel voor de leerlingen als voor de leerkracht. De andere

onderdelen zijn zangtechniek en intonatie. Ten slotte merkten we ook dat meerstemmig zingen niet vanzelfsprekend is en willen we hiervoor de drempel verlagen.

Uit de interviews met de experts haalden we heel wat bestaande strategieën en tips om problemen tijdens het vocaal musiceren de wereld uit te helpen. Vele muzikleerkrachten in het secundair onderwijs hebben hier echter geen weet van. Daarom lijkt het ons zinvol om de tips samen te voegen, te herwerken en op een aantrekkelijke manier aan de leerkrachten aan te bieden.

De onderzochte literatuur kan ons helpen om op een onderbouwde manier materiaal uit te werken dat leerkrachten kan helpen. Het is de bedoeling om deze informatie op een praktijkgerichte en duidelijke manier tot de leraren te brengen.

3. Aan de slag

3.1. Doel

In dit hoofdstuk gaan we aan de slag met de verzamelde kennis uit vorige hoofdstukken. We creëren een website voor muzikleerkrachten uit de eerste graad van het secundair onderwijs in het thema 'troubadours'.

3.1.1. Toelichting medium

We kozen ervoor om een website te maken omdat we op die manier snel en efficiënt tips en oefeningen kunnen verspreiden. Dit zorgt voor tal van voordelen: we kunnen veel muzikleerkrachten bereiken, we kunnen de site regelmatig updaten en we kunnen feedback en tips van bezoekers integreren. Zo kan de site 'leven' en is er geen sprake van eenrichtingsverkeer. Daarnaast kunnen we er gemakkelijk onze filmpjes posten. We denken dat we de leraren met onze aanschouwelijke oefeningen extra zullen prikkelen. Ook willen we met ons troubadourthema de nieuwsgierigheid bij ons publiek aanwakkeren om op verkenning te gaan en onze tips te ontdekken.

3.1.2. Toelichting doelpubliek

Ten eerste bleek uit onze literatuurstudie en enquête dat leerkrachten een essentiële rol spelen in de begeleiding van jongeren. Veel hangt af van hun capaciteiten. Zij zijn bovendien de vakexperts en dus meer gebaat bij de tips dan de leerlingen. Er wordt van hen verwacht zich te blijven verdiepen, dus hopen we dat zij het geleerde op hun eigen manier zullen vertalen naar de klas. Daarom kozen we de leraar en niet de leerling als doelgroep voor onze website.

Bovendien vermoeden we dat 'schermleren' voor jongeren niet ideaal is omdat het betrokkenheid en interactie mist, wat essentieel is tijdens het zingen.

We beslisten om te focussen op de eerste jaren van het middelbaar onderwijs zodat de tips vanaf het begin kunnen worden toegepast. In de verdere jaren kan hiernaar nog steeds terug verwezen worden.

Voor veel leerlingen is de overstap van lagere naar secundaire school geen evidentie. Wij zijn er van overtuigd dat muziek deze overgangsfase draaglijker kan maken, omdat het onder meer het welbevinden en het samenhorigheidsgevoel verbetert, zoals beschreven in hoofdstuk 2.2.2. Deze nieuwe periode is ook cruciaal voor de ontwikkeling van het individu. Muziek en zingen kan dus zeker een hefboom zijn voor het vermijden en verhelpen van moeilijkheden.

Bovendien zijn er een aantal typische problemen zoals stemveranderingen en durf, die vaak in deze leeftijdscategorie opduiken. Tot slot overtuigden de hervormingen in de tweede graad, en dus de

onzekerheid voor de toekomst van het vak muzikale opvoeding, ons om het onderste uit de kan te halen bij de eerste graad.

3.1.3. Toelichting ‘De Troubadours’

Wij kozen voor het concept ‘De Troubadours’ omdat er een aantal opmerkelijke gelijkenissen zijn tussen deze geliefde minnestrelen en onze manier van werken. Eerst en vooral verspreiden we allebei onze verhalen en kennis, die we opdeden bij andere troubadours. Een volgende overeenkomst is dat we allebei steeds een hoge kwaliteit nastreefden opdat de liefde voor zingen zou vergroten. Als laatste is een troubadour de geknipte persoon om een groep te enthousiasmeren en een positieve sfeer van verbondenheid te scheppen.

Wij vinden het onze missie om het zangniveau in de klas op te krikken, omdat wij ervan uitgaan dat dit de sfeer, het welbevinden, de motivatie en de creativiteit in de klas zal doen stijgen. We zullen dit trachten te bereiken door online van leerkracht naar leerkracht te reizen, zodat zij op hun beurt alle info kunnen gebruiken en verspreiden.

Wellicht zullen onze troubadourtips meer dan ooit van pas komen nu er steeds meer geknipt wordt in het artistieke aanbod op school en er dus op kortere termijn kwalitatieve resultaten geboekt moeten worden.

3.2. Materiaal

In dit onderdeel doen we de concrete uitwerking van de website uit de doeken. Eerst bespreken we de globale structuur van de website. Vervolgens behandelen we het inhoudelijke deel.

3.2.1. Website

Al ons materiaal bundelden we op de website detroubadours.wixsite.com/tips. Van een aantal pagina’s namen we in bijlage 5 een screenshot op.

De website bestaat uit vier grote delen:

- Een pagina met alle tips: *Ontdek de tips*
- Een repertoirelijst: *Snuister in ons repertoire*
- Een woordje uitleg bij De Troubadours en ons onderzoek: *Wie zijn De Troubadours?*
- Een contactpagina: *Zelf nog een tip?*

De pagina *Ontdek de tips* is opgedeeld in vier categorieën, gerelateerd aan de problemen die zich voordoen bij klassikale zangmomenten: motivatie en durf, intonatie, zangtechniek en

meerstemmigheid. Op die manier kunnen we echt doelgericht inspelen op moeilijkheden van leraren. Wanneer de bezoeker klikt op een pijnpunt verschijnt er een overzicht met verschillende tips en oefeningen die onder die categorie vallen. In de meeste gevallen hebben we een filmpje voorzien met een demonstratie van de oefening of met meer uitleg bij de tip.

Voor de intro van onze filmpjes herwerkten we het nummer 'De Troubadours' van kleinkunstenaar Miel Cools. We plaatsten er een eigen tekst, begeleiding en meerstemmigheid op. Wie maar niet genoeg krijgt van dit aanstekelijke deuntje, kan op de pagina *Wie zijn De Troubadours?* genieten van een uitgebreide versie. Op die pagina schetsen we ook de insteek van de website en ons onderzoek.

Op de pagina *Snuister in ons repertoire* sommen we in een filmpje enkele criteria op waaraan je repertoire moet voldoen. Daarnaast vind je een repertoirelijst die we volgens diezelfde criteria opstelden. Bij elk nummer schreven we voor welk pijnpunt (articulatie, dynamiek, tempo ...) je het nummer kan inzetten. We kozen bewust voor een gevarieerd repertoire dat verschillende genres bevat, omdat uit de enquête bleek dat de focus in muzieklessen voornamelijk bij popmuziek ligt. Zo hopen we ook andere genres in de verf te zetten, opdat de leerlingen een brede muzikale opvoeding kunnen krijgen. Elke bezoeker kan dus een overzicht krijgen per zangprobleem en per genre.

Tot slot kunnen bezoekers ons via de contactpagina *Zelf nog een tip?* feedback doorsturen. Wie zelf nog handige oefeningen met de wereld wil delen, kan bovendien aangesteld worden als auteur en kan zelf een artikel op onze blog posten. We moedigen dit ten zeerste aan op onze sociale media. Op die manier blijft de site fris, kunnen we leren van elkaar en kunnen we het zangonderwijs blijven opwaarderen.

3.2.2. Tips en oefeningen van De Troubadours

In dit hoofdstuk ontdekt u onze concrete tips voor muzikleerkrachten tijdens het vocaal musiceren. Onze suggesties zijn gebaseerd op de antwoorden uit de enquêtes en informatie uit vakliteratuur. Daarenboven zijn de meeste tips toepassingen of uitwerkingen van de informatie die we van onze vakexperts ontvingen tijdens de interviews. We maakten een opdeling in de categorieën durf en motivatie, intonatie, zangtechniek, meerstemmig zingen en repertoire. Op onze website zijn deze tips en oefeningen uitgewerkt in filmpjes.

We willen hier nog aan toevoegen dat onze adviezen vaak vrij te interpreteren en toe te passen zijn op elke specifieke klasgroep. Het is dus geen garantie dat elke tip en oefening zoals die hier beschreven staat een succes kent in elke les. Bovendien is het belangrijk dat leerkrachten onze aanwijzingen steeds aanpassen aan hun eigen lesstijl, authenticiteit en het lesonderwerp.

3.2.2.1. Durf en motivatie

De meeste jongeren luisteren veel naar muziek. Het is een onderdeel van hun dagelijkse leven. Door hier aan de hand van het juiste repertoire op in te spelen, krijg je de leerlingen vast wel gemotiveerd.

Er is echter een verschil tussen niet willen en niet durven zingen. De meerderheid van de leerlingen zingt mee wanneer de rest ook meezingt, door een gezonde groepsdruk. Zingen leerlingen alsnog niet mee, dan heeft het meer te maken met durf. Jongeren op die leeftijd zitten vaak met zichzelf in de knoop, maar het is ook niet aan de muziekdocent om zoiets in één uur per week op te lossen. Wat wel kan, is een veilige omgeving creëren waarin de leerlingen kunnen proberen en ontdekken.

Durf heeft vaak te maken met onzekerheid over stem en lijf. Leerlingen van de eerste graad secundair onderwijs worden ineens heel zelfbewust: wie zijn ze, hoe zien ze eruit ... Krijg je de aandacht daarvan weg, dan krijg je meer ruimte om met de leerlingen te zingen. Het helpt als ze eerst een oefening doen die minder ernstig is, zoals een ijsbreker.

Uiteindelijk mag de muziek zelf niet het hoofddoel zijn. Het hoofddoel is dat de leerlingen zich goed en veilig voelen en het beste uit zichzelf kunnen halen. Muziek is het middel waardoor ze zich comfortabel voelen. Dan ga je zien dat er mooie dingen uit komen.

Wijs op de verantwoordelijkheid van elke leerling om tot een mooi resultaat te komen. Vraag aan iedereen om even luid te zingen en een duit in het zakje te doen volgens het principe samen uit, samen thuis. Dit versterkt de verbondenheid en zo kan iedereen zich veiliger voelen.

Breek het ijs

Leerlingen met voorliefde voor zang vinden het normaal om aan de slag te gaan met de stem, anderen zijn het niet gewoon om hun eigen stem op een andere manier te laten horen. Zorg daarom eerst voor een fysieke ijsbreker waarbij ze hun stem nog niet moeten gebruiken.

Ijsbrekers zijn heel hard nodig om vertrouwen te krijgen bij jongeren, in de groep, in de dirigent en in het proces. Het is nodig om samen met elkaar iets te kunnen creëren, waarbij je wel fouten kan maken, maar daar samen ook om kan lachen.

Ijsbrekers zijn gericht op het groepsproces. Een goede ijsbreker is gebaseerd op humor. Op het moment dat iedereen in een fysieke, grappige oefening fouten begint te maken, wordt duidelijk dat iedereen in de groep ook maar mens is, en dat fouten getolereerd worden.

Je kan via vraag en antwoord gekke bewegingen en geluiden maken, dansen, interageren met elkaar, klappen en stampen ... Hierdoor zijn ze bezig met hun lijf, maar op een speelse manier. Ze zitten dus minder in hun hoofd en zijn meer in het moment aanwezig. Verwacht niet van leerlingen dat ze vanaf het eerste moment volledig loskomen. Begin met kleine bewegingen en bouw dit op. Wanneer niet iedereen mee is, is het niet erg om een stapje terug te gaan.

Een voorbeeld hiervan is dansen met energieniveaus die de leerlingen samen vastleggen. Bekijk hiervoor zeker het filmpje op onze website.

Voor het effectieve zingen, kan je de leerlingen vervolgens prikkelen met hun eigen stemgeluid en ze hier comfortabel mee laten voelen. Doe dit op een speelse manier en gebruik herkenbare zaken. Het filmpje op de website geeft hiervan een duidelijke demonstratie.

Het is bij ijsbrekers vooral belangrijk dat de leerlingen niet bezig zijn met hoe goed ze iets doen, maar dat ze gewoon gek kunnen doen en uit hun schulp kunnen kruipen door te overdrijven. Als ze eerst hebben overdreven, dan is zingen plots 'normaal'. Ze zijn minder zelfbewust wanneer ze eerst die grens hebben verlegd.

Zelf onzeker als leerkracht?

Het is best mogelijk dat je als leerkracht zelf onzeker bent om te zingen voor een hele klas jongeren met een mening. Een goede 'bijscholing' is om als leerkracht ook je eigen zangstem op te nemen, die opnames te beluisteren en dat vaak te herhalen. Zo raak je gewoon aan je eigen stemgeluid. Doe dat op verschillende momenten van de dag, dus ook in de ochtend. Vind je het zelf acceptabel, dan zullen de leerlingen dat ook wel vinden.

Het is bovendien niet erg om je eigen onzekerheden te delen met de klas. Dit kan ervoor zorgen dat de leerlingen ook open zijn naar jou toe. Anderzijds is het soms beter om je zwakke punten als leerkracht te camoufleren. Maak voor jezelf de afweging welke manier voor jou en de leerlingen het beste werkt. Kies daarnaast een repertoire dat de leerlingen energie geeft. Op die wijze krijg je ook zelf energie.

Het is niet evident om als leerkracht een klas instrumentaal te begeleiden en tegelijkertijd zelf te zingen. In dat geval gebruik je beter karaokeversies. Maar vergeet nooit: oefening baart kunst.

Kies het juiste repertoire

Een goed lied uitkiezen is niet gemakkelijk, maar is wel zeer bepalend voor de motivatie van de zingende jongeren. De voorwaarden die aan de basis liggen van een goede liedkeuze zijn: de correcte tessituur, aansluiting bij de leefwereld, een gepaste inhoud en een aanvaardbare taal. Bovendien is het toevoegen van een bodypercussion, een begeleiding met instrumenten of dans een grote meerwaarde voor de muzikale beleving. Meer informatie hierover is terug te vinden in 3.2.2.5 'repertoire'.

Wees voorzichtig met een partituur

Geef de leerlingen de eerste muziekles niet meteen een partituur. Voor wie geen muzikale achtergrond heeft, kan dit afschrikken. Je kan steeds met grafische partituren aan de slag gaan als je het verschil wil aantonen tussen hoog en laag. Toch is het wel aan te raden om eens een echte partituur te introduceren en uit te leggen wat het is. Het begrijpen van een partituur zorgt voor een appreciatie voor mensen die dit al onder de knie hebben.

Niet iedereen moet zingen

Wat als leerlingen écht niet willen zingen? Probeer ze te betrekken op een andere manier: laat een groep leerlingen naar buiten gaan om een beat te maken of geef ze een stappenplan voor een

eenvoudige instrumentale begeleiding. Maak hier duidelijke afspraken over zodat iedereen de kans blijft krijgen om bij te leren.

Richt een schoolkoor op

Een eigen koor hebben op school kan het algemene zangenthousiasme bevorderen. Hiervoor verwijzen we graag naar de website 'Koor op school', die ontwikkeld werd in het kader van een eerdere bachelorproef: kooropschool.wixsite.com/kooropschool

3.2.2.2. Intonatie

In elke klas zit wel een aantal leerlingen dat de toon niet treft en dan maar wat zachtjes of juist veel te luid meebromt met de groep. Kan je ook deze leerlingen op toon laten meezingen? Er bestaat geen eenduidig antwoord hierover, want veel hangt af van aanleg, gehoor en wilskracht. Het is vaak een moeilijk proces. Veelal komt dit doordat leerlingen voor de eerste keer geconfronteerd worden met hun eigen stemgeluid. Bij het merendeel zou dit echter wel moeten lukken, aan de hand van enkele tips.

Probeer in ieder geval om de leerling(en) in kwestie niet persoonlijk aan te spreken, maar om het probleem klassikaal aan te pakken. Je kan er eventueel toch voor kiezen om de leerling in kwestie wel aan te spreken, maar doe dit dan op een discrete en respectvolle manier. Benadruk dat op toon zingen niet zo eenvoudig is en stel de leerling gerust. Je moet het probleem niet enkel aanpakken als het zich voordoet. Regelmatige gehooroefeningen tijdens de opwarming kunnen namelijk voor de hele klas nuttig zijn. Leer de leerlingen luisteren. Pas als ze hun oren trainen, kunnen ze verbeteren.

We maken een onderscheid tussen:

- vals zingen (= leerlingen die hun zangstem inzetten, maar met te weinig tonaal gevoel);
- brommen (= leerlingen die hun zangstem nog niet gevonden hebben en nog geen hoge noten kunnen produceren of die nog geen onderscheid kunnen maken tussen hoger en lager);
- fouten zingen (= leerlingen met tonaal gevoel die door onoplettendheid andere noten zingen).

Vals zingen

Wanneer een leerling of meerdere leerlingen in de klas geen tonaal gevoel hebben, kan je als leerkracht verschillende strategieën inzetten. Dit kan zowel op korte als op lange termijn.

Op korte termijn:

- Plaats de leerlingen voor enkele andere leerlingen zodat ze de correcte toon goed in hun oren krijgen.
- Werk aan de groepsklank en dwing ze naar elkaar te luisteren. Zo verleg je de focus op de groep en niet zo zeer op verschillende individuen.
- Laat de leerlingen de noot of melodie neuriën (op m, v of z) zodat ze door de resonantie de toon 'voelen' tegen het verhemelte.
- Vermijd het om de focus te leggen op één bepaalde noot, maar werk met korte melodietjes in plaats van losse noten. Keer bijvoorbeeld terug naar volksliedjes of liedjes die ze door en door kennen. Ze kennen de sprongen goed wat hen een zekere steun geeft. Dit kan een oriënteringspunt zijn en stabiliteit bieden om nadien terug te koppelen naar het lied dat je hen aanleert.
- Geef visueel weer of de noten stijgen of dalen. Gebruik handbewegingen, een grafische partituur of laat de leerlingen meekijken rond de piano.
- Maak een opname van de leerlingen en laat ze nadien kritisch luisteren. Door de leerlingen een spiegel voor te houden, worden ze zich bewust van hun klank en kunnen ze zich aanpassen. Belangrijk is wel dat de leerkracht duidelijk het verschil tussen het resultaat van de leerlingen en het beoogde resultaat aantoont.
- Maak glissando's die eindigen op de noot die niet juist zit. Benoem dit en maak er geen gewoonte van dat de leerlingen steeds naar de noten glijden. Vervang het glijden daarna door een 'dartpijl' waarbij de leerlingen eerst de noot inwendig zingen en dan in één keer de juiste noot proberen te treffen.
- Zing mee met de leerlingen op hun verkeerde toon. Op deze manier zijn ze zich bewust van hun klank. Laat hen jou nadoen en kruip zo geleidelijk aan omhoog of omlaag naar de juiste toon.

Op lange termijn:

- Je kan een 'slangenketting' maken, waarbij je vertrekt vanuit de s-klank en dan geleidelijk overgaat naar een toon. De toon begint bij het ene deel van de klas en gaat langzaam zoals bij een wave naar de rest van de groep. Dit speelse karakter zorgt ervoor dat leerlingen hun gène opzij durven zetten.
- Laat de leerlingen regelmatig in kleine groepjes zingen zodat ze zich meer bewust worden van hun intonatie en meer naar elkaar zullen luisteren.
- Koppel een opwarming aan iets anders, zoals klankkleur of articulatie. Zo verleg je de focus, maar werk je toch aan intonatie.

Brommen

Brommen is vaak een eenvoudiger probleem. Deze leerlingen zijn niet gewoon om te zingen en moeten nog een bepaalde 'klik' maken. Ze moeten weten dat er een verschil is tussen de spreek- en zangstem.

De stap van spreek- naar zangstem is voor brommers vaak erg groot. Je kan daarom gebruik maken van de 'energise mode' als tussenstap. Daarbij spreek je de tekst van een lied uit op dezelfde manier zoals je het zou zingen, maar zonder specifieke melodie. Je past dus alle muzikale parameters (tempo, ritme, dynamiek ...) toe, behalve melodie. Het is wel de bedoeling dat je ook al met toonhoogte aan de slag gaat. Bedreven zijn in het 'energiseren' maakt de stap naar het zingen kleiner.

Melodie toevoegen aan de lijst met parameters, doe je door de brommers meteen een hoog repertoire te geven. Op die manier kunnen ze effectief de klik maken, in plaats van gaandeweg hun lage bromstem de hoogte in te duwen. Het gaat bij deze leerlingen eerder om stemgebruik dan om gehoorproblemen. Een toon die ze horen, kunnen ze moeilijk omzetten in klank. Je moet ze eerder de toon laten voelen, door de leerlingen bijvoorbeeld in elkaars oor te laten zingen. Daarna zingt de brommer de noot meteen na. Dit werkt vaak heel snel. Laat ze vooral niet te veel nadenken en doe de oefening met alle leerlingen, zodat de brommers niet geviseerd worden. Ook tijdens de opwarming of ijsbrekers kan je hier de aandacht op vestigen door imitatieoefeningen zoals 'sirenes'.

Indien je de kans krijgt om in een een-op-eenrelatie te werken met een brommer is er een andere manier om de intonatie bij te schaven.

Laat de leerling een willekeurige toon nazingen. Wellicht broemt hij dan een andere toon na. Neem die geproduceerde toon over en laat die opnieuw zingen. De kans is groot dat hij die toon nu wel min of meer correct herhaalt. Van hieruit kan je een toon stijgen en dalen. Als dit goed lukt, ben je goed op weg om geleidelijk aan de tessituur uit te breiden. Het is wel belangrijk dat je een veilige sfeer scheidt en de leerling vaak positief bekrachtigt. Deze oefening moet je regelmatig herhalen, zodat de leerling vertrouwd raakt met zingen en met zijn stem. Probeer hierna bekende en vertrouwde liedjes uit in de tessituur van de leerling. Je kan de leerling ondersteunen door mee te zingen of te spelen. Ook handzingen, waarbij je stijgen en dalen aangeeft met je hand, is een effectieve manier om de intonatie bij te sturen. Op lange termijn kan je mooie resultaten boeken als je dit heel vaak herhaalt, zeker als de leerling erg gemotiveerd is om te leren zingen. Deze techniek is echter geen wondermiddel, want elke leerling en elke zangsituatie blijven uniek ...

Fouten zingen

Wanneer leerlingen fouten zingen, volstaat het vaak om een bepaald stukje een aantal keer voor te zingen en in contrast te brengen met de manier waarop de leerlingen het foutief zongen.

Stemverandering

In de eerste graad van het secundair onderwijs worden de meeste jongens (én ook meisjes) geconfronteerd met stemveranderingen. Dit maakt het zingen in groep zeker niet gemakkelijker.

Maak in de muzieklessen tijd om hier uitleg over te geven zodat de jongeren begrijpen wat er met hun stem aan het gebeuren is. Stel hen vooral gerust en begeleid hen tijdens deze verandering. Zo werk je bovendien aan het welbevinden van de leerlingen en een veilig klasklimaat. Dit kan eventueel aan de hand van filmpjes, zoals de TED-talk van Schundler (2018).

Het is belangrijk dat de jongeren hun stem niet overbelasten tijdens deze verandering. Hou daarom rekening met hun beperkte tessituur.

- Zing steeds goed in zodat de leerlingen een referentiekader hebben.
- Ga aan de slag met andere zaken zoals ademhaling en articulatie.
- Laat hen de hoogste noten niet meezingen indien die niet haalbaar zijn. Baken die specifieke noten evenwel af, zodat ze hiervan geen misbruik maken om niet te zingen. Sommige (delen van) liederen kunnen ook geoctaveerd worden. Zet de jongens bij elkaar en probeer dit dan in het juiste octaaf voor te zingen.
- Je kan eventueel onderzoeken wat er mogelijk is met de falsetstem en het gebruik hiervan stimuleren.
- Wanneer je merkt dat een leerling blijvende problemen ondervindt met de stem, kan jij als muzieklerkracht de leerling doorverwijzen naar een neus-, keel- en oorarts en/of een logopedist om stemknobbels te vermijden.

Bij jongens die nog geen stemverandering meemaken, kan schaamte optreden omdat zij wel nog hoog zingen, in tegenstelling tot hun klasgenoten die al laag kunnen zingen. Ze voelen zich zo nog kind, terwijl de anderen reeds meer als mannen klinken. Wees hier als leerkracht alert voor.

De stemverandering bij meisjes zou geen al te groot probleem mogen zijn. Zij gaan een luchtigere klank produceren en hebben technieken nodig om de stembanden samen te krijgen. Laat ze kennismaken met een lager repertoire en bouw dit best heel geleidelijk aan op.

Verder speelt de instrumentale begeleiding een essentiële rol bij het ondersteunen van deze problematiek.

Belang van instrumentenbegeleiding

Alles valt of staat met de begeleiding. Die moet de leerlingen zoveel mogelijk ondersteunen en dat bereik je met volgende do's en don'ts.

Do's:

- Speel zoveel als mogelijk de melodie mee in je begeleiding, zeker de eerste keren.
- Geniet van je begeleiding en toon dit ook in je mimiek. Dit werkt aanstekelijk.
- Ken je partij uit het hoofd. Zo heb je meer oog voor je groep en kan je sneller bijsturen.
- Laat gerust de begeleiding even vallen als je wil controleren of de leerlingen een stuk wel volledig kennen.

Don'ts:

- Maak je begeleiding niet te moeilijk. Dissonanten en ingewikkelde tierlantijntjes zijn in een eerste stadium niet aan de orde omdat ze de leerlingen te veel afleiden.
- Maak je begeleidingspatroon niet te complex op ritmisch vlak. Wanneer de leerlingen erg vertrouwd zijn met de zanglijnen en voldoende zelfzeker zijn, kan je hier wel voorzichtig mee experimenteren. Bouw dit wel geleidelijk aan op.

3.2.2.3. Zangtechniek

Onze stem is een spier. Wanneer we onze stem willen verbeteren, moeten we deze trainen, net zoals bij het sporten. Zorg voor een opwarming met voldoende variatie en herkenbare dingen voor jongeren. Je kan verschillende aspecten aanhalen binnen de opwarming waar je later tijdens het vocaal musiceren naar kan verwijzen.

Ademhaling

Van den Broeck (2020) geeft aan dat de ademhaling de basis is van zingen. Voor niet-getrainde zangers is dit niet eenvoudig. Door een complexe uitleg raken ze zodanig in de war dat ze foutief beginnen te ademen. Voorzie een eenvoudige uitleg en laat hen enkele ludieke oefeningen doen. Onderstaande uitleg is op maat van leerlingen:

Tijdens het zingen maken we gebruik van een middenrifademhaling. Dit is een moeilijke term voor de manier van ademen die we eigenlijk van nature al juist doen. Onder onze ribben zit een spier: het middenrif. Je kan deze voelen door je handen even in je zij te houden en te kuchen, of luidop te lachen. Dit is ook de spier die beweegt wanneer we de hik hebben. Wanneer we inademen, zakt deze spier naar beneden, waardoor er meer plaats is om onze longen op te vullen met lucht. Als gevolg daarvan duwt het middenrif op onze ingewanden. Daardoor komt onze buik wat naar voren. Wanneer we uitademen, zorgt het middenrif ervoor dat de lucht terug naar buiten wordt geduwd. Als we zingen, willen we graag zo lang mogelijke zinnen maken zonder tussendoor te moeten ademen. Door onze buikspieren wat aan te spannen, kunnen we het middenrif tegenhouden. Op deze manier ondersteunen we onze ademhaling en zullen we langere zinnen kunnen zingen. Wanneer we alle lucht hebben 'uitgezongen', zal ons middenrif vanzelf weer zakken en zullen onze longen terug gevuld worden met lucht. Een eenvoudige oefening om dit te ervaren is op je rug liggen. Op deze manier adem je automatisch met je buik.

Houding

Een correcte zanghouding zorgt ervoor dat er gemakkelijk lucht in onze longen kan stromen, dat we onze ademsteun kunnen gebruiken en we op een energieke manier kunnen zingen. In plaats van vijf keer 'Zet jullie recht!' te zeggen, kan dit aan de hand van een oefening. Laat de klas rondstappen en geef hen opdrachten: 'Loop rond als een slappe vod!' of 'Marcheer zoals een soldaat in het leger!' Vraag de leerlingen wat ze voelen en bespreek het verschil. Kom zo samen tot een goede

zanghouding. Wanneer de houding tijdens de les verzwakt, kan je steeds verwijzen naar de slappe vod en de soldaat. Jongeren in de eerste graad zitten volop in de puberteit. Hun lichaam verandert continu. Daardoor is het aan te raden om regelmatig oefeningen te doen waarbij ze zich bewust worden van hun lichaam.

Voor een correcte zanghouding beginnen we onderaan bij onze wortels, de voeten. Laat de tenen naar voren wijzen en zet je voeten parallel op heupbreedte. Zorg dat je op normaal gestrekte benen staat. Overstrek de knieën niet en zet ze niet op slot. Kantel je bekken zodat je geen holle of bolle rug hebt. Hou je schouders laag en recht. Dit kan je controleren door je armen in de lucht te houden en dan zijwaarts te laten zakken. Je handen laat je gewoon naast je lichaam hangen. Maak een lange nek zonder je kin naar voren te steken, zodat je strot ontspannen blijft.

Een veelgebruikte truc om snel een goede houding te bewerkstelligen is het 'Pinokkiokoordje'. Leg leerlingen uit wat een marionet is en laat hen vervolgens als een marionet zonder touwtjes gaan staan. Daarna kan je hen vragen om aan hun touwtje te trekken, zodat ze mooi rechtop staan. Door de speelse manier zijn ze meer bereidwillig om mooi rechtop te staan. Deze truc kan je oneindig hergebruiken. Je hoeft maar 'Pinokkio' of 'Trek aan je touwtje!' te zeggen en de leerlingen weten wat ze moeten doen. Zo bereik je wat je wil zonder dat je moet beginnen zeuren. Daarnaast win je ook tijd en verlies je geen energie.

Articulatie

Verstaanbaarheid is een belangrijk aspect tijdens het zingen. De tong, de lippen en de kaakspieren kunnen hiervoor een goede opwarming gebruiken. Opwarmingsoefeningen zoals 'pannenkoeken bakken' en 'fietsenbandenplakken' zijn leuk, maar ook hierbij kan je meer inspelen op de interesses van de leerlingen. Kies liever voor een zin uit een hedendaagse popsong, zoals 'I got my driver's license last week' van Nigro & Rodrigo of 'Denk maar niet aan morgen, elk eind een nieuw begin' van Bazart. Scandeer dit in het juiste ritme. Doe dit eerst langzaam, maar bouw het geleidelijk aan op. De uitdaging is om elk woord nog steeds correct uit te spreken.

Wanneer de articulatie tijdens het zangmoment niet goed zit, kan je de kurk als hulpmiddel inschakelen. De moeilijke passage herhaal je met een kurk in je mond. Hierdoor gaan de leerlingen meer moeite moeten doen om verstaanbaar te blijven. Wanneer ze opnieuw zonder kurk zingen, zullen ze vanzelf beter articuleren doordat hun lippen overcompenseren. Introduceer de kurk al in het begin van het schooljaar zodat je dit op elk moment kan inschakelen.

Maak bij het uitvoeren van de articulatioefeningen gebruik van een metronoomapp of een leuke beat. Dit zorgt ervoor dat de leerlingen in het tempo blijven en dat je het steeds kan opdrijven. Laat de leerlingen eventueel een eigen beat maken via drumbit.app.

Let op: articulatie is niet altijd gemakkelijk te rijmen met een vrij en open zanggeluid. Het gevaar bij overdreven articuleren is een vaste kaak, opgespannen tongbasis... Wees hier dus aandachtig voor.

Bereik – stem verkennen

Veel leerlingen zijn niet gewoon om aan de slag te gaan met hun stem. Daarom is het niet steeds noodzakelijk om een vocaal musiceermoment of een zangopwarming meteen al zingend te beginnen. Speel daarom eerst met verschillende klanken zonder te zingen. Laat ze hun eigen stemgeluid ontdekken en hieraan wennen, zoals bij de ijsbrekers. Doe dit via spel en gebruik herkenbare dingen. Bijvoorbeeld: spreek als een heks, als een eend, sirene ... Laat hen hiermee op zoek gaan naar de uitersten in hun stem: laag – hoog, scherp – warm, zacht – sterk ... Laat hen, zonder dat ze het weten, experimenteren met kop- en borststem.

Om hen meer inzicht te geven in de verschillende zangtechnieken (speech, tweng, belt, klassiek ...), kan je hierover een les geven bij wijze van introductie. Bespreek hoe het klinkt en doe het zelf in groep na. Hiervoor kan je eventueel het educatief materiaal van Universal Voice Institute (2020) gebruiken.

Dynamiek en intensiteit

Als je een groep leerlingen vraagt om luider te zingen, krijg je ofwel geen verschil te horen, ofwel een groep brullende jongeren. De leerlingen kennen vaak de balans niet en weten niet wat je bedoelt met 'luider zingen'. Daarom is het niet aangeraden om te blijven proberen met 'Komaan, ik hoor jullie niet!' Maak daarentegen duidelijke afspraken. Maak gebruik van een schaal van 1 tot 5 en spreek met de klas de bijbehorende volumes af. Wees niet bang om extremen te laten voelen en ervaren. Zo heeft elke klas zijn unieke code voor de verschillende volumes en kan hier steeds naar verwezen worden. Wanneer de leerlingen in 'overdrive' zouden gaan bij 5 kan je hen erop wijzen om dezelfde intentie te gebruiken, maar met een lagere kracht. Of verwijst naar niveau vier om een gezonde en 'mooie' manier van zingen te verkrijgen.

Je kan dit eventueel zichtbaar maken in de klas met handgebaren of met een volumemeter aan het bord. Zo weten de leerlingen steeds wat er van hen verwacht wordt en kan je hier steeds naar verwijzen. Ook de leerlingen zelf kunnen de klas leiden door het niveau te bepalen.

Deze oefening kan je ook doen met andere muzikale bouwstenen zoals tempo, klankkleur, meer of minder articulatie ...

3.2.2.4. Meerstemmig zingen

Meerstemmig zingen met een klas in het middelbaar lijkt een hele uitdaging. Maar het kan, op voorwaarde dat je de voorgaande tips in verband met motivatie, intonatie en stemgebruik hebt toegepast. Als leerkracht kan je niet verwachten dat de klas meteen een vierstemmige koorpartij kan uitvoeren, maar met een goede opbouw is er heel wat mogelijk.

Er zijn alvast enkele algemene tips die je steeds kan inzetten tijdens je weg naar het meerstemmig zingen:

- Zet de verschillende stemmen steeds uit elkaar en verdeel de sterke zangers over de verschillende groepen. Zet die ook achteraan zodat zij in de oren van de anderen zingen. Zo kunnen de zwakkeren meezeilen op de goede toon.
- Twee groepen maken is vaak het beste. In het midden kan jij staan, zodat je snel kan bijsturen.
- Doe aan ‘collective rehearsing’: studeer met de volledige groep eerst alle stemmen in, om pas daarna de stemmen te verdelen. Op die manier is iedereen constant aan het oefenen.
- Laat de verschillende stemmen regelmatig wisselen, zo trainen de leerlingen hun gehoor.
- Geef de leerlingen een spiegel. Laat een leerling naar voren komen en laat hem luisteren naar de klas. Deze leerling kan zijn ervaring delen met de rest van klas. De leerlingen zullen de feedback van een medeleerling anders ervaren dan die van de leerkracht. Vervolgens zal de leerling zijn manier van zingen in de groep aanpassen aan wat hij heeft gehoord.
- Sluit ook hier aan bij de leefwereld van de jongeren.
- Het is niet erg om het af en toe eens goed fout te laten gaan.

Er zijn verschillende manieren om aan de slag te gaan en leerlingen kennis te laten maken met meerstemmigheid. Als leerkracht kan je kiezen welke methode(s) je toepast om eraan te beginnen.

Andere instrumenten

Ten eerste kan je leerlingen laten kennis maken met de principes van meerstemmigheid tijdens een ander musiceermoment. Door een lied te begeleiden met slagwerk, boomwhackers of Orffinstrumenten ervaren ze wat een bourdon is, een contrasterende lijn, vraag-antwoord of drieklanken. Door ze bijvoorbeeld te laten meezingen met hun partij, zet je al de eerste stap richting het meerstemmig zingen.

Canon

Een canon is een van de eenvoudigste manieren om leerlingen te laten kennismaken met vocale meerstemmigheid. Je kan in het begin kiezen voor een klassieke canon die de leerlingen door en door kennen, zoals *Broeder Jacob*, *I like the flowers of Brand in Mokum*. Je kan in de canon een fermate aanhouden zodat ze de meerstemmigheid echt voelen en gewoon worden. Je kan de canon ook laten uitvoeren in verschillende tempi, de inzetten korter of verder van elkaar plaatsen of zelfs verschillende toonaarden uitproberen.

Vraag en antwoord

Een eenvoudige manier om laagdrempelig en snel meerstemmig te zingen is vraag en antwoord. Je zingt als leerkracht iets voor en de leerlingen zingen meteen na. In een volgende fase kan je de laatste noot van zowel de vraag als het antwoord wat langer aanhouden, bijvoorbeeld twee tellen. Er ontstaat een korte en eenvoudige harmonie. Soms zal deze melodie mooi klinken, maar soms kan die ook een beetje wringen. Dit is dus een ideale gelegenheid om de begrippen consonant en dissonant uit te leggen en hiermee te experimenteren.

Tweede stem als eerste op gekend lied

Bij meerstemmig zingen is een stabiele basismelodie belangrijk. Hiervoor kan je op nummers die goed gekend zijn een andere stem zetten. Die oefen je eerst afzonderlijk in. Vervolgens kun je de leerlingen hun partij laten zingen op een opname van het origineel zodat ze de meerstemmigheid ervaren. Daarna kan je de groep splitsen. De ene groep zingt de hoofdmelodie en de andere groep de geleerde meerstemmigheid.

Om verwarring te vermijden wanneer je eerst de tweede stem van een lied aanleert, plaats je op deze zanglijn best een andere tekst. Zo hebben de leerlingen nog niet door om welk lied het gaat. Een gekke, absurde tekst kan helpen om de tweede stem goed te memoriseren. Wanneer ze ontdekken over welk lied het echt gaat, zijn ze extra enthousiast en doen ze enorm hun best om de meerstemmigheid te laten kloppen.

Contrasterende stemmen

Voor leerlingen met weinig harmonische ervaring, is zingen in tertsen zeer moeilijk en vaak verwarrend. Het is belangrijk dat de partijen een heel contrasterend karakter hebben. De contrasten kunnen terug te vinden zijn in de toonhoogte, ritme of tekst. Een voorbeeld is een snelle tekst tegenover lange noten op 'oeh'. Een leuk lied met veel verschillende stemmen die op elkaar passen is 'Singing All Together' van Thord Gummesson.

Bourdon en baslijn

In plaats van te beginnen vanuit een melodielij, kan je ook starten vanuit een harmonische basis, een bourdon of baslijn. Je kan deze terugkerende basis traag aanleren, het tempo opdrijven en dan eerst uitvoeren op het nummer. Nadien kan een groep van de klas de melodie van het lied zingen met de baslijn van de andere groep. Enkele liederen lenen zich hier goed toe, zoals *Billie Jean* van Michael Jackson of *Memories* van Maroon 5.

Zingen in drieklanken

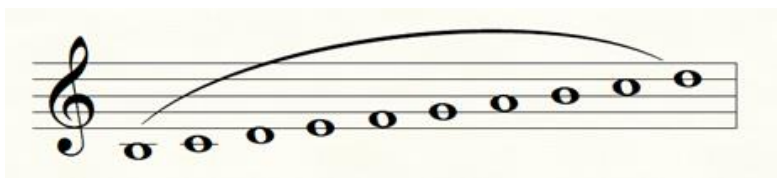
Gevorderde groepen kunnen een stapje verder gaan en kennismaken met drieklanken. Dat kan je doen door drie groepen te maken, verspreid over de ruimte. Elke groep moet een noot van een drieklank aanhouden. Als dit goed loopt, kan een leerling van de ene groep naar de andere groep gaan terwijl hij zijn noot aanhoudt. Zo kan die leerling de samenklank van twee noten ervaren. Je kan verschillende variaties toepassen: de groepen van toon laten wisselen, de mediant een halve toon laten dalen (kleine drieklank), alle leerlingen laten rondwandelen en hun noot aanhouden ... Dit zet de eerste stap naar het zingen van een meerstemmigheid in tertsen.

3.2.2.5. Repertoire

Waar kan je best op letten tijdens het selecteren van het repertoire?

Tessituur

Hou rekening met de toonaard en de tessituur van het lied. Het bereik van de gemiddelde leerling reikt van een lage si tot een hoge re (b → d''), natuurlijk ligt dit niet voor iedereen meteen binnen de comfortzone.

Begin daarom in het begin van het schooljaar best met een lager lied om de leerlingen te laten wennen aan hun eigen stemgeluid. Naarmate het schooljaar vordert en de leerlingen meer zangervaring opbouwen, kan je dit geleidelijk aan uitbreiden en uitdagender maken. Een tip om de tessituur van de leerlingen te vergroten: je kan een lied een toon lager aanleren en datzelfde lied later een toon hoger uitvoeren zonder dat de leerlingen het doorhebben.

Anderzijds gaat het soms gewoon om een 'klik' die ze moeten maken. Bij een hogere tessituur maak je het verschil tussen zang- en spreekstem duidelijk. Op die manier blijven ze niet hangen in 'spreekgeluid', maar duiken ze meteen in het zingen. Dit kan veel tussenstappen overbodig maken, maar vraagt natuurlijk ineens wat durf.

Vind je een geschikt lied, maar ligt het niet binnen het stembereik van de gemiddelde leerling? Er bestaan verschillende tools om een lied mee te transponeren zodat het vlot zingbaar wordt, zoals Audacity, een capo voor gitaar of ukelele, de transpositieknop op een digitale piano of op ultimate-guitar.com ... Eventueel kun je ook de zanglijn lichtjes aanpassen zodat het lied binnen een beperkte tessituur blijft.

Leefwereld en inhoud

Zorg ervoor dat het lied aansluit bij de leefwereld van de leerlingen. Haal inspiratie uit de actualiteit, het lesonderwerp, de hitlijsten of de leerlingen zelf. Het is absoluut een meerwaarde wanneer ook leerlingen een stuk van het repertoire kiezen, zowel voor jou als leerkracht als voor de leerlingen zelf. De leraar krijgt op die manier belangrijke input: naar welke genres luisteren je leerlingen, welke muziek zingen ze graag ... Naast de inbreng die de leerkracht krijgt, is ook het eigenaarschap en de autonomie van de leerlingen van groot belang. Wanneer leerlingen het gevoel hebben dat de muziek uit henzelf komt, zullen ze gemotiveerder zingen. Als je eerst hun vertrouwen wint door een paar gekende liederen te zingen, kan je ze vervolgens laten kennismaken met nieuwe stijlen of onbekende artiesten. Zolang je zelf overtuigd bent van je liedkeuze, zal dit je klas ook kunnen prikkelen. Bied steeds een context aan: bespreek de stijlperiode, de artiest, de instrumenten ...

Wees waakzaam dat de leerlingen hun favoriete popartiest niet volledig gaan imiteren en maak hen attent op het gebruik van digitale effecten. Laat ze eerst een keer volledig imiteren, geef dan enkele aandachtspunten die een totaal andere klank geven. Het gevaar bij het imiteren is dat ze kunnen beginnen 'kneudelen' (= te veel druk zetten op de keel). Dit kan je voorkomen door de tong tegen de ondertanden te houden en te letten op een losse kaak.

Het is belangrijk dat je je leerlingen ervan kan overtuigen dat het gekozen nummer fantastisch is om samen te zingen. Wees dus in de eerste plaats zelf 100% overtuigd van je liedkeuze. Zie jezelf vervolgens als een verkoper die dankzij goede storytelling zijn product aan de man brengt. Leg uit wat jij allemaal in de tekst leest, zeg hen waarom het nummer jou raakt of waarom je precies dat nummer hebt gekozen om samen te zingen. Gaat het lied over liefde? Vertel wat liefde voor jou betekent en laat de leerlingen vertellen over hun familie, vrienden, huisdieren die zij liefhebben. Op deze manier voelen de jongeren zich verbonden met elkaar, de leraar en het lied. In de interpretatie kan hiernaar dus zeker verwezen worden. Zolang je je overtuiging kan overbrengen op je leerlingen, kan je hen in principe alles aanleren.

Taal

Het is vanzelfsprekend dat haatdragende teksten en scheldwoorden niet conform zijn met de waarden en normen van ons onderwijs. Toch sluipt het vaak in liedteksten en zingen jongeren het voor je het weet mee uit volle borst. Zie erop toe dat liedteksten aanvaardbaar zijn. Het kan natuurlijk wel eens interessant zijn om een minder gepaste, maar populaire tekst te analyseren. Zo creëer je bewustwording in plaats van de soms gedurfde inhoud uit de weg te gaan. Zoals aangehaald bij punt 2 is het aan te raden om te kiezen voor een lied met een boeiende inhoud. Bespreek met de leerlingen waarover het lied gaat en maak de connectie met hun eigen leven of breng een levensles bij.

Jongeren luisteren heel graag naar Engelstalige muziek, kijken naar series in het Engels en vinden deze taal hip en cool. Toch hebben jongeren in de eerste graad de taal nog niet volledig onder de knie. Zorg ervoor dat, wanneer je een Engelstalig lied gebruikt, de tekst niet té moeilijk is. De leerlingen een eigen tekst laten schrijven kan hen ook motiveren om het lied daarna te zingen.

Daarnaast kan het zeker ook een verrijking zijn om eens aan de slag te gaan met een lied in de thuistaal van een leerling met een migratieachtergrond. Dit kunnen ze als een stimulus zien om goed mee te werken. Bespreek dit best vooraf met de leerling zodat deze zich niet geïsoleerd voelt en hij eventueel zelf iets kan voorstellen.

Ondersteuning – voeg iets extra's toe

De les muzikale opvoeding is natuurlijk meer dan zingen alleen. Het geeft een grote betrokkenheid en beleving wanneer de leerlingen een lied zelf kunnen begeleiden aan de hand van een eenvoudige body percussion, Orff-instrumenten of slagwerk. Up-tempo nummers zijn hier meestal het beste voor geschikt. Instrumenten bespelen en tegelijkertijd zingen is voor veel leerlingen zonder

zangervaring een erg grote uitdaging. Leerlingen die buiten de schoolmuren bijvoorbeeld gitaar of piano leren spelen, kan je wel stimuleren om de combinatie te trainen, ook in de klas.

Daarnaast kan je als leerkracht ook van alles doen om hen muzikaal te ondersteunen. Je kan een drumcomputer als een groove gebruiken, daar worden leerlingen energiek van en zo behouden ze het tempo. Ook een karaokeversie kan werken, al is het een grotere meerwaarde wanneer de leerkracht het lied zelf begeleidt op piano of gitaar. Dit zorgt ervoor dat leerlingen de toon gemakkelijker overnemen en behouden. Je kan ook vlotter inspelen op de noden van de groep: een bepaald deel trager spelen, een specifieke lijn hernemen ...

3.3. Verspreiding

Zoals de troubadours in de middeleeuwen hun liederen en gezangen overal verspreidden, wilden wij dit op een eigentijdse manier verderzetten. We hebben verschillende strategieën ingezet om zo veel mogelijk mensen, leerkrachten in het bijzonder, kennis te laten maken met ons concept en onze tips.

We kozen ervoor om in te zetten op de snelste manier van huidige verspreiding: sociale media. Naast onze website kregen De Troubadours ook een Facebook-, Instagram, YouTube en Spotifypagina. Om de mensen warm te maken voor dit concept, postten we gedurende een week enkele teasers op deze sociale media. Dit waren delen van het logo, korte video's en quotes. Op het einde van deze week deelden we onze volledige pagina waarop alle informatie te zien is en blijft. We spoorden onze persoonlijke kennissen, alumni en studenten uit de opleiding, contacten uit voorgaande stages en leerkrachten uit Facebookgroepen aan om de pagina's te volgen. Ook via mail contacteerden we tal van muzikaleerkrachten met de oproep om een kijkje te nemen naar ons materiaal.

We willen De Troubadours levendig houden. Ook hiervoor hebben we een aanpak bedacht. Om te beginnen zullen we al het materiaal van de website gelijkmatig delen op onze sociale media. Zo krijgen volgers regelmatig een notificatie, blijven we zichtbaar en worden we niet vergeten. Ten slotte vonden onze voorgangers uit de middeleeuwen het fijn om te interageren met het publiek en sympathisanten. Ook dit willen wij met onze website bereiken. Er is een tabblad voorzien waarop de bezoekers van onze website feedback of eigen tips naar ons kunnen doorsturen. Met deze wisselwerking blijft de site hopelijk leven en groeien.

3.4. Hypothese

Zoals besproken in het hoofdstuk *Hiaten en beperkingen* heeft onze geplande testfase niet kunnen plaatsvinden. Het was de bedoeling om te kunnen staven of onze tips al dan niet effectief zijn voor het verhogen van de zangkwaliteit en het zangplezier. Toch stellen we op basis van de ervaringen tijdens onze opnamedag een hypothese op.

Bij het maken van de video's voor onze website deden we namelijk beroep op enkele jongeren. Het waren vijf meisjes en één jongen tussen de twaalf en veertien jaar met beperkte of meer uitgebreide zangervaring. De meeste kinderen kenden elkaar niet en waren in het begin erg timide. Hun lichaamshouding was gesloten en het was een hele opgave om een gesprek op gang te krijgen. Na de ijsbrekers kwamen de jongeren echter helemaal los en voelden ze zich wel op hun gemak. We merkten dan ook een enorme evolutie doorheen de opnamesessie op vlak van motivatie en durf. De kinderen bloeiden open en begonnen zelfs spontaan te zingen tijdens de pauze.

Op vlak van zangtechniek en intonatie had deze groep al wat ervaring, maar toch ondervonden we een lichte progressie doorheen de oefeningen. Met enkele korte tips en aandachtspunten waren er verbeteringen waar te nemen.

Op het einde voegden de leerlingen elkaar toe op sociale media en op deze korte tijd was er toch een fijn groepsgevoel en veel enthousiasme merkbaar. Ook achteraf kregen we van de kinderen en de ouders zeer positieve feedback:

“Ik vond het echt een superleuke les!!! In het begin waren de leerlingen nogal stil en durfden ze niet veel, maar door jullie enthousiasme is dat zó veel verbeterd! Op het einde konden we allemaal lachen met elkaar en durfden we veel luider te zijn. Ik vond alle drie de leraren superleuk! Ze gaven echt de goede uitleg en ik verstond alles. Jullie gaven mij ook geen stress en ik heb veel bijgeleerd. Het was echt leuk dus!” (Ronja)

“We zijn vrienden geworden tijdens de workshop want eerst kenden we elkaar nog niet. We vonden het wel eens leuk om te doen! Het was heel leuk gedaan en ook op een fijne manier. Toch vonden we sommige delen wel moeilijk. Maar we vonden het tof en hebben veel geleerd!” (Linde en Elise)

Deze jongeren waren echter niet geheel representatief voor een doorsnee klas in het secundair onderwijs. Op basis van beschikbaarheid hebben we deze selecte groep samengesteld. Ten eerste was het een kleine groep van slechts zes jongeren, ten tweede bestond de meerderheid uit meisjes en ten derde zagen we deze kinderen enkel gedurende een hele beperkte periode bezig. We weten dus niet hoe de jongeren zouden zingen zonder onze tips en oefeningen. Bovendien zongen de jongeren met mondmaskers en hielden we afstand, waardoor de zangomstandigheden niet optimaal waren.

Toch geeft deze ervaring ons de indicatie dat ons ontwikkeld materiaal het beoogde doel, namelijk moeilijkheden wegwerken en het zangniveau verhogen, bereikt. We hopen dat een volgende bachelorproef de kans grijpt om deze hypothese grondiger uit te diepen, zodat we een meer sluitend antwoord krijgen op onze onderzoeksvraag.

4. Besluit

Zingen loopt voor heel wat leerlingen in het secundair onderwijs niet altijd van een leien dakje. Toch toont onderzoek aan dat samen zingen heel wat positieve effecten heeft op jongeren. In deze bachelorproef formuleerden we een antwoord op de vraag: Welke strategieën kan een MO-leerkracht inzetten om moeilijkheden tijdens het vocaal musiceren in de eerste graad te verhelpen en de kwaliteit van het zingen te bevorderen?

In onze enquête gaf slechts 31% van de bevroagde muziklerkrachten aan tevreden te zijn met het zangresultaat in de klas. Het grootste struikelblok bleek de vaak ontbrekende durf en motivatie bij jongeren te zijn. Andere vaak voorkomende problemen zijn zangtechniek en intonatie. Daarnaast bleek dat meerstemmig zingen in de meeste klassen te hoog gegrepen is.

We ondervonden dat er heel wat strategieën zijn om de muziklerkrachten hierbij te ondersteunen met persoonlijke inbreng van de leerkracht en enthousiasme als basis. Uit onze interviews met experts in zangonderwijs distilleerden we een lijst met tips en bruikbare oefeningen, ingedeeld in de verschillende categorieën die uit de enquête naar voren kwamen. De informatie uit het literatuuronderzoek was niet geheel relevant voor onze doelgroep, maar namen we wel mee als achtergrond tijdens de uitwerkingsfase.

Van een heleboel oefeningen maakten we prikkelende demonstratiefilmpjes. Ook de overige tips goten we in korte, informatieve filmpjes. Daarnaast maakten we een repertoirelijst waaruit muziklerkrachten geschikte nummers voor in de klas kunnen halen.

Al dat materiaal verzamelden we op onze website. Ons concept 'De Troubadours' gaf het geheel een aantrekkelijke vorm. Via sociale media slaagden we erin ons ontwikkeld materiaal tot bij onze doelgroep, de muziklerkrachten, te krijgen. In een ideale wereld, en misschien in de toekomst, trekken De Troubadours rond door het Vlaamse schoollandschap.

Door de maatregelen in het kader van COVID-19 konden we een aantal belangrijke stappen, zoals het observeren van lessen en het uittesten van onze tips en oefeningen, niet uitvoeren. We hopen dan ook dat een volgende bachelorproef kan onderzoeken in welke mate ons materiaal zijn doel effectief bereikt.

Wel stelden we op basis van onze ervaringen tijdens de opnamedag een hypothese op. Zowel op vlak van motivatie en durf, zangtechniek, intonatie als meerstemmigheid was er bij onze testgroep een positieve evolutie merkbaar doorheen de dag. Dit gegeven kunnen we opvatten als een indicatie dat ons materiaal zijn doel in grote mate bereikt. Onze hypothese is dus alvast veelbelovend.

We hopen tot slot dat zoveel mogelijk muziklerkrachten ons materiaal zullen gebruiken. Dit zou ervoor kunnen zorgen dat zowel leerlingen als leerkrachten meer genieten van zinvolle zanglessen en een betere band opbouwen met de muziek en met elkaar. Zo dragen we bij aan de cognitieve, fysieke en sociale ontwikkeling van de jongeren in het secundair onderwijs. We koesteren de hoop dat zingen een prominente en erkende plaats kan krijgen binnen het (muziek)onderwijs.

5. Bibliografie

(Online) artikels

Bak, S. (2017, 26 maart). *Reflective Sunday: durven zingen & kwetsbaar zijn als zanger(es)*. Saskia Bak. <https://www.saskiabak.nl/durven-zingen-kwetsbaar-zijn-als-zangeres/>

Bulckaert, W. (2020, 9 maart). *Muziek in de klas: meer dan liedjes zingen*. Klasse. <https://www.klasse.be/132451/muziek-klas-meer-dan-liedjes-zingen/>

De Bruyckere, P. (2015, 10 februari). *Bijna iedereen zou kunnen leren zingen (onderzoek)*. X, Y of Einstein? <https://pedrodebruyckere.blog/2015/02/10/bijna-iedereen-zou-kunnen-leren-zingen-onderzoek/>

Macdonald, R., & Kreutz, G. (2013). *Music, Health, and Wellbeing* (1ste ed.). Oxford University Press.

Sing Ireland. (z.d.). *Youth Singing Development | Sing Ireland*. Geraadpleegd op 4 mei 2021, van <https://www.singireland.ie/youth/youth-development-singing>

The Whole Picture. (z.d.). *Zingen in de klas: Durf jij je stem te laten horen? / Blog & artikelen*. Geraadpleegd op 2 mei 2021, van <https://www.barlenoble.nl/blog-artikelen/zingen-in-de-klas-durf-jij-je-stem-te-laten-horen>

Veys, T. (2012). *MIND THE VOICE* (1ste ed.). Lannoo.

Boeken, bundels en cursussen

Broeck, A. V. D. (2020). *Zing!* Van Halewyck.

De Bonth, C., Bomhof, G., Aussems, L., & Vrolijk, R. (2017). *Handleiding Zing'es voor groepsleerkrachten en pabostudenten*. LKCA.

De Rouck, M., & Defrancq, P. (2019). *Muzikale opvoeding vakdidactiek*. Arteveldehogeschool Gent.

KOV. (z.d.). *Muzikale opvoeding*. pincette.katholiekonderwijs.vlaanderen. Geraadpleegd op 17 oktober 2020, van <https://pincette.katholiekonderwijs.vlaanderen/>

Van de Pol, B. (2013). *Zingen is geluk* (Heruitgave ed.). De Bezige Bij.

Websites

- Gelin, M. (2021, 2 januari). *Durven zingen: hoe doe je dat?* Zangles met Maggie. <https://zanglesmetmaggie.be/durven-zingen/>
- Goossen, P. (2018, 15 oktober). *Zingen in je klas? Brrr of jaaa?* Duits.de/docenten. <https://www.duits.de/docenten/2018/10/15/zingen-in-je-klas-brrr-of-jaaa/>
- Leskwartier. (2018, 26 januari). *Leskwartier | Stemgebruik in de klas.* <https://www.leskwartier.nl/2015/08/01/stemgebruik-in-de-klas/>
- Koelewijn, J. (2020, 11 juni). *Zingen als therapie.* Online Muziek Academie. <https://onlinemuziekacademie.nl/zingen-als-therapie/>
- Muziekonderwijs.nl. (z.d.). *Leer zingen - Lees meer over zingen en de technieken.* Geraadpleegd op 1 juni 2021, van <https://muziekonderwijs.nl/muziek/leer-zingen/>
- Online muziek academie. (2021, 7 maart). *Vals zingen, hoe komt het en hoe leer je het af?* <https://onlinemuziekacademie.nl/vals-zingen/>
- Orkest in de Klas. (z.d.). *Zingen in de Klas.* Geraadpleegd op 14 november 2020, van <https://www.orkestindeklas.nl/nl/page/434/zingen-in-de-klas>
- Overmars, M. (z.d.). *Vrijeschoolliederen artikelen | vrijeschool leerplan | het vrijeschoolleerplan muziek (klas 1 tm 6) in een notendop.* Vrijeschoolliederen. Geraadpleegd op 14 oktober 2020, van [https://www.vrijeschoolliederen.nl/artikelen/vrijeschool-leerplan/het-vrijeschoolleerplan-muziek-\(klas-1-tm-6\)-in-een-notendop/](https://www.vrijeschoolliederen.nl/artikelen/vrijeschool-leerplan/het-vrijeschoolleerplan-muziek-(klas-1-tm-6)-in-een-notendop/)
- Redactie wij-leren.nl. (2017, 10 augustus). *Kan muziek(onderwijs) kinderen met taalontwikkelingsstoornissen helpen?* wij-leren.nl. <https://wij-leren.nl/muziekonderwijs-hulpmiddel-taalontwikkelingsstoornissen-taalvaardigheid.php>
- Van Lint, R. (2020, 11 november). *Beter leren zingen met deze 10 tips.* Roosmarijn van Lint. <https://roosmarijnvandlint.nl/beter-leren-zingen>
- Veys, T. (2019, 24 mei). *START TO SING! - Zangles voor jonge starters tussen 8-14 jaar.* Mind The Voice. <https://www.mindthevoice.be/2020/01/01/iedereenkanlerenzingen/>
- Vis, A. (2020, 19 februari). *Korte zangworkshop.* Muzikantine. <https://www.muzikantine.nl/korte-zangworkshop/>

Filmpjes

Klasse. (2016, 15 december). *Bang om te zingen voor de klas? Zo overwin je je angst.* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=GH9xQofk3cY&ab>

Meerstemmigheid in de klas. (2015, 11 augustus). [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=YbqA8a1I55Q&ab>

Schundler, S. A. (2018, 3 augustus). *Why does your voice change as you get older?* TED Talks. [ted.com/talks/shaylin_schundler_why_does_your_voice_change_as_you_get_older](https://www.ted.com/talks/shaylin_schundler_why_does_your_voice_change_as_you_get_older)

Universal Voice Institute. (2020, 10 juni). *De stemkarakters in het Universal Voice System: Speech, Belting, Whisper en Classical* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=evotNBbUYD0&ab>

6. Bijlagen

6.1. Enquête

Zingen in de klas: top of flop?

Beste muzikale leerkracht

Wij zijn Jonas, Martijn en Myrthe, drie studenten uit de Educatieve Bachelor voor Secundair Onderwijs: muzikale opvoeding aan de Arteveldehogeschool. In onze bachelorproef onderzoeken we hoe het gesteld is met het zingen in de klas. Wat loopt er goed, wat loopt er minder goed en hoe kunnen wij hierop inspelen?

Alvast bedankt om deze enquête zorgvuldig in te vullen. Het invullen duurt ongeveer tien minuten.

***Vereist**

Wat is voor jou van toepassing? *

Geef je les in DKO, JMA ...? Noteer dan gerust welk(e) vak(ken) je geeft.

- Ik geef muzikale opvoeding in de eerste graad secundair onderwijs.
- Ik geef muzikale opvoeding in de tweede graad secundair onderwijs.
- Anders: _____

Eigen zangscholing

In welke mate heb je zelf een zangopleiding genoten? *

Volgde je zangles in DKO? Heb je een muziekdiploma? Volgde je privézinglessen? ...

Jouw antwoord

Aantal zangmomenten

Hoe vaak zing jij met je leerlingen? *

- Elke week
- Bijna elke week
- Eén keer per maand
- Een aantal keer per jaar
- Nooit

Waarom zing je (niet) vaak met je leerlingen? *

Bijvoorbeeld: de leerlingen zingen (niet) graag, laagdrempeligheid, onzekerheid over eigen zangcapaciteiten, samenhangsgevoel ...

Jouw antwoord

Repertoire

Met welk repertoire ga je aan de slag? *

- Ik zing enkel nummers uit een bestaand handboek.
- Ik heb een eigen repertoire samengesteld.
- Ik zing zowel nummers uit een bestaand handboek als uit een eigen repertoire.

Welke liederen bevat jouw repertoire?

- Volksliederen
- Popliederen
- Nederlandstalige liederen
- Anderstalige liederen: Engels, Frans ...
- Anderstalige liederen: Arabisch, Hebreeuws ...
- Anders: _____

Resultaat

Ben je algemeen tevreden over het resultaat bij het zingen? *

Licht kort toe.

Jouw antwoord

Wat verloopt er goed tijdens zangmomenten? *

Bijvoorbeeld: intonatie, motivatie, groepsgevoel ...

Jouw antwoord

Op welke problemen bots je tijdens zangmomenten? *

Bijvoorbeeld: intonatie, motivatie, groepsgevoel ...

Jouw antwoord

Welke factoren beïnvloeden het zingen in jouw klas in positieve zin? *

Bijvoorbeeld: groepsdynamiek, repertoire, begeleiding door leerkracht/leerlingen, karaoke, dans, publiek ...

Jouw antwoord

Welke factoren beïnvloeden het zingen in jouw klas in negatieve zin? *

Bijvoorbeeld: groepsdynamiek, repertoire, begeleiding door leerkracht/leerlingen, karaoke, dans, publiek ...

Jouw antwoord

Onderwijsvormen en graden

Merk je bij het zingen verschillen tussen leerlingen uit verschillende onderwijsvormen (a-stroom/b-stroom/aso/tso/bsso/kso) en graden (eerste/tweede graad)? Zo ja, welke?

Sla deze vraag over indien je slechts in één onderwijsvorm en graad lesgeeft, of indien je enkel buiten de schooluren lesgeeft.

Jouw antwoord

Meerstemmigheid

Duid aan wat van toepassing is. *

- Ik laat mijn klas meerstemmig zingen en dat werkt.
- Meerstemmig zingen kent in mijn klas wisselend succes.
- Meerstemmig zingen is in mijn klas te hoog gegrepen.

Contactgegevens

Mogen we je in het kader van onze bachelorproef contacteren voor een observatie of om vocale zaken uit te testen met jouw klas? Laat dan hier vrijblijvend je naam, e-mailadres, school en een korte toelichting achter. Alvast bedankt!

Jouw antwoord

Wil je nog iets kwijt?

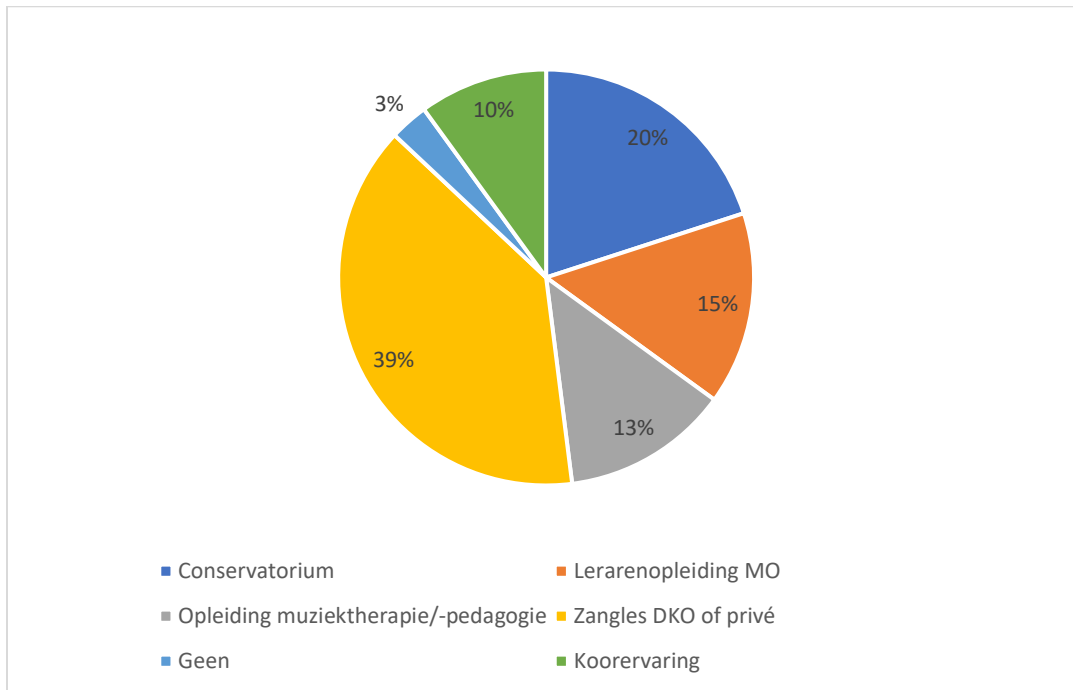
Tips, bedenkingen, vermoedens ... kan je hier plaatsen.

Jouw antwoord

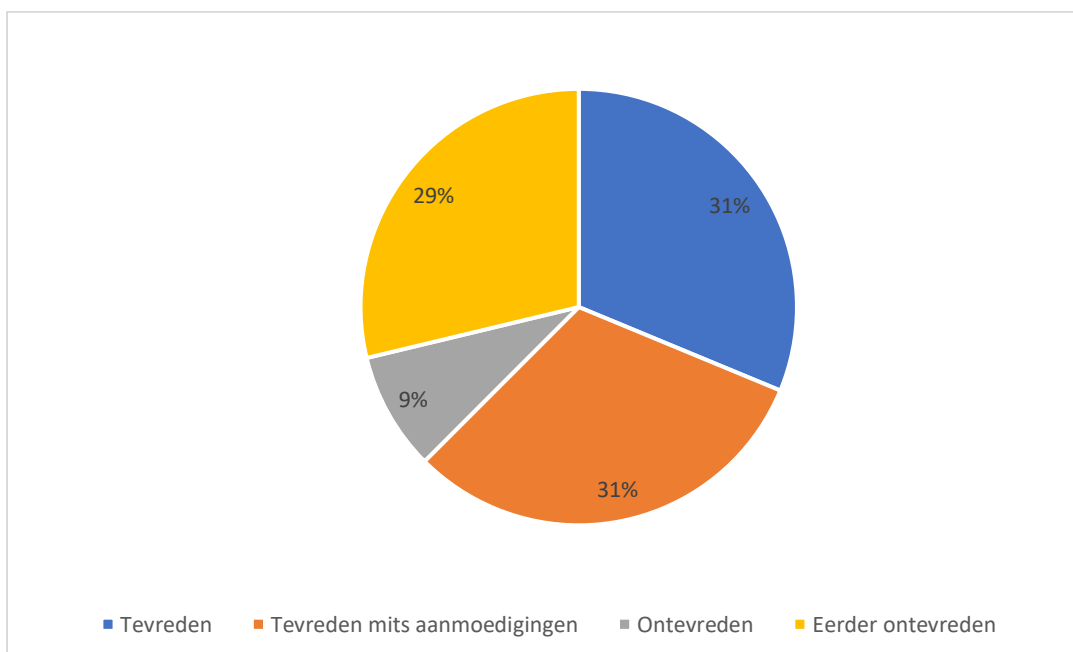
6.2. Grafieken

Deze grafieken dienen als ondersteuning van hoofdstuk 2.1 en tonen de resultaten van de enquête.

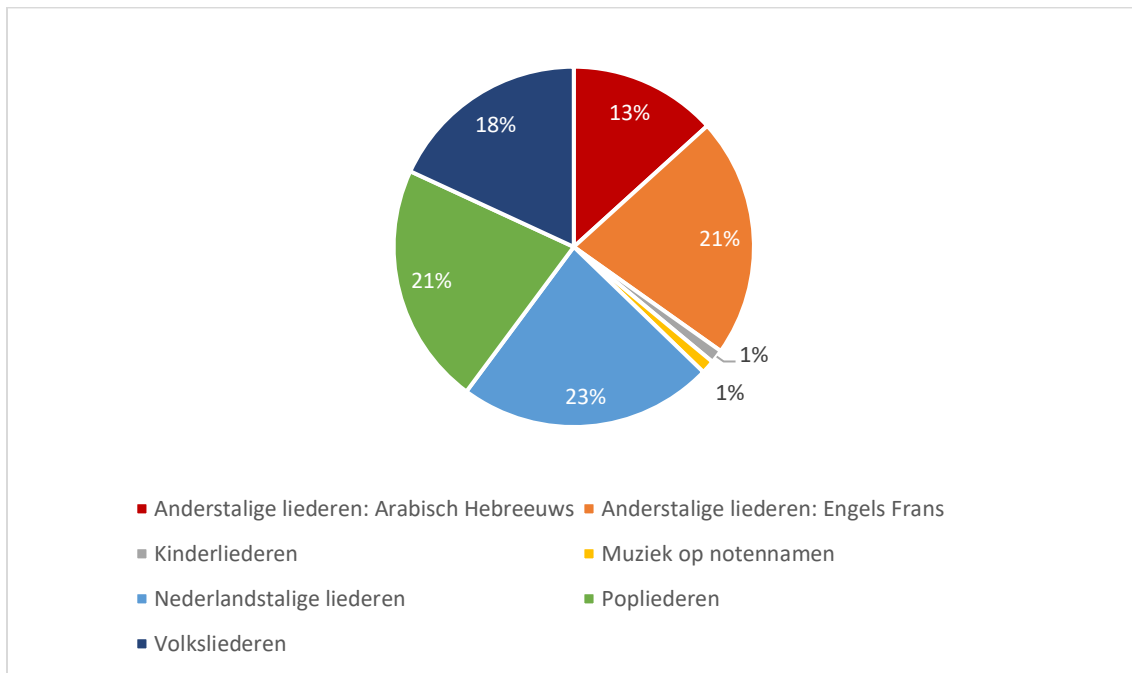
Grafiek 1: In welke mate heb je zelf een zangopleiding genoten?

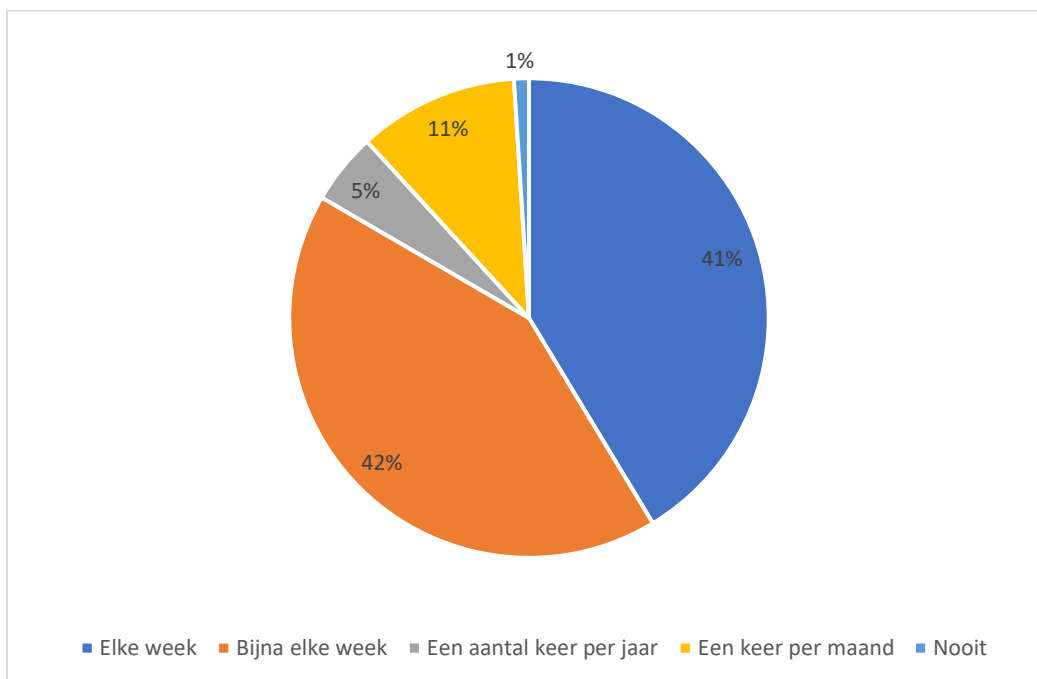
Grafiek 2: Ben je algemeen tevreden over het resultaat bij het zingen?

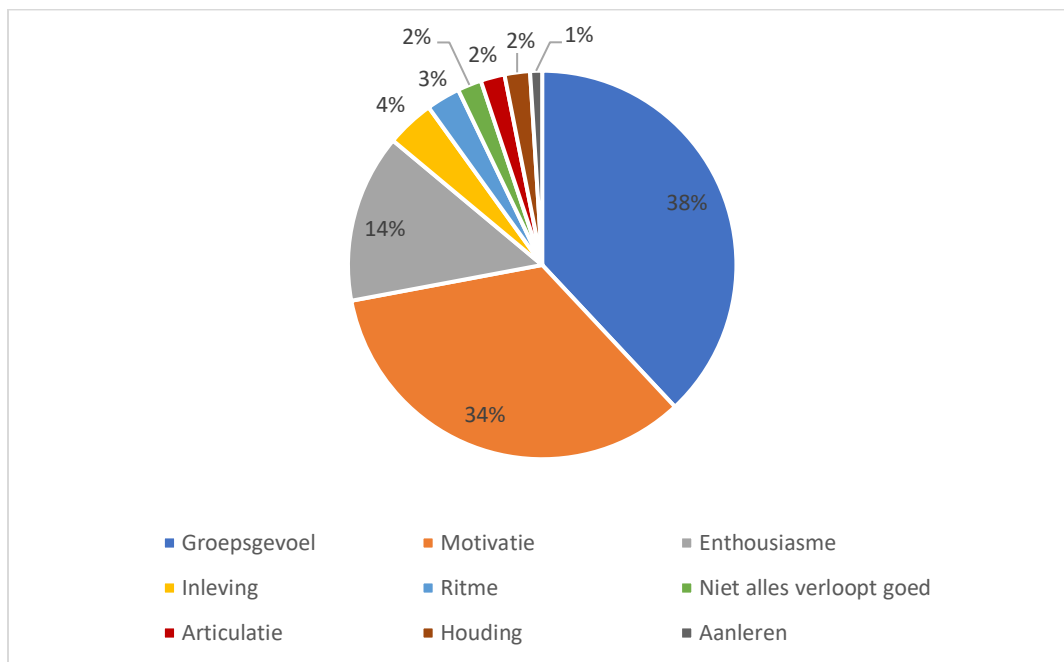
Grafiek 3: Welke liederen bevat jouw repertoire?

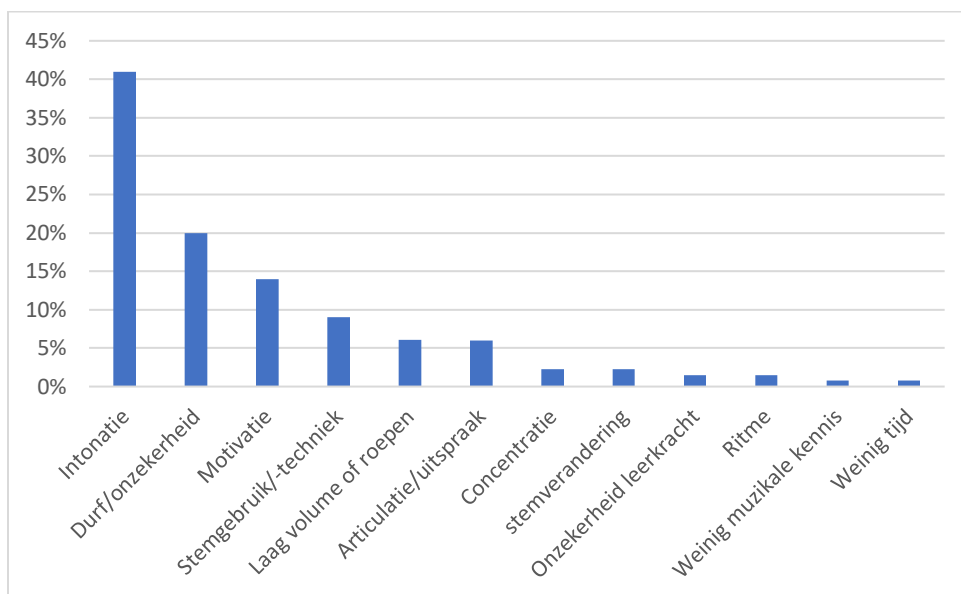
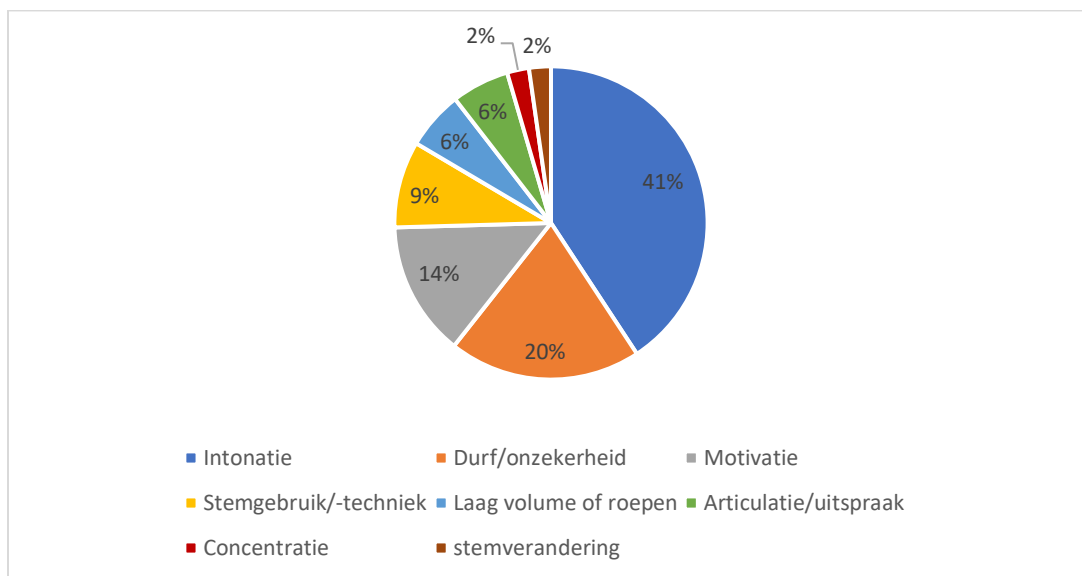
Grafiek 4: Hoe vaak zing jij met je leerlingen?

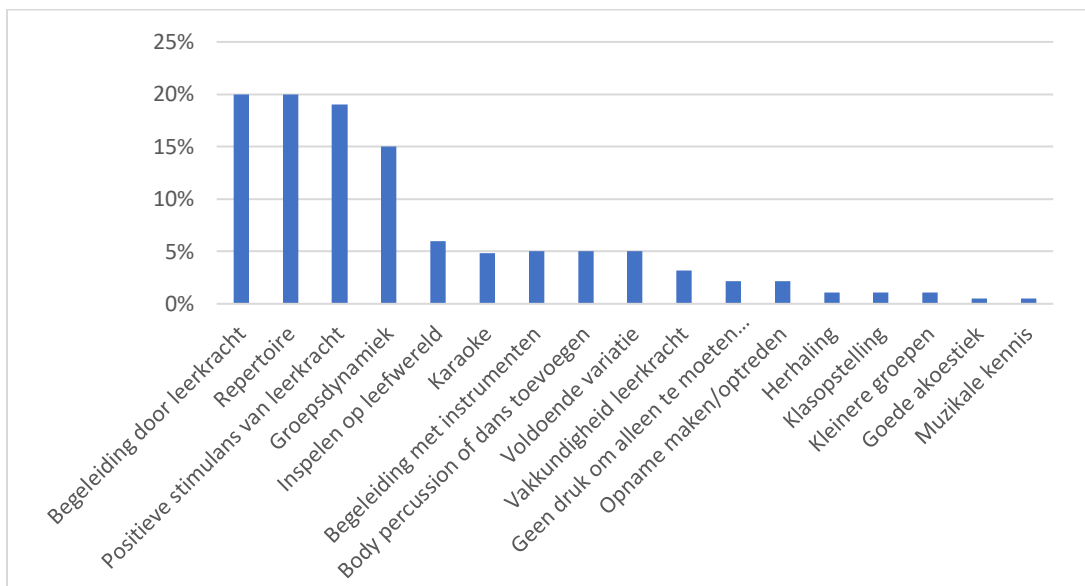
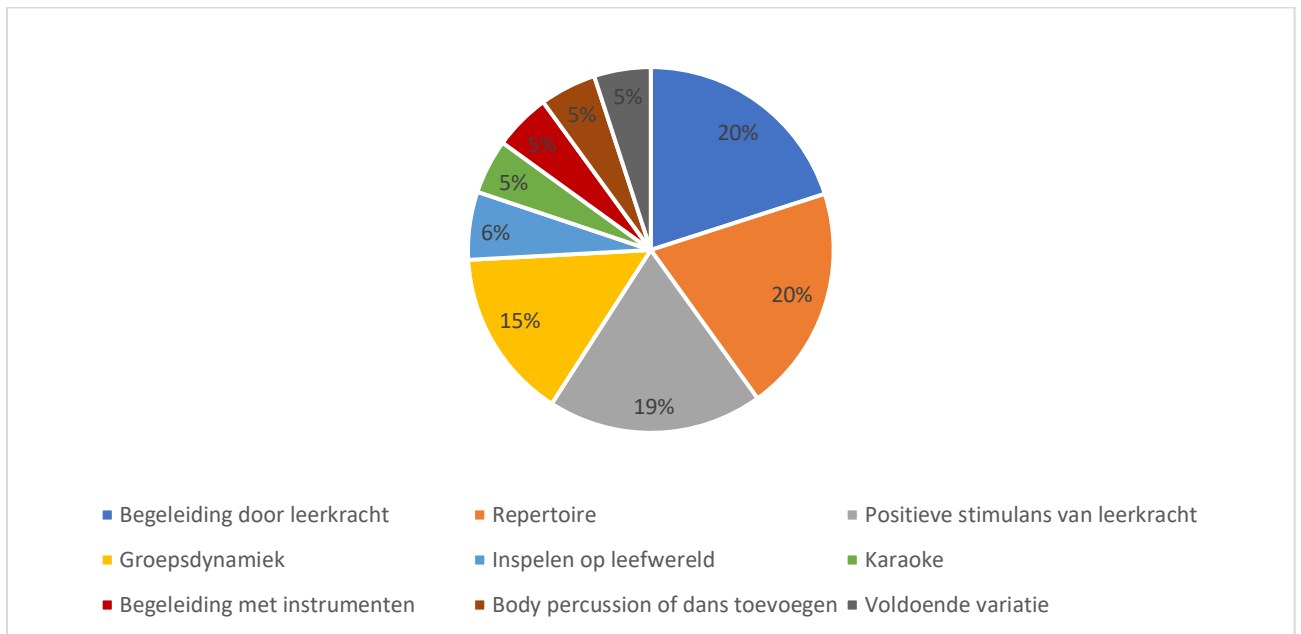
Grafiek 5: Wat verloopt er goed tijdens zangmomenten?

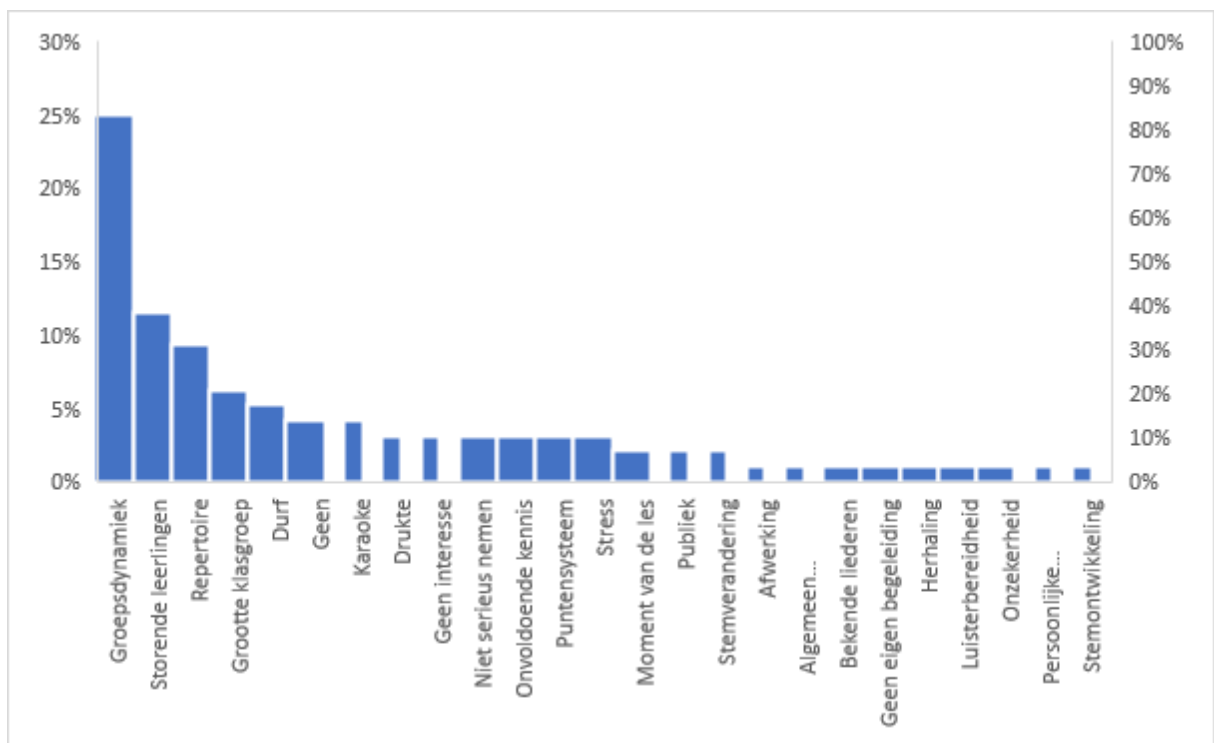
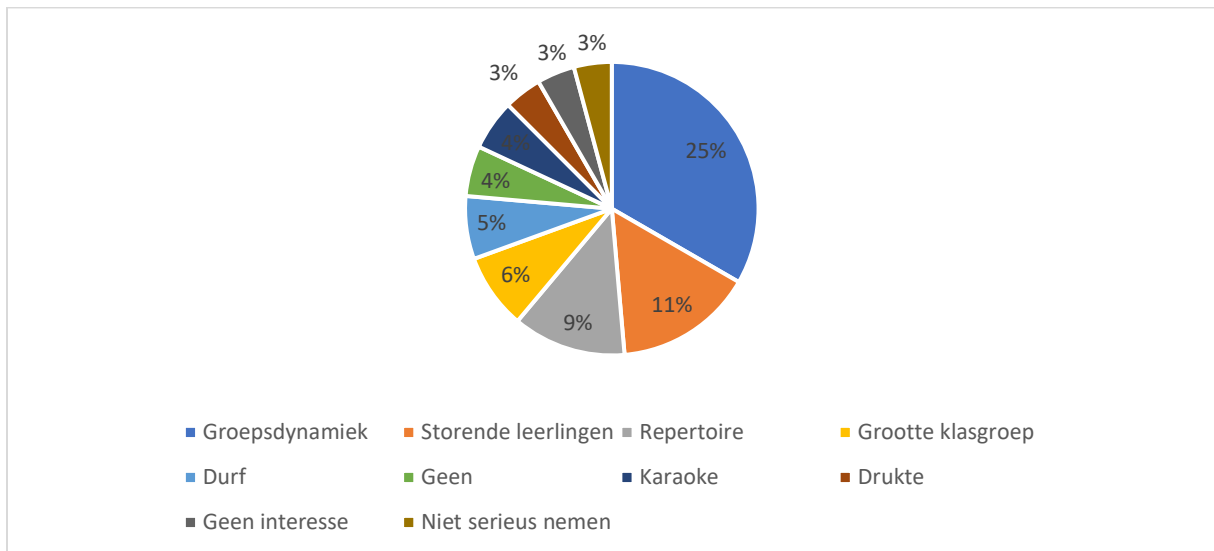
Grafiek 6: Op welke problemen bots je tijdens zangmomenten?

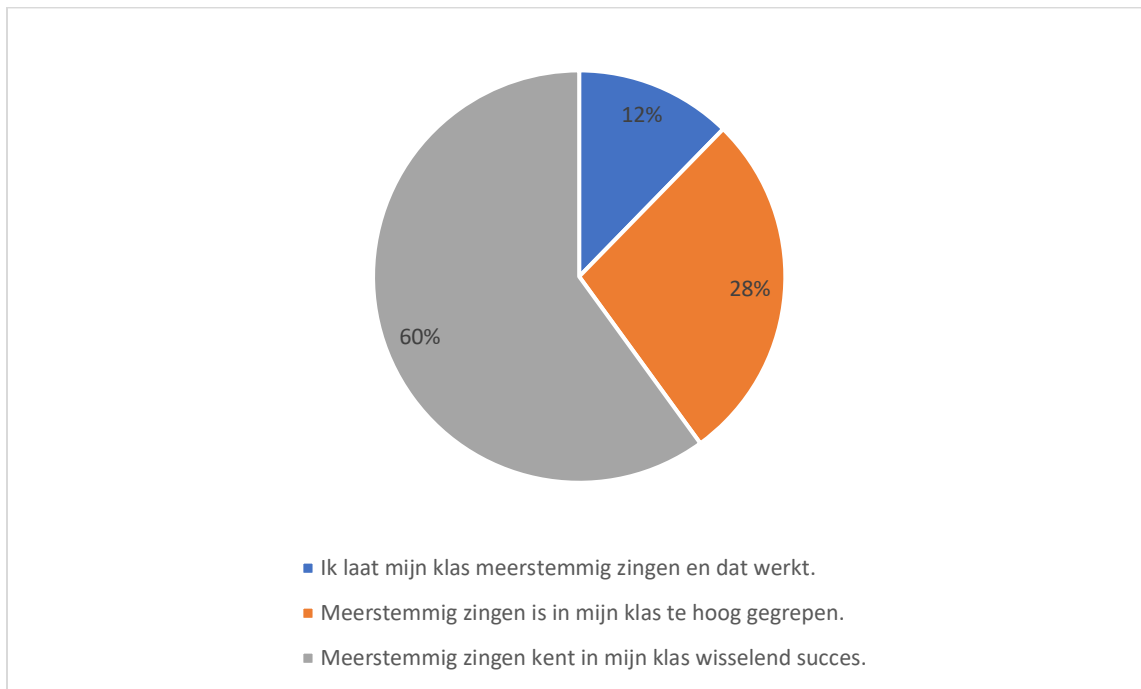
Grafiek 7: Welke factoren beïnvloeden het zingen in jouw klas in positieve zin?

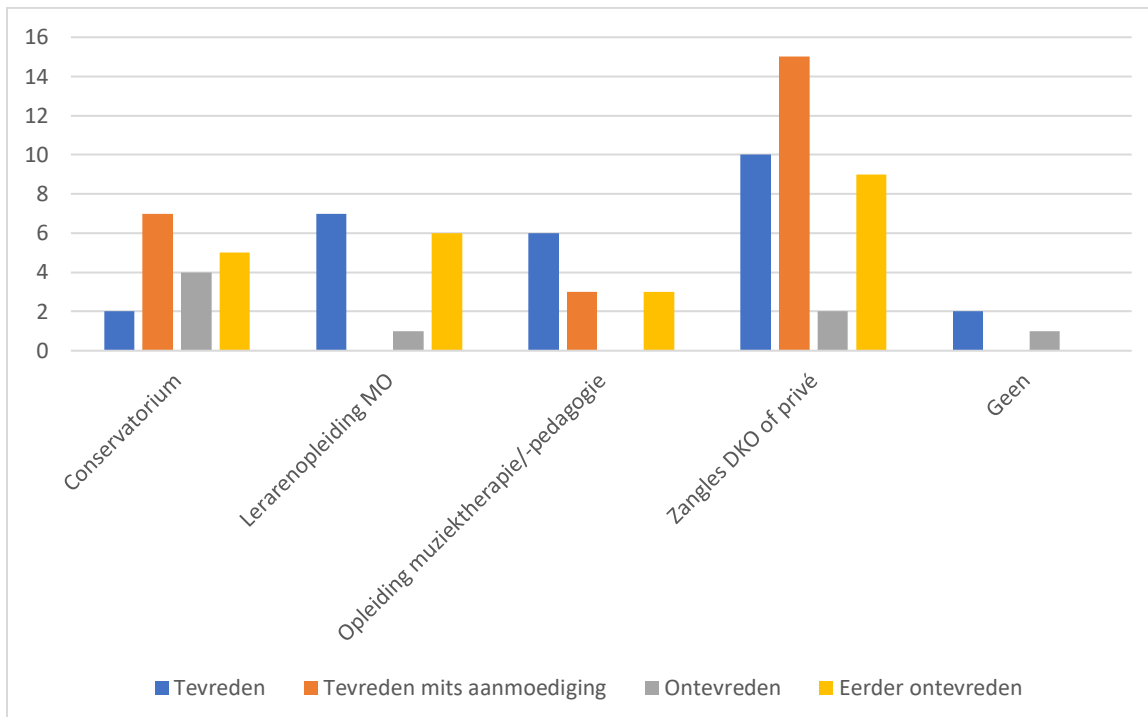
Grafiek 8: Welke factoren beïnvloeden het zingen in jouw klas in negatieve zin?

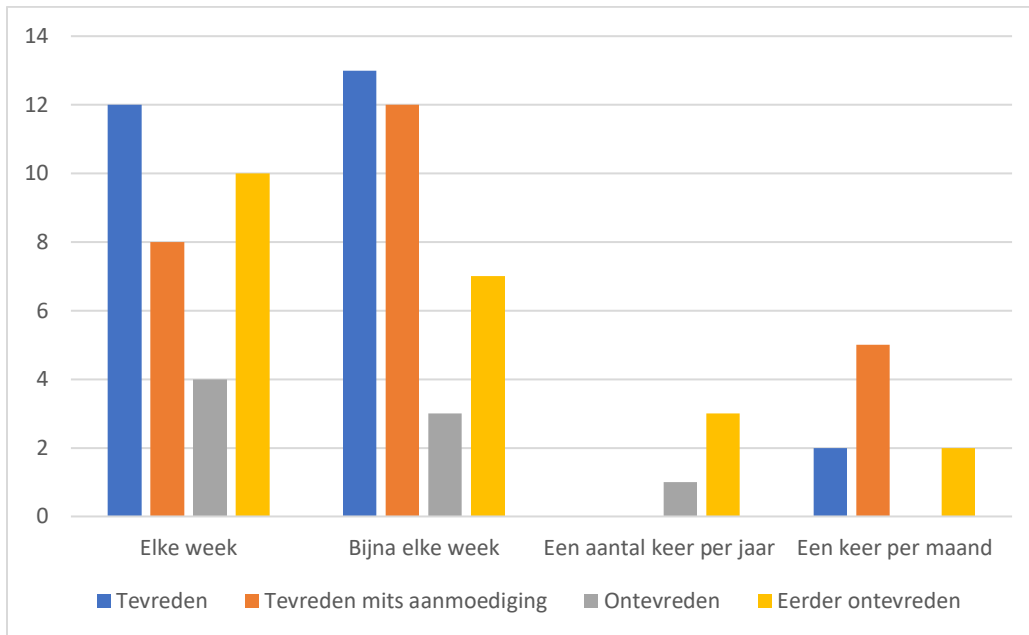
Grafiek 9: Hoe verloopt het meerstemmig zingen in de klas?

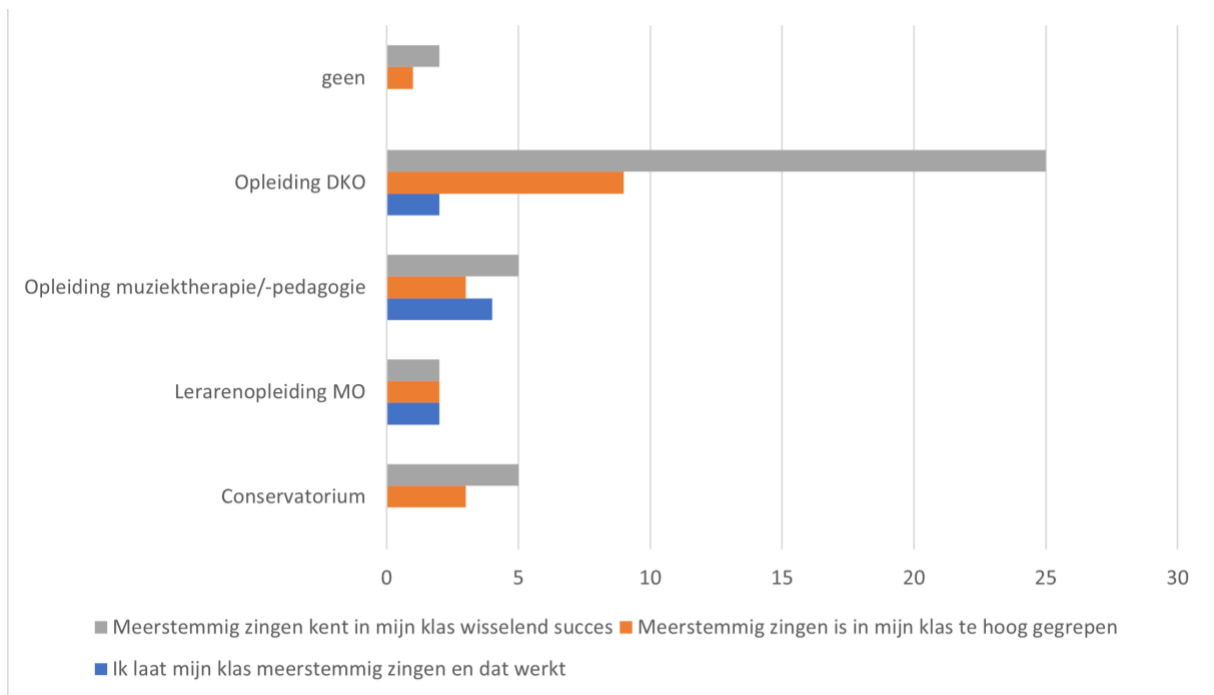
Grafiek 10: Verband tussen de zangopleiding van de leerkracht en de tevredenheid met het zangresultaat

Grafiek 11: Verband tussen de frequentie van de zangmomenten en de tevredenheid van het zangresultaat

Grafiek 12: Verband tussen frequentie van de zangmomenten en het succes van meerstemmig zingen

6.3. Interviews

We interviewden heel wat experts en ervaringsdeskundigen. Hieronder vind je een oplistings van al deze personen met telkens wat toelichting. Daaronder staan alle uitgeschreven interviews.

Merel Martens behaalde in 2009 een bachelor muzikeducatie, in 2011 een bachelor koordirectie pop en jazz en in 2015 een master vocal leadership. In 2018 werd ze dirigent van het jaar (nationale competitie). Ook is ze bij verschillende gezelschappen artistiek leider. Sinds 2015 geeft ze zelf lessen vocal leadership in Codarts te Rotterdam. Tot slot treedt ze geregeld op en geeft ze tal van workshops en internationale trainingen op regelmatige basis.

Rohan Poldervaart studeerde af als docent muziek aan de Hogeschool voor de Kunsten te Utrecht. Daarna specialiseerde hij zich in ritmische koormuziek aan de Koninklijke Academie van Aalborg in Denemarken. Sinds 2004 gaat hij ook aan de slag als koordirigent. Verder werkt hij ook als coach en trainer voor dirigenten en muzikleraren. Dit zowel in binnen- als buitenland. Tegenwoordig geeft hij les aan het HKU Conservatorium (Gospel minor), Codarts (Vocal Leadership) Rotterdam en ArtEZ Zwolle (Choir Leading).

Bart Van Caenegem is docent jazz-solfège, eartraining en jazzpiano. Daarnaast is hij ook beroepsmuzikant. Zo speelde hij al met tal van grote artiesten. Door zijn jarenlange ervaring en zijn liefde voor muziek, kon hij ons concrete tips geven om een betere intonatie na te streven in de klas. Volgens hem is het erg belangrijk om als kind zo snel mogelijk in aanraking te komen met muziek. Dit verhoogt de muzische vertrouwdheid en kan de kwaliteit van het zingen dus enkel in positieve zin beïnvloeden. Natuurlijk speelt ook aanleg mee voor een groot stuk.

Greet Heyse onderwijst al lange tijd AMV in het deeltijds kunstonderwijs. Ze geeft ook muzische vaardigheden in de lagere school en is ook lange tijd MO-leerkracht geweest. Wilskracht van de leerling(en) en regelmatig oefenen zijn de sleutel om juist te leren intoneren, beweert zij. Verder is het ook belangrijk om te werken op durf omdat er rond het vierde en vijfde leerjaar een soort gène ontstaat om te zingen.

Jimmy Colman is afgestudeerd aan het conservatorium van Gent, richting Jazz & Lichte Muziek. Tegenwoordig is hij zanger, vocal coach, componist, gitarist en muziekproducer. Ook geeft hij zanglessen in het deeltijds kunstonderwijs. Dankzij zijn expertise verkregen we heel wat nuttige tips om de intonatie te verbeteren.

Jonas Veirman is een professionele zanger. Daarnaast geeft hij ook stemvorming aan de Hogeschool Gent en in enkele academies. Hij treedt veel op, dirigeert en volgde tal van masterclasses bij internationale gewaardeerde muzikanten en groepen. De belangrijkste voorwaarde om goed te kunnen zingen is volgens hem een goed gehoor hebben.

Lore en Marc Van den Broeck zijn twee muzikale duizendpoten. Lore studeerde af aan de Fontys Hogeschool voor de Kunsten te Tilburg voor Klassiek Muziektheater. Zij geeft nu musicalzang. Marc

geeft al vele jaren AMV en AMC op verschillende scholen. Samen met Jos De Ryck schreef hij ook het veelgebruikte werkschrift “Doe je mee AMV?”. Zij konden ons dus gerichte tips uit de praktijk bezorgen.

Roosje Strobbe was lange tijd dirigent en vocal coach van showkoor Enchanté en zangdocent bij VILLA BASTA. Ook gaf ze een tijd MO-les en nu verzorgt ze vooral zangworkshops met kinderen. Daarnaast is ze ook aan de slag als zangeres.

Tinne Devoghel behaalde haar diploma Bachelor muzikale opvoeding aan de Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen. Een tijd later studeerde ze ook af aan The School of Arts, afdeling Koninklijk Muziekconservatorium in Gent als uitvoerende klassieke muzikante (fluit). Al meer dan 15 jaar is ze de dirigente van ‘Chorus’. Bovendien dirigeert ze ook nog andere gemengde koren alsook kinderkoren en speelt ze in verschillende harmonieorkesten. Ze geeft les in het deeltijds kunstonderwijs en is ook leerkracht muzikale opvoeding geweest. Kortom vormt zij een schat aan zinvolle informatie voor ons onderzoek. Volgens haar zijn vooral durf, ingesteldheid en de aanpak van de leraar essentieel voor het bevorderen van de zangkwaliteit in de klas.

Janis Van Dorsselaer is afgestudeerd aan Fontys conservatorium in Tilburg, richting Muziektheater. Ze behaalde ook een educatieve minor, en na haar proclamatie haalde ze haar Level 1 en 2 van Estill Voice Training (EVTs). Janis heeft ervaring als vocal coach in groepslessen, privélessen en masterclasses bij verschillende organisaties zoals Jeugdtheater Ondersteboven.

Magali Gelin is de vrouw achter Maggie’s Melody. Ze studeerde in de Kunsthumaniora van Brussel, vervolgens in de San Fransisco Academy of Art en eindigde in The Academy of Contemporary Music in Guildford, England. Ze is ervan overtuigd dat iedereen kan leren zingen. Ze leidt een popkoor met grotendeels onervaren zangers en geeft workshops en privélessen op een zeer laagdrempelige manier.

Simon Van der Beken is zangdocent bij Jeugdtheater ondersteboven. Hij geeft groepslessen aan de musicalopleiding en ook op zomerkampen staat hij in voor het aanleren van groepsnummers aan ervaren en minder ervaren jongeren en kinderen.

Geïnterviewde: Merel Martens

Interviewer: Jonas Van de Velde

Onderwerp: zingen in de klas (focus motivatie en durf)

Datum: januari 2021

Medium: Zoom

J: Wat zijn goede ijsbrekers? Met welke oefeningen maak je leerlingen 'los' aan het begin van een sessie?

M: Je moet beginnen met het fysieke en minder met de stem. Zo komen de leerlingen meer 'in hun lijf'. Dat kan je doen door aan te sluiten bij waar ze op dat moment mee bezig zijn. Op die leeftijd zijn ze vaak heel zelfbewust. Je kan dus via vraag en antwoord gekke bewegingen en geluiden maken, dansen, interageren met elkaar, klappen en stampen ... Zo zijn ze bezig met hun lijf, maar op een speelse manier. Ze zitten dus minder in hun hoofd en zijn meer in het moment aanwezig.

Een voorbeeld is dansen met energieniveaus. Je zet muziek met een duidelijke beat op. Niveau één staat voor 'heel klein, ingehouden dansen', vijf betekent 'maximale beweging, helemaal uit je dak gaan'. Je ziet bij de leerlingen vaak dat één tot vier dicht bij elkaar liggen. Bij vijf is er dan plots een explosie van energie. Daarna durven ze veel meer het verschil maken tussen bijvoorbeeld drie en vier, want dan is het duidelijk wat de schaal is om binnen te variëren. Na zo'n oefening is het ijs altijd snel gebroken.

Na de fysieke ijsbreker maak je de stem los. In eerste instantie is dat nog zonder zang, dus door te spreken bijvoorbeeld. Dat kan je koppelen aan de fysieke, ritmische bewegingen. Vervolgens kan je voor- en nazingen, met of zonder piano. Je geeft ze sowieso niet te veel tijd om na te denken. Bij jongere leerlingen kan je ook op een speelse manier opwarmen met glissando's, waarrond je een verhaal creëert. Zij maken dan bijvoorbeeld het geluid bij het verhaal dat jij vertelt. Sommige oudere groepen zijn hier wel al te 'stoer' voor.

Het is bij ijsbrekers vooral belangrijk dat ze niet bezig zijn met hoe goed ze iets doen, maar dat ze gewoon gek kunnen doen en uit hun schulp kunnen kruipen door te overdrijven. Als ze eerst hebben overdreven, dan is zingen plots 'normaal'. Ze zijn minder zelfbewust wanneer ze eerst die grens hebben verlegd.

J: Welke ondersteuning kan leerlingen motiveren om te zingen? (Bv. pianobegeleiding door leerkracht, begeleiding door leerlingen zelf, dans ...)

M: Het werkt heel goed om de leerlingen bij het zingen zichzelf te laten begeleiden met een (eenvoudige) bodypercussie.

Daarnaast kan je van alles doen om hen muzikaal te ondersteunen. Je kan een drumcomputer als een groove gebruiken, daar worden ze energiek van. Karaokeversies werken ook, dan heb je als leerkracht je handen volledig vrij.

Instrumenten bespelen en tegelijkertijd zingen is voor veel leerlingen zonder zangervaring een erg grote uitdaging. Leerlingen die buiten de schoolmuren bijvoorbeeld gitaar of piano leren spelen, kan je wel stimuleren om de combinatie te trainen, ook in de klas. Zoiets kan een projectje worden.

J: Werkt evaluatie motiverend? Is een puntensysteem een goed middel om leerlingen aan het zingen te krijgen? Of werkt het net contraproductief?

M: Ik ben zelf heel erg tegen het cijfers geven. Maar in sommige scholen kan je er (bijna) niet omheen. Ik heb voor mezelf in dat geval een standaard: is iets 'net goed', dan krijg je een zes. 'Hartstikke goed' is een acht. Spring je er helemaal bovenuit, dan krijg je een tien. Ik reken niet alle verschillen af op halfjes, want dat werkt volgens mij demotiverend. De kinderen moeten vooral de vrijheid van muziek kunnen voelen, in plaats van de prestatiedrang.

Je kan ze zichzelf wel een cijfer laten geven. Zo krijg je ook inzicht in hoe ze in het leven staan, hoe perfectionistisch ze zijn ... Dat hoeft niet per se op papier. Je kan de leerlingen na een lied hun hand laten opsteken: vijf vingers betekent 'dit was perfect' en één vinger is 'ik heb helemaal geen idee'. Op die manier moeten ze zelf reflecteren.

Een systeem met enkel 'onvoldoende', 'voldoende' en 'goed' vind ik voor het vak muziek beter dan een puntensysteem.

J: Welk repertoire is geschikt voor leerkrachten muzikale opvoeding die weinig zingen met hun klas?

M: Zelf sta ik al zeven jaar niet meer voor de klas, maar vroeger werkte ik vaak met nummers uit de (Nederlandse) Top 40. Ik koos dus recente nummers die iedereen kent, maar die ook voldoen aan mijn muzikale standaard. 'Plastic' nummers of nummers die tekstueel niet bij de doelgroep passen, deed ik niet. Als ik eerst hun vertrouwen had gewonnen door een paar Top 40-nummers te doen, dan kon ik daarna ook met iets heel ouds afkomen. Op die manier kan je ze ook een beetje wegwijs maken in muziek van vroeger.

Nummers van Ariana Grande zijn uiteraard te moeilijk om met een klas te zingen, maar Coldplay-nummers hebben bijvoorbeeld meestal heel behapbare zanglijnen. Ook Lady Gaga, Bruno Mars en Ed Sheeran hebben vaak goede, zingbare nummers. Je moet vaak wel de toonaard aanpassen aan de doelgroep.

J: In welke contexten is het motiverend om meerstemmig te zingen? (En is het haalbaar met klassen uit de eerste graad?)

M: Meerstemmigheid is zeker haalbaar. Leerlingen vinden dat ook heel tof wanneer het lukt. Ik zou beginnen met twee, hooguit drie partijen. Het is belangrijk dat de partijen een heel contrasterend karakter hebben. Een tweede stem mag niet een tert boven of onder de eerste liggen want dan raken leerlingen in de war. Wel kan je de ene groep een partij met tekst geven, terwijl de andere groep daaronder enkel 'oeh' of 'dadada' zingt. Dat kan gerust op een andere toonhoogte zijn.

Homofoon zingen is vaak heel moeilijk. Je kan het in elke groep af en toe wel eens testen, maar als het niet lukt, ga je best snel over naar iets anders.

J: Hoe kunnen de principes van Vocal Leadership in een klas met leerlingen zonder zangervaring worden toegepast?

M: Vocal Leadership gaat over het creëren van een veilige sfeer door de leerlingen spelenderwijs een actieve rol te geven bij het zingen. We hebben allerlei ‘vocal painting’-gebaren, waarbij een gebaar staat voor een instructie: volume, staccato/legato, fermate ... Een bepaalde noot lang aanhouden, een fermate dus, kan confronterend zijn voor de leerlingen, ze vinden dat minder comfortabel dan korte noten. Het zingen in staccato is een goede oefening om de noten juist te leren plaatsen.

De leerkracht toont het gebaar en de klas voert uit. De leerlingen kunnen dit daarnaast ook met elkaar doen in groepjes. In elke groep is er dan een leider (of dirigent) die de gebaren toont. De andere leerlingen voeren die instructie dan uit. In dergelijke werkvormen nemen de leerlingen meer eigenaarschap. Ze moeten zelf nadenken. Doordat ze een actieve rol krijgen, worden de leerlingen bovendien steeds meer zelfzeker.

J: Hoe kan een leerkracht leerlingen motiveren die niet durven zingen? En wat met leerlingen die niet willen zingen?

M: Bij de meeste jongeren is muziek een onderdeel van hun dagelijkse leven. Door nummers te gebruiken die ze kennen, zal motivatie minder een probleem zijn.

Er is een grote overlap tussen niet willen en niet durven zingen. Pure motivatieproblemen, leerlingen die gewoon niet willen zingen dus, zie ik niet vaak. De meerderheid van de leerlingen zingt mee wanneer de rest ook meezingt, door een gezonde groepsdruk.

Zingen leerlingen alsnog niet mee, dan heeft het meer te maken met durf. Leerlingen zitten soms met zichzelf in de knoop, maar het is ook niet aan de muziekdocent om zoiets in één uur per week te fiksen.

Durf heeft vaak te maken met onzekerheid over stem en lijf. Leerlingen worden op die leeftijd ineens heel zelfbewust: wie zijn ze, hoe zien ze eruit ... Krijg je de aandacht daarvan weg, dan krijg je meer ruimte om met de leerlingen te zingen. Het helpt als ze eerst iets kunnen doen waarbij ze niet serieus zijn, zoals de ijsbrekers die ik al aanhaalde.

J: Hoe kunnen leerkrachten muzikale opvoeding gemotiveerd worden om vaker en/of diepgaander te zingen met een klas?

M: Dat hangt af van waar het probleem ligt. Sommige leerkrachten zijn misschien zelf niet zelfzeker genoeg om hun klas instrumentaal te begeleiden en tegelijkertijd zelf te zingen. In dat geval gebruiken die leerkrachten beter karaokeversies.

Een goede ‘bijscholing’ is om als leerkracht ook jezelf op te nemen, die opnames te beluisteren en dat vaak te herhalen. Zo raak je gewend aan je eigen stemgeluid. Doe dat op verschillende

momenten van de dag, dus ook in de ochtend. Vind je het zelf acceptabel, dan zullen de leerlingen dat ook wel vinden.

Kies daarnaast een repertoire dat de leerlingen energie geeft. Daarvan krijg je ook zelf energie. Wanneer de klas niet luid genoeg zingt, ligt overcompensatie op de loer: 'overschreeuw' jezelf dus niet wanneer je merkt dat de klas stil zingt. Probeer het op een andere manier op te lossen of accepteer gewoon dat de klas op dat moment eerder zacht zingt.

J: Heeft u nog andere tips of voorbeelden?

M: Ik heb een tijd een schoolkoor met leerlingen tussen 12 en 15 jaar begeleid. We hebben vrij snel besloten om enkel meiden toe te laten. Zo konden we volledig gaan voor een 'meidenrepertoire'. Dat koor was echt een hit: op een gegeven moment hadden we zestig leden. Met dat koor traden we dan op bij schoolactiviteiten. Als je daarmee kunt aansluiten op de behoefte van die meisjes om hun muziek te zingen, dan is dat ook een stimulans voor anderen, want daarna wilden ook een aantal jongens een koor starten. De keuze voor een apart meisjes- en jongenskoor was een succesvolle keuze, al is een gemengd koor uiteraard ook helemaal goed. Door een vrijwillig schoolkoor kreeg zingen op de school echt een platform.

Een laatste tip: uiteindelijk mag de muziek zelf niet het hoofddoel zijn. Het hoofddoel is dat de leerlingen zich goed en veilig voelen en het beste uit zichzelf kunnen halen. Muziek is het middel waardoor ze zich comfortabel voelen. Dan ga je zien dat er mooie dingen uit komen.

Geïnterviewde: Rohan Poldervaart

Interviewer: Jonas Van de Velde, Myrthe Van Steenlandt en Martijn Storme

Onderwerp: zingen in de klas

Datum: februari 2021

Medium: Zoom

Wat zijn goede ijsbrekers? Met welke oefeningen maak je leerlingen 'los' aan het begin van een sessie?

R: Ijsbrekers zijn heel hard nodig om vertrouwen te krijgen bij jongeren, om vertrouwen te krijgen in de groep, in de dirigent en in het proces. Het is nodig om samen met elkaar iets te kunnen maken, waarbij je wel fouten kan maken, maar waarbij je daar ook samen om kan lachen. Een ijsbreker is bijna noodzakelijk, ook om de klank open te krijgen. We investeren heel vaak in de juiste klank, maar die klank kan je op verschillende manieren verkrijgen. Dus niet alleen door techniek, maar ook door je af te vragen hoe je iemand zichzelf zo vrij kan laten voelen dat de klank heel rijk wordt, heel oprecht.

Er zijn heel veel goeie ijsbrekers. Vaak krijg ik de vraag of ik mijn ijsbrekers kan delen. Het eerste dat ik dan zeg, is dat oefeningen die gericht zijn op het groepsproces, op samenwerking, vaak goeie ijsbrekers zijn wanneer ze kunnen ontaarden in humor. En dat kunnen er veel zijn.

Een ijsbreker die ik altijd heel tof vond, heb ik uit een managementvariant gehaald:

De groep staat in een kring en beweegt op een bepaalde 'groove'. (*maakt een groove*) De mensen staan te grooven en gaan op elke tel door hun knieën. In die groove zeg jij met een energieke stem: 'jump in'. De groep herhaalt. Vervolgens: 'jump out' ... 'Jump in' (*in een hoog register*), 'jump out' (*in een laag register*) ... De groep herhaalt dus de klank. Op die manier probeer ik ook de breedte van de stem op te zoeken in klankkleur, zodat de zangers ook die beide randen ontdekken. Vervolgens zetten we die woorden om in bewegingen. Op 'jump in' springt de hele groep naar voren. Op 'jump out' springt de groep naar achteren. Variaties zijn: 'jump in in', 'jump out out', 'jump left', 'jump right'. Ook combinaties zijn mogelijk: 'jump left right', 'jump right left' ... Dat is nog goed te doen, want het is gewoon een energieke oefening die het fysieke deel verbindt met de stem. Vervolgens laat je de groep alles wat jij zegt omgekeerd nazeggen. Zeg jij 'jump in', dan zeggen zij 'jump out'. Daarna laat je de groep nazeggen wat jij zegt, maar ze voeren de beweging omgekeerd uit. Bij 'jump in' zeggen ze dus ook 'jump in', maar springen ze achteruit.

Nou, je voelt al dat, wanneer je dit in groep zou doen, je al snel een grappige sfeer krijgt. Iedereen zal namelijk fouten maken. Maar die fouten zorgen ervoor dat iedereen voelt dat de anderen ook menselijk zijn en fouten maken, en dat fouten in deze ruimte getolereerd worden. Deze oefening heb ik vaak met jongeren gedaan, zeker omdat het hen ook uitdaagt op fysiek vlak. Ze komen daardoor goed in hun lijf te zitten en durven daardoor ook hun stem te laten horen. Spelenderwijs en zonder dat ze het beseffen wordt hun stem opgewarmd. Als je de bewegingen weg zou laten, dan denken de jongeren te veel na. Door het fysieke aspect trek je het verstand weg en zijn ze meer bezig met het spelelement, waardoor het vrijer wordt.

Welke basiszangtechnieken kan je aan je klas leren om het niveau op te krikken?

R: Wat hieraan voorafgaat is als docent en dirigent in mijn ogen nog veel belangrijker. Ik denk dat we onszelf eerst de vraag moeten stellen waarom we het belangrijk vinden om stemontwikkeling bij jongeren te stimuleren. Waarom warmen we de stem op? Waarom trainen we de stem?

Na mijn docentenopleiding Muziek aan het conservatorium ben ik gaan studeren in Denemarken en daar heb ik mijn master Koordirectie gedaan. Toen ik thuiskwam, merkte ik dat wij hier heel veel dingen doen omdat het een technisch doel heeft. We willen bijvoorbeeld dat leerlingen op niveau zingen. Maar 'op niveau zingen' is interessante materie. Wil je dat jongeren in de klas zingen met volledige toewijding? Of wil je dat ze technisch prachtig kunnen zingen, maar zich niet kunnen binden aan de muziek?

Door de jaren heen werd mij de vraag gesteld waarom we stemoefening zouden doen. Uiteindelijk zie ik zingen bij jongeren in het onderwijs meer als middel om jongeren hun spreekstem en spreekvaardigheid, verbaal en non-verbaal, te laten verbeteren. Uiteindelijk wil ik dat jongeren binnen de maatschappij hun plek vinden. Ik wil dat ze in staat zijn om met anderen in gesprek te gaan, om een conflict te bespreken, om te vertellen wie ze zijn en waar ze voor staan. Goede sprekers, mensen met wie je je onmiddellijk verbonden voelt wanneer ze beginnen te spreken, zijn mensen die kunnen spreken vanuit een muzikaliteit. Ze kunnen 'muzikaal spreken'.

Stel dat je doelstelling is om jongeren goed tweestemmig te laten zingen. Waarom wil je dan dat ze dat doen? Omdat het leuk is? Voor de samenhangigheid? Voor mij is de kern dat jongeren moeten leren spreken. Ze moeten goeie sprekers worden. Zang helpt daarbij. Om te fraseren, om te timen en om te spreken met ademsteun.

Al die technische dingen vind ik wel belangrijk. Jongeren moeten dus ook hun stem ontwikkelen, maar dat begint bij weten waarom we eigenlijk zingen. Als ik het aan een jongere probeer te verkopen met 'Het is leuk', dan zegt die jongere: 'Ik vind kickboksen leuker, dus voor mij is zingen niet leuk.' Je moet er dus een bepaalde zingeving aan hangen zodat zij begrijpen dat het voor iedereen goed is om je stem te ontwikkelen.

Stemtechniek vindt ook op verschillende scholen op verschillende manieren plaats. Ik werk op scholen waar jongeren niet gewend zijn om te zingen. Ze hebben heel weinig muziekonderwijs gehad, waardoor stemtechniek best veraf is. De jongeren überhaupt meekrijgen is eigenlijk de kunst. Ik heb ook een tijdje op een kathedrale koorschool gewerkt. Daar zongen ze elke dag. Als ik daar binnenkwam, gingen ze bij wijze van spreken al rechtstaan. Dat is een heel andere energie. Daar vond ik het wel logisch om te werken aan stemtechniek. Bij de jongeren waar ik nu werk is het eerst zaak om ze zich te laten te committeren aan de muziek, waarna we onder andere zouden kunnen werken aan techniek.

Hoe werk je dan aan techniek? Iets dat altijd goed werkt is 'voor en na'. En bij Vocal Leadership gebruiken we vaak de floor-rooftechniek. Daarbij ga je op zoek naar de grond en het plafond van de uiterste mogelijkheden. Als je leerlingen leert ontdekken waar de donkerste en de lichtste klank van hun stem zit, dan hebben ze in de breedte alles ontdekt. Vervolgens toon je hen wat daar zoal tussen

zit. Zo hebben ze een volledig palet van hun eigen mogelijkheden. Van daaruit kunnen ze kiezen wat ze gebruiken. Die floor-rooftechniek kan je ook toepassen op volume: van 'zo zacht mogelijk' tot 'heel erg sterk'. Als je alles daartussenin ontdekt, dan weet je ook dat je daartussenin kan spelen met de kwaliteit van het zingen.

Floor-roof vind ik een belangrijk middel om jongeren te laten ontdekken. Wij als docent moeten hen ook naar die uitersten drijven, want zij zullen altijd de mainstream, de middenmoot, kiezen. Zij weten namelijk nog niet dat ze ook in de klas heel hard kunnen gillen. Als ze op de speelplaats rennen, dan horen we ze wel, maar als je in de klas zegt: 'Doe maar mee, nu met energie!', dan krijg je: 'Heu ...' (*zingt energieloos*) Die energie herkennen we meteen. Dat heeft met zoveel factoren te maken, zoals groepsdynamiek, energie, waar komen ze vandaan, in welke wijken zijn ze opgegroeid, wat is cultureel bepaald? Er zijn heel veel factoren die bepalen of jongeren instappen op zo'n moment.

Ik dwaal nu een beetje af in mijn verhaal, maar ik denk dat ik daarmee een deel van de vraag heb beantwoord.

Hoe zorg je ervoor dat leerlingen niet roepen wanneer je ze vraagt om luider te zingen?

R: Hier hangt veel af van de communicatie. Wij zeggen: 'Zing luider!' Maar wat is luider? Soms gaan leerlingen dan keihard roepen. Feitelijk gezien doen ze dan gewoon wat je vraagt, want het is luider. Dat zij zelf het onderscheid niet maken tussen de zang- en de spreekstem, dat is iets dat wij horen. Wij denken dat die leerling gewoon achterlijk doet, maar feitelijk gezien vragen we iets dat niet concreet is. Heel vaak zeggen we: 'Doe luider!', waarop leerlingen beginnen te roepen. 'Nee, doe effe een beetje normaal. Als je nu niet normaal meedoet, dan vlieg je eruit!' ... Maar leerlingen begrijpen dat soms niet en reageren dan vaak verontwaardigd. Ze begrijpen niet waar je het over hebt. Wij vragen hun iets, zij doen het en vervolgens is het niet goed. Dus wat vraag je dan precies? Dat is heel belangrijk.

Stel je voor dat je in een klas zit en je bent bezig met je eigen identiteit: wie ben ik in deze groep? Ben ik al geaccepteerd? Is mijn rol al duidelijk? Dan laat jij je niet op die manier horen, want je voelt je niet comfortabel. Ik maak het even heel zwart-wit: stel je voor dat je in een koor zit, maar je vindt alle andere mensen onaardig. Zing je dan lekker of niet? Dat soort factoren, de groepsenergie, heeft een grote invloed.

Onze harde schijf bevat 100% werkruimte. Als puber zit ongeveer 80% van die schijf vol met zorgen: zorgen over school, laptop, huiswerk, docenten, medeleerlingen, ouders thuis, uitdagingen in het leven en zo zijn er nog twintig. Dat betekent dat er nog maar 20% vrije werkruimte is om je te committeren aan muziek. Als jij dat omlaag krijgt naar 70 of 60%, dan is er steeds meer werkruimte om zich wel te binden aan de muziek. Als je ervoor zorgt dat iedereen zich comfortabel voelt en naar elkaar durft te kijken, dan voelen leerlingen dat ze zichzelf kunnen zijn en dat levert 5% extra werkgeheugen op. We denken de hele tijd: ze zingen niet mee, dus ze willen niet. Maar dat klopt niet, volgens mij.

Rohan: 'Wanneer ben jij gemotiveerd voor iets dat je wil doen in het leven?'

Myrthe: 'Wanneer ik mij gewaardeerd voel, of wanneer ik me deel voel van het geheel.'

Rohan: 'Het verschil zou dus zijn dat ik naar jou toekom en zeg: 'We gaan een les kickboks doen. Komt ie!' Misschien valt dat bij jou dan ook niet zo goed.'

Docenten zijn eigenlijk altijd heel welwillend. Ik zou zelf heel graag eens orka's zien in Canada. Maar stel dat ik ze al gezien heb en ik roep naar een groep jongens: 'Die orka's zijn prachtig. Kom kijken, wat je gaat zien is prachtig!' Zij denken: 'Ik weet niet waar je het over hebt. Hoe ziet een orka er eigenlijk uit?' Vervolgens ga je heel hard werken en probeer je die kinderen mee te trekken. Uiteindelijk loopt er een iemand mee en die vindt het inderdaad hartstikke mooi. Die beleeft het. Maar de rest van de groep is daar nog niet. Als docent moet je bij die groep gaan staan en vragen: 'Wat is een orka eigenlijk? Hoe denk je dat een orka eruitziet?' Vervolgens zet je met elkaar één stap, en vervolgens nog een stap. Onderweg zal je altijd leerlingen hebben die even in bomen gaan klimmen, die even weg zijn. Maar hoe haal je die leerlingen er weer uit? Hoe zorg je ervoor dat je bij die groep blijft? Hoe zorg je ervoor dat de beleving van jou als docent zo intens wordt dat zij het ook zelf ervaren omdat ze naast je staan en niet omdat ze in de verte staan? Trekken aan een groep herken je vaak als dirigent of docent. 'Kom op, doe mee! Het is leuk, het is geweldig! Die orka's zijn zo mooi. Dit moet je meemaken!' Die kinderen denken gewoon: 'Nou, ik zie niks ...' Motivatie dus.

Het antwoord op de vraag kan je koppelen aan floor-roof: 'Op een schaal van een tot vijf is een 'superzacht' en vijf 'knetterhard'. We gaan het eerst heel zacht doen, daarna knetterhard. ... Nee, dit was niet hard. Dit kan veel harder. Wel blijven zingen, maar veel harder ... Oké, jullie zaten nu allemaal op vijf, maar dat was schreeuwen en dat is niet zo lekker qua klank. Maar drie of vier, dat is een mooie sterkte. Dan hoor ik jullie duidelijk én dan zingen jullie op kracht.' Zo geef je een spiegel aan de leerling: 'Hij wil dus vier in plaats van vijf.' Als je 'Luider!' zegt, is dat dan zes? Of tien? Twintig? Of een? Dat weten we niet. Dat maakt zo'n instructie heel overzichtelijk. Je bepaalt eerst wat het minimum is en wat het maximum, om vervolgens te zeggen wat jij als docent wil.

Hoe kunnen we de intonatie van leerlingen verbeteren om bijvoorbeeld meerstemmig te kunnen zingen met een klas?

R: Intonatie blijft een interessante topic. Als ik werk met een a-capellagroep, dan is intonatie erg belangrijk en zal ik aan elke noot sleutelen. Bij jongeren vind ik het belangrijker dat ze committeren aan de muziek en dat ze daar blijven. Dat is belangrijker dan dat ze continu geconfronteerd worden met iets waar ze nog niet zo veel controle over hebben in de basis.

Wat ik wel merk is dat werken met solfège, met zingen op 'do re mi', dat ze daar heel snel goeie resultaten mee boeken. Nu is het niet zo dat ik andere methodes heb uitprobeerd. Vroeger zong ik het voor en probeerde ik het te corrigeren door het nog een keer voor te zingen. Dat werkte niet zo goed.

De methodiek van Codaille, zingen in 'do re mi' dus, vind ik daarin echt ondersteunend. Met jongeren heb je in majeur en mineur al heel snel een basis te pakken die goed werkt. Als je in die zin

secundes en kleine secundes tegen elkaar in kan zingen, dan kan je al heel complexe muziek zingen zonder dat het gaat wringen. Ik denk dat bij secundes en dergelijke heel wat uitdagingen liggen. Als je dat structureel goed aanpakt, dan kan dat heel goed worden.

In die kathedrale koorscholen werkten kinderen van negen à tien jaar mee aan de Mattheuspassion en dergelijke. Zij zaten gewoon met z'n zessen in een groepje op de grond driestemmig te zingen. Dat vond ik heel indrukwekkend. Toen viel mijn mond echt open. Als dirigent dacht ik toen: als je het dus gedegen aanpakt en je biedt het structureel goed aan, dan kan het dus ook. Ik heb mijn mening dus wel een beetje bijgesteld: je moet er ook gewoon tijd in steken. Net zoals bij andere dingen. Alles wat je aandacht geeft, groeit.

Wat doe je met leerlingen die niet gewoon vals zingen, maar brommen?

R: Die vraag krijg ik wel vaker. Voor de duidelijkheid: ik ben ook niet Ghandi die alles weet. (*lacht*) Maar vanuit mijn ervaring hebben mensen die brommen in de basis gewoon veel tijd nodig om te leren zingen. Of je dat ook kan leren, kan ik nooit met garantie zeggen. Maar geef die brommen elke week twee uur zangles met structurele oefeningen, en dat een jaar lang ... Dan wil ik wel weten of het gelukt is. Omdat ik denk dat heel veel staat of valt met de ervaring. Sommige jongeren hebben het ook gewoon niet door. Zij moeten leren dat er een verschil is tussen de spreekstem, *energise* en zingen. (*Demonstreert het verschil aan de hand van de zin 'Sweet dreams are made of this / Who am I to disagree?'*)

Jongeren zitten vaak in hun spreekstem. De koppeling van spreek- naar zangstem is dan ook best een grote stap. Maar de koppeling van spreekstem naar *energise mode* is alle muzikale parameters, behalve melodie. Als ze goed kunnen *energisen*, dan is de zangstem heel dichtbij. Dan heb je eigenlijk alle parameters al afgevinkt. Je moet enkel de melodie nog toevoegen en dan ben je er. Dat tussenstadium is belangrijk.

Brommers moeten überhaupt weten dat er nog een hogere stem is dan hun spreekstem. Dat kan door voor- en nadoen (*demonstreert*) of door glissando's (*demonstreert*).

Iets opnemen en opnieuw beluisteren kan ook helpen. Als mensen iets herbeluisteren en doorhebben dat ze het fout doen, dan kan je nog iets voor hen betekenen. Maar als ze het herbeluisteren en zeggen: 'Dit is toch wat je vroeg?', dan wordt het moeilijk.

Hoe kan je meerstemmig zingen met leerlingen zonder zangervaring aanpakken?

R: Daarvoor keer ik even terug naar het repetitieproces, naar de kamer waar we met elkaar dingen instuderen. Allereerst: jongeren hebben ook daarbij een totaalbeeld van wat harmonie überhaupt is en doet. Eigenlijk zitten jongeren nog op eilandjes. Jij wil dat ze de volledige landkaart kunnen zien. Om dat overzicht te krijgen, moet je reflecteren, zowel op jezelf als op de groep.

In een koor met jongeren tussen twaalf en vijftien jaar zou ik het, vanuit de *energise mode*, eenstemmig instuderen, zodat ze die eerste stem heel goed kennen. Vervolgens studeer ik met de hele groep de tweede en de derde stem in. Op een gegeven moment maak ik er een spelletje van: 'Ik zing er dadelijk eentje voor. Jullie zingen het na en geven op je vingers aan welke stem het is.' Zo

kan je nagaan wie er reflectief kan luisteren. Vervolgens kan je iemand naar voren halen, de groep een bepaalde stem laten zingen en de leerling vooraan laten aangeven welke stem het is.

Het voordeel daarvan is dat de groep dan alles instudeert. Dit noem ik *collective rehearsing*. Je hebt geen loze tijd, wat je vaak wel hebt bij groepen die te lang zitten te wachten. Door *collective rehearsing* zorg je ervoor dat iedereen bezig blijft, maar ook dat iedereen continu aan het trainen is. Voor elke stem is het bijvoorbeeld leerzaam om een baspartij te zingen. Laat de sopranen eens dit zingen: 'Dum, dum, dum dum dum, dum ...' (*Zingt de baspartij van Stand By Me*) Sopranen krijgen voornamelijk lijnen en dergelijke, waardoor zij niet zo veel leren over groove. Nadat je drie stemmen door middel van *collective rehearsing* hebt ingestudeerd, ga je een beetje swoppen: 'Jullie zingen de tweede stem, jullie de eerste ...' Daardoor krijgen ze een perspectief op de landkaart. Ze ontdekken de mogelijkheden van stemmen.

Wat ook bijvoorbeeld helpt is dit: je geeft de ene groep de eerste stem en de andere groep de tweede. Je laat een iemand luisteren: 'Kom eens naast mij staan en luister naar het geheel. Wat vind je ervan?' Dan zeggen ze: 'Oh, dat is wel gaaf. Ik hoor daar een stem en daar een stem. Dus nu snap ik beter dat het op elkaar ligt.' Vraag gewoon in de groep wie er nog wel eens zou willen horen hoe dat klinkt. Die jongeren worden dan de spiegel van de groep. Zij kunnen met hun opmerkingen de groep energie geven. Dat doe ik ook altijd als een groep onzeker wordt of als een groep niet meer met energie zingt. Dan vraag ik aan een jongere: 'Kom even naar voren en luister samen met mij. Wat vind je ervan? Wat vind je van de energie op de schaal van een tot vijf?' Dan zegt diegene: 'Voor mij klinkt dit als een twee.' Dan zeg ik: 'Wil jij dan even aangeven hoe het op vier zou klinken?' De groep gaat dan het werk doen voor die jongere. Het komt dan niet van mij als dirigent. Dat is een vorm van *gedeeld leiderschap*.

Meerstemmig zingen met kinderen vind ik een ander onderwerp. Heel vaak worden canons gebruikt. Ik heb vroeger eigenlijk weinig tot geen canons gebruikt. Ik word daar persoonlijk ook niet blij van. Ik heb het idee dat je die kinderen op een soort trein zet waarbij ze iets kunnen en vervolgens is het vol gas oog- en oorkleppen op. Dat ligt ook aan mij, want ik denk dat er dirigenten zijn die dat wél goed kunnen instuderen. Maar ik miste een beetje het gevoel van harmonie. Omdat ze zoveel bezig zijn met die melodie, zijn ze niet echt bezig met wat er onder of boven hen gebeurt. Maar met kinderen heb ik op dat vlak niet voldoende ervaring opgebouwd om daar zinnige dingen over te zeggen.

Welk repertoire is geschikt om te gebruiken bij jongeren met weinig zangervaring?

R: Dat is een heel goede vraag. Want waar ligt het goeie materiaal? Ik denk dat je eerst voor jezelf moet definiëren wat je goed materiaal vindt. Als ik het op mij persoonlijk betrek, dan moet alles wat ik in de klas gebruik van een tekstuele 'kwaliteit' zijn waar jongeren zich mee kunnen confirmeren. Als ik een tekst over een vijftigjarige man die elk weekend in de kroeg sigaren zit te roken instudeer met een meidenkoor, dan kan ik daar niks mee. Niet als persoon, maar ik denk ook dat zij veel moeite hebben om zich te koppelen aan iets dat zo ver weg staat. Aan de andere kant zitten in heel veel teksten dingen die jongeren kunnen koppelen aan een ervaring, aan een gedachtegoed of aan iets dat van hen is. Je begint dus bij een geschikte tekst.

Ten tweede moet het materiaal op de juiste toonhoogte geschreven zijn. Als een groep nog moet leren zingen met elkaar, dan ga ik juist op zoek naar liedjes die heel laag zijn. Heel veel mensen zullen in mijn repetitie denken: jemig, wat is dit laag! Maar ik wil laag beginnen, bijna vanuit spreekstem naar toonhoogte en dan een klein beetje omhoog, waardoor ik zeker weet dat ze met me meegaan. Als ze over de stembreuk moeten zingen, dan hebben jongens het gevoel dat het voor hen te hoog is. Meiden hebben het gevoel dat ze het niet kunnen, want zij hebben nog nooit boven de breuk gezongen. Dan zijn de kansen op failure en een 'breuk' tijdens het zingen zo groot, dat ik liever in eerste instantie in een veilige zone blijf om vertrouwen en energie op te bouwen, om vervolgens door te gaan naar toonhoogte. Het tweede ding in dit verhaal is dus toonhoogte, dat bij de stem moet passen.

Het derde is storytelling. Een repertoire is geschikt wanneer een docent voor zichzelf goed kan onderbouwen waarom hij het belangrijk vindt om dat nummer met de leerlingen te doen. Heel vaak hebben we materiaal dat mooi is en zeggen we: 'Dit gaan we doen, dit moeten jullie meemaken!' Een soort orkaverhaal, maar zij zijn daar nog niet. Het begint dus met de eigen inspiratie van de docent. Waarom vind ik dit zo gaaf? Ikzelf heb met kinderen veel popliedjes gedaan van Adele en zo. Dan moet ik echt graven voor mezelf: wat lees ik in die tekst? Waar zou het over gaan? Als ik dat kan vertalen voor mezelf naar 'dit gaat over iemand die een ander is kwijtgeraakt', dan voel ik de connectie met de groep en denk ik dat het goed repertoire is.

Als vierde: voor welke doelgroep is het representatief? We putten nu uit voornamelijk Westers georiënteerde muziek. Westerse muziek is wat dat betreft vrij superieur. In de wereldmuziek en in heel veel culturen is er nog zoveel mooi materiaal te vinden, alleen is het niet geïntegreerd in onze conservatoriumopleidingen. Dus het zoeken naar culturele muziek, vrienden en kennissen die een andere achtergrond hebben, kan ervoor zorgen dat je repertoire vindt dat je leerlingen prachtig vinden, zolang jouw verhaal en storytelling maar overeind blijven. Dat is ook nog een belangrijke component aan goed repertoire.

Ik tel voor mezelf nu vier componenten. Het is best mogelijk dat er nog een is, maar ik denk dat dit ze zijn.

De eerste component, de tekstuele kwaliteit, gaat bijvoorbeeld over de vraag of je rapmuziek met scheldwoorden gebruikt of niet? Dat gaat puur over de tekst. Is die representatief voor de doelgroep en voor mij als docent? Sta ik daarachter als mens? Al zou het nog netjes geschreven zijn, maar het gaat het erover dat we met z'n allen iedereen van de brug moeten duwen... Vind ik het dan kunnen? Er zijn zoveel teksten die iets insinueren waar ik niet achter kan staan. Dit deel gaat puur over de tekst.

De derde component, storytelling, gaat erover dat elk repertoire aankomt bij een groep zolang de overtuiging van degene die het gaat aanleren er is. In principe kan je jongeren alles aanleren, zolang er vertrouwen is, zolang er een relatie is, zolang er echt contact is. Deze component ligt best dicht bij de eerste.

Is het een meerwaarde wanneer leerlingen zelf repertoire kiezen?

R: Wat ik vaak deed met mijn meidenkoren was bijvoorbeeld een brainstormsessie. Iedereen mag het eerste halfuur op YouTube allemaal filmpjes zoeken. Vervolgens schrijven we alles op een groot blad, waarna de jongeren streepjes zetten bij hun voorkeur. Dat werkte wel goed. Het risico daaraan is altijd dat teksten soms niet hebben wat jij wil als dirigent. Het enige wat ik dan wel kan doen, is een duidelijke grens stellen en zeggen: 'Jullie kiezen allemaal voor de eerste en ik zou daar heel graag in mee willen, maar wij zingen dadelijk een kerkdienst. Jullie willen dit, dit en dit zeggen en wulps over het podium dansen. Jullie zijn twaalf en jullie ouders zitten in de zaal. Dan is mijn vraag alleen: kunnen we dat doen?' Eigenlijk is het dan heel duidelijk. Maar dan leg ik het niet op. Ik heb ook wel eens meegemaakt dat iedereen zei: 'Maar dit is zo'n gaaf nummer!' Toen heb ik het uiteindelijk toch gedaan voor een ander optreden. Dan was het gewoon iets minder zoals ik het zou hopen. Maar het was nog steeds geen absurd rare tekst.

Die input is wel heel belangrijk. Het gaat niet alleen over input, het gaat ook over eigenaarschap. Jongeren willen namelijk niet het gevoel hebben dat jij het aan hen geeft en dat zij reproduceren. Je wil iets geven waardoor zij denken dat het van hen is, waardoor zij het willen laten horen.

Wat kan je doen met jongens die de baard in de keel hebben en meisjes van wie de stem een beetje lager wordt?

R: Als jongeren gaan zingen als groep en ze goed kunnen *energisen*, dan ga ik naar toonhoogte. Eigenlijk hoor je al snel of je een hoge stem hebt of een lage. Ingewikkelder maak ik het niet. Zowel de meisjes als de jongens krijgen dan een lage en een hoge stem. Door die mutatie bij meisjes hebben zij ook plots een kopstem waar ze niet echt in zingen. Als ik het waarneem en ik wil het niet al te direct aanpakken, zou ik bijvoorbeeld zeggen: 'Ik hoor in deze groep al verschillende stemmen. Er zijn er een paar die best wel laag zingen en een paar die een beetje hoog zingen. Zijn er hier kinderen die het lekker vinden om wat lager te zingen?' Die steken dan hun hand op. Vervolgens ga ik toetsen of het komt doordat ze de baard in de keel hebben. Of zijn ze aan het zoeken naar de toonhoogte?

Laat ik even focussen op meisjes. Meiden moeten ook leren om over de breuk te zingen en te wennen aan die klankkleur. Ik zou bijvoorbeeld vragen aan iemand die mooi schakelt, die mooi in de hoogte zingt: 'Wil jij even het eerste lijntje voorzingen?' Dan zingt de hele groep het na. Het probleem is dat wanneer ik het voorzing in de klinkende hoogte, zij de beleving hebben dat het superhoog is. Ze zien namelijk een man en horen een hoge stem, dus moet het knetterhoog zijn. Maar als een leeftijdsgenoot het voorzingt, dan klopt het wel. Vervolgens gaan er een paar in die hoge stem. Dan zou je kunnen zeggen: 'Wie voelt zich comfortabel met deze hoge stem?' Dan krijg je misschien een paar handen en een paar niet. Dan vraag ik: 'Waarom is het oncomfortabel?' 'Ik kan geen kracht zetten.' 'Je zingt in een koor, dus je hoeft ook geen kracht te zetten.' Dan heb je het een beetje kunnen doorgronden. Dan zeg je ook als docent dat je het hoort. Het klopt ook en dat is goed.

Bij jongens is het hetzelfde verhaal, maar zij horen vaak de meiden in hun oor en raken in de war: moet ik nu hoger? Waar zit mijn stem? Dus vaak zing ik even met hen mee. Als man heb ik daar dan even een voordeel. 'What a funky sound in here ...' (*Zingt laag*) 'Doe maar mee, jongens!' Dan hoor

ik wie laag zit. Als iemand zingt: 'What a funky sound in here ...' (*Zingt hoog*) 'Ah, dus jij vindt het lekkerder om hoog te zingen? Zing jij maar lekker hoog!'

Ik vind dit soms ook lastig, hoor. Je wil het namelijk niet te persoonlijk maken, maar soms moet je het eigenlijk even benoemen. Wat ook kan helpen, is zeggen: 'Wie moeite heeft met hoog en laag, als je niet weet waar je precies moet zijn met je noten, kom dan na de les even bij mij.' Dan heb je het vaak zo doorgrond. Dan weet je: dit is hoog of laag.

Geïnterviewde: Bart Van Caenegem

Interviewer: Martijn Storme

Onderwerp: zingen in de klas (focus intonatie)

Datum: 4 januari 2021

Medium: Zoom

M: Kan iedereen juist leren intoneren?

B: Niet iedereen kan dit leren, toch niet op hetzelfde tempo. Er hangt heel veel af van aanleg, een vroege klik met muziek en een snelle gevoeligheid/vertrouwdheid ermee.

M: Hoe pak je dit aan/hoe ga je om met mensen die vals zingen?

B: In de hoek staan kan helpen omdat de toon dan extra gereflecteerd wordt en je de trillingen beter voelt. De leerlingen horen zo de toon beter.

M: Hoe pak je dit aan in groep?

B: Wanneer ze iets van muziek kennen en ze een fractie te hoog of te laag zingen, kan het helpen om bijvoorbeeld van een la# te spreken dan van een si b. Zo kan je psychologisch een klein beetje bijsturen.

M: Welke opwarmingsoefeningen kunnen de intonatie helpen bevorderen?

B: Volksliedjes of liedjes die ze heel goed kennen, kunnen stabiliteit bieden. Dit is een beetje hun oriënteringspunt om verder te kunnen met andere liedjes. Ze hebben veel voeling met die liederen, ze kennen ze door en door en dat zorgt voor steun.

M: Wat met jongens die de baard in de keel krijgen? (de 'overschakelperiode')

B: Het kan handig zijn om eerst subtiel na te gaan tot hoe ver hun bereik nog gaat, zo kan je daar op inspelen. Wie dit kan, mag gerust octaveren indien dat lukt. Als het te moeilijk is mogen ze een passage playbacken. (Die baken je als leerkracht best af, zodat ze hier geen misbruik van maken.)

M: Wat met meisjes bij wie de stem verlaagt?

B: Hier zouden normaal geen grote problemen mogen zijn, niet iedereen is zich ervan bewust dat hun stem ook verlaagt.

M: Welke tips kan jij nog geven om het probleem snel en efficiënt te verhelpen of te vermijden?

B: Je kan de leerlingen opnemen en ze achteraf de opname laten horen. Zo kunnen ze zelf al werkpunten aanbrengen en kan je ook duidelijker maken waar het misloopt en wat je eraan kunt doen.

M: Hoe pak je meerstemmig zingen aan met een “onervaren” groep?

B: Een canon is gemakkelijk omdat ze dan alle partijen kennen. Hoe beter ze die andere partijen kennen, hoe makkelijker ze zullen omgaan met die meerstemmigheid. Het zorgt bij hen voor een soort logica.

M: Welke nummers zijn zeker haalbaar voor een onervaren zangklas?

B: You'll never walk alone? Dit kan een uitdaging zijn omdat het een brede tessituur omvat, maar zo voelt het niet altijd aan. En...als een heel stadion voetballers dat kan meezingen, moet een klas dat zeker kunnen. Het kan zijn dat dit veel te moeilijk is, maar misschien lukt het wel met een goede zangklas.

M: Waar moet je op letten bij het selecteren van nummers/repertoire?

B: Speel in op de leefwereld, hou rekening met hun kwaliteiten, geef en neem, wees enthousiast als leraar. Hoe enthousiaster jij bent, hoe beter je resultaat zal zijn. Denk ook na over wat jij wilt bereiken met je leerlingen.

M: Wilt u nog iets kwijt?

B: Een extra motivatie kan zijn om iets op YouTube te plaatsen of om een optredentje te geven. Zo is wat ze doen niet voor niets. Het is erg leuk (voor jou én de leerlingen) om je resultaat naar buiten te brengen. Dit zorgt zeker voor een grotere motivatie bij de leerlingen.

Hoe vroeger je leerlingen in aanraking laat komen met muziek, hoe beter. Dit zal de intonatie zeker ten goede komen. Daarbij is het belangrijk dat het speelse karakter van muziek behouden blijft. En natuurlijk hou je best ook van vroeg af aan rekening met de logica van de muziek (bijvoorbeeld zingen op cijfers (de functies) i.p.v. op noten), maar dat is een ander verhaal.

Geïnterviewde: Greet Heyse

Interviewer: Martijn Storme

Onderwerp: zingen in de klas (focus intonatie)

Datum: 9 januari 2021

Medium: Zoom

M: Kan iedereen juist leren intoneren?

G: Moeilijk te zeggen. Het lukt niet altijd. Sommigen blijven brommen, maar ik ken ook nog een ander verhaal. Een 'brommer' die na vier jaar tegen de toon zingen eindelijk perfect op toon zong. Volgens mij had het te maken met de regelmaat waarmee we zongen (2 keer per week, telkens 1 uur tot 1 uur en half) en haar wilskracht. Ze wou echt heel graag kunnen zingen. Ze vond het erg dat ze dat niet kon. Dit zijn denk ik belangrijke elementen die meespelen bij deze vraag.

M: Hoe pak je dit aan/hoe ga je om met mensen die vals zingen?

G: Strategisch omgaan met 'brommers': geef ze bijvoorbeeld een slagwerkinstrument* en zet ze op een strategische plaats. (Dit moet je een beetje uittesten met de specifieke groep.) Soms zingen ze beter als de andere in hun oren zingen, soms leiden zij de andere zangers een beetje af.

noot: Verbied ze niet om te zingen, maar vaak vraagt de ritmische handeling om concentratie, waardoor de brommer niet echt kan meezingen. De leerlingen mag zich wel echt niet benadeeld voelen. Blijf positief tegenover hem en zeg niet dat hij vals zingt. Het plezier blijft het allerbelangrijkst!

De toon laten overnemen en via glissando's de toon zoeken, zijn goede methodes om problemen te vermijden.

M: Hoe pak je dit aan in groep?

G: Het is belangrijk dat er een goede klassfeer is zodat ze zich veilig voelen en durven zingen. Zo kunnen ze pas echt genieten van muziek en dit is het belangrijkste. Muziek verbindt leerlingen ook met elkaar dus dat bevordert ook een positief klasklimaat. Je kan de motivatie ook verhogen door iets toe te voegen aan het zingen. (bv. een body percussion, een dansje, beelden, ander instrumentjes ...)

M: Welke opwarmingsoefeningen kunnen de intonatie helpen bevorderen?

- zie vraag 2: de glissando's en ook de brandweersirene ('iiiihuuuh')

M: Wat met jongens die de baard in de keel krijgen? (de 'overschakelperiode')

G: Indien je aanvoelt dat ze hier onzeker over zijn, stel je ze best gerust door te zeggen dat dit normaal en niet erg is. Laat ze zeker geen solo's doen. Laat ze hier desnoods een filmpje over zien.

M: Wat met meisjes bij wie de stem verlaagt?

G: Je kan ze eventueel een tweede stem laten zingen. (lager, een eenvoudige altpartij.)

M: Hoe pak je meerstemmig zingen aan met een “onervaren” groep?

G: Hou het simpel! Een ostinato of een canon werkt altijd. Boomwhackers en slagwerk kan je inzetten in een eerste fase om ze kennis te laten maken met meerstemmigheid. (De leerlingen zingen iets anders dan wat er tegelijk gespeeld wordt.)

M: Wat is de ideale tessituur voor een groepslied (rekening houdend met de doelgroep: 1e graad)?

G: Lage re tot hoge re in het middelbaar. Een lage la tot een hoge si in het lager.

Let op dat ze niet knippen bij de hoge noten. Je kan de tessituur door training wel een beetje uitbreiden.

M: Welke nummers zijn zeker haalbaar voor een onervaren zangklas?

G: Zie boek Sing en Swing. Daarin staan leuke populaire nummers.

M: Waar moet je op letten bij het selecteren van nummers/repertoire?

G: Kies iets dat niet te moeilijk is. Engels is vaak nog een struikelblok, dus best iets met eenvoudig Engels. Geen te grote sprongen. Zorg dat je naast zingen ook erbij kan musiceren. (Bijvoorbeeld met een eenvoudig ritmisch patroon, Orff, boomwhackers ...)

M: Wil je nog wat kwijt?

G: Uit ervaring leerde ik dat rond het 4e/5e leerjaar een soort gêne ontstaat bij het zingen. Daarvoor vormde dit geen probleem. Misschien is dit het begin van de puberteit en beginnen de leerlingen meer na te denken over hun identiteit en is zingen niet meer cool?

Laat een leerling nooit alleen zingen (tenzij die persoon dit zelf echt wilt.) Geef ze nooit punten op intonatie. Zorg bovendien dat ze je (als leerkracht) vertrouwen. En vergeet niet dat een schoolkoor erg leuk kan zijn!

Geïnterviewde: Jimmy Colman

Interviewer: Martijn Storme

Onderwerp: zingen in de klas (focus intonatie)

Datum: 4 januari 2021

Medium: schriftelijk interview

M: Kan iedereen juist leren intoneren?

J: Ik denk het niet. Ik denk dat iedereen een instrument kan leren spelen, maar ik denk niet dat iedereen het gehoor heeft om juist te intoneren.

M: Hoe pak je dit aan/hoe ga je om met mensen die vals zingen?

J: Mensen die vals zingen beseffen vaak niet dat ze onder de toon zingen. Het is belangrijk dat die mensen zichzelf heel vaak en goed beluisteren in combinatie met de tonen (of het lied) dat hen wordt voorgespeeld.

M: Hoe pak je dit aan in groep?

J: Ik geef geen groepslessen, enkel individuele lessen. Wat het op zich moeilijker maakt voor de leerling, omdat hij niet op de andere stemmen kan vertrouwen, maar des te interessanter om te kunnen inschatten of zingen alleen voor die persoon al dan niet is weggelegd.

M: Welke opwarmingsoefeningen kunnen de intonatie helpen bevorderen?

J: Alle oefeningen die het innerlijk gehoor bevorderen, resonantie-oefeningen (neuriën bijvoorbeeld) maar ook korte toonladderoefeningen van prime naar secunde, naar terts en terug. Indien de leerling dit begint te kunnen, chromatisch opschuiven naar boven en naar beneden.

M: Wat met jongens die de baard in de keel krijgen? (de 'overschakelperiode')

J: Ik ga de kopstem niet uit de weg met die leerlingen. Ze moeten zich ervan bewust worden dat je ook met die kopstem een bijzondere sound kan vormen.

M: Wat met meisjes bij wie de stem verlaagt?

J: Ook hier probeer ik hen duidelijk te maken dat dit normaal is. Ons lichaam is ons instrument en aldus onderhevig aan hormonale wissels in dat lichaam. Belangrijk in mijn lessen is dat elke leerling zich zelfzeker voelt in zijn "comfort zone"-range. Leerlingen via glissando (voordoën) laten glijden naar noten. Maar meestal weten AMV-leraars hier beter raad mee.

Ik voel snel aan of een leerling al dan niet goed intoneert, maar dat ligt eerder aan het gehoor dan aan zijn zangcapaciteiten. Wat ik doe is de leerling laten neuriën zodat hij resoneert, de toon "voelt"

tegen verhemelte. Op die manier kan hij hetgeen ik voorspeel of het liedje dat wordt afgespeeld niet overstemmen en steeds een duidelijk voorbeeld horen terwijl hij zichzelf kan bezig horen.

Leerlingen die niet goed intoneren zoeken ook vaak glissando op, ze glijden naar hun noot. Eenmaal je ze hier attent op kan maken zijn ze al een stap verder. Ik raad ook diegenen die niet super intoneren aan om een klein keyboardje te kopen. Zodanig dat ze de noten die ze zien en spelen meteen kunnen leren nazingen. Natuurlijk, dat is allemaal redelijk individueel.

M: Hoe pak je meerstemmig zingen aan met een “onervaren” groep?

J: Door de partij in maximum twee stemmen te verdelen. Naarmate ze vorderen, wordt de song opgesplitst in drie stemmen en zo leren ze weer bij.

M: Wat is de ideale tessituur voor een groepslied (rekening houdend met de doelgroep: 1e graad)?

J: Vrouwen zingen gemakshalve in F of G, mannen eerder in Bb of C. Een ideale vinden voor een heterogene groep is niet makkelijk.

M: Welke nummers zijn zeker haalbaar voor een onervaren zangklas?

J: Ik geef altijd eenvoudige kinderliedjes, dingen die zijn bijgebleven zoals hoedje van papier (tertssprong) of Zie ginds komt de stoomboot (kwartsprong). Deze liedjes hoorden ze al veel en kennen ze door en door. Het kan zijn dat de intonatie hierbij dus beter is. Dit zijn echter gewoon oefeningen.

M: Waarop moet je letten bij het selecteren van nummers/repertoire?

J: De tessituur jongens t.o.v. meisjes. Ofwel makkelijke duetjes zoeken.

Geïnterviewde: Jonas Veirman

Interviewer: Martijn Storme

Onderwerp: zingen in de klas (focus intonatie)

Datum: 28 december 2020

Medium: Zoom

M: Kan iedereen juist leren intoneren?

J: Ja, maar de voorwaarde is dat je goed hoort. Pas dan kan er verbetering optreden. Zonder goed gehoor wordt het moeilijk.

M: Hoe pak je dit aan/hoe ga je om met mensen die vals zingen?

J: Je kan de toon laten overnemen, zoemen en rekening houden met octaaf (zeker bij de meisjes). Dit moet je in het begin scherp stellen.

M: Hoe pak je dit aan in groep?

J: Zet ze recht! Zorg dat er een grote motivatie is. Check de tessituurs, zodat iedereen in hetzelfde octaaf zit. Woordspelletjes (spelen met klanken) en andere korte spelletjes kunnen het gebeuren fris houden en zorgen voor een goede variatie. Dynamiek en ondersteunende gebaren kunnen het zingen aangenamer maken.

M: Welke opwarmingsoefeningen kunnen de intonatie helpen bevorderen?

J: Zoemen (op mmm), kaak los zetten, kauwen, eerst de toon opgeven en laten overnemen.

M: Wat met jongens die de baard in de keel krijgen? (de 'overschakelperiode')

J: Laat ze octaveren. Blijf in hun tessituur. Laat ze vooral hun stem niet forceren, maar werk aan ontspannen zingen en laat het proces rustig zijn gang gaan.

M: Wat met meisjes bij wie de stem verlaagt?

J: Dat zou normaal geen probleem mogen zijn. De stem krijgt meer volume en verzwaart een beetje. Je kan dus meer aan klankvorming werken.

M: Welke tips kan jij nog geven om het probleem snel en efficiënt te verhelpen of te vermijden?

J: Alles open houden, zoemen op 'v' en 'z', werken aan resonantie, het gehoor trainen.

M: Hoe pak je meerstemmig zingen aan met een “onervaren” groep?

J: Een canon werkt altijd. Je kan in de canon een punt aanhouden zodat ze de meerstemmigheid echt voelen en gewoon worden. Je kan ook werken met vraag en antwoord en dit uiteindelijk op elkaar plaatsen.

Je kan op nummers die ze goed kennen een andere stem zetten. Die oefen je eerst afzonderlijk in. Daarna kan je ze hun stem laten zingen op het origineel zodat ze de meerstemmigheid ervaren. Daarna kan je de groep splitsen en iemand het origineel laten zingen en de andere groep de geleerde meerstemmigheid.

M: Wat is de ideale tessituur voor een groepslied (rekening houdend met de doelgroep: 1e graad)?

J: Centrale do tot hoge do

M: Waar moet je op letten bij het selecteren van nummers/repertoire?

J: Kies nummers die ze al kennen uit hun leefwereld. Belangrijk dat je ze aanpast aan het thema van je les en aan het niveau van je klas. Begin in hun comfortzone en maak het stapje per stapje wat moeilijker.

Geïnterviewde: Lore en Marc Van Den Broeck

Interviewer: Martijn Storme

Onderwerp: zingen in de klas (focus intonatie)

Datum: 25 januari 2021

Medium: schriftelijk

M: Kan iedereen juist leren intoneren?

L&M: Ik ben ervan overtuigd dat iedereen kan leren intoneren, onder voorbehoud van medische aandoeningen aan het gehoor.

M: Hoe pak je dit aan/hoe ga je om met mensen die vals zingen?

L&M: Bij vals zingen is het vaak meer een kwestie van gehoortraining dan van stemtraining. Afhankelijk van hoe groot het probleem is kan er opgebouwd worden van:

- 1 toon voorzingen en nazingen;
- stijgende en dalende intervallen voor- en nazingen (beginnen bij secunden en tertsen);
- 1 toon en kleine intervallen overnemen van de piano of een ander instrument;
- tonale melodieën voor- en nazingen;
- tonale melodieën overnemen van de piano;
- tonale melodieën kunnen nazingen;
- tonale melodieën kunnen zingen zonder ondersteuning;
- tonale melodieën nazingen met een simpele akkoordbegeleiding;
- tonale melodieën nazingen met een begeleiding waarin tegenstemmen zitten;
- melodie houden binnen een canon;
- naar melodie houden in een meerstemmig stuk.

M: Hoe pak je dit aan in groep?

L&M: Mensen die vals zingen of onderontwikkeld gehoor hebben, hebben nood aan individuele begeleiding om een zekere vooruitgang te kunnen boeken. In groep hebben ze wel steun aan de andere zangers, dus dit kan hen ook wel helpen. Probeer vooral in kleine groepjes te werken om vinger aan de pols te houden, zonder te stigmatiseren zodat de leerlingen zich niet geïsoleerd voelen. Zingen is iets heel persoonlijks en vaak moeten de leerlingen toch een mentale drempel over. Soms weten ze ook dat ze 'vals' zingen, dit bevordert hun durf meestal niet om te oefenen in de klasgroep.

M: Welke opwarmingsoefeningen kunnen de intonatie bevorderen?

L&M: Zie vraag 2. Schroom niet om oefeningen op 1 toon te doen en die te koppelen aan bijvoorbeeld articulatie. Zo verschuift de focus naar een ander item en zijn ze toch intens bezig met gehoorvorming en stemtraining.

M: Wat met jongens die de baard in de keel krijgen? (de 'overschakelperiode')

L&M: Dit is een moeilijk item, omdat het heel erg verschilt per jongen. Sommigen schakelen volledig in een zomervakantie, andere doen er zes jaar over. Mijn tip is om de jongens wel te blijven uitdagen om kopstem te gebruiken. Anders wordt dit snel een taboe en laten ze een heel deel stembereik onaangeroerd liggen. Hoe minder ze het gebruiken, hoe minder ze er vertrouwd mee zijn en dan raken ze in een neerwaartse spiraal. Belangrijk is ook om te benoemen dat dit een heel normaal biologisch proces is, zodat het zo weinig mogelijk afbreuk doet aan hun zang-durf.

M: Wat met meisjes bij wie de stem verlaagt?

L&M: Zoals bij veel items in het zingen heeft ook dit een psychologische factor die we niet mogen vergeten. Het is niet hip om hoog in de kopstem te gaan en leerlingen zijn dus vaak niet geneigd om moeite te doen om de kopstem en de hogere regionen te verkennen. Het is dus zaak om hen hiermee vooral vertrouwd te maken. Ik merk zelf dat ik in de loop der jaren minder hoog repertoire ben gaan zoeken omdat leerlingen minder hoog kunnen én willen. Het is dus een moeilijke balansoefening om op zoek te gaan naar de bereidheid om 'hoog' te zingen, er niet te veel de nadruk op te leggen (in inzingoefeningen hebben ze het vaak niet door, eens er tekst of een partituur bij komt kijken zijn ze zich daar veel meer van bewust), en blijf vooral opbouwen.

M: Welke tips kan jij nog geven om het probleem snel en efficiënt te verhelpen of te vermijden?

L&M: Zie ook vraag 6. Vergeet niet in te zetten op zangplezier. Hoe liever ze zingen, hoe meer ze het gewend zijn en bereid zijn om hier (onbewust) aan te werken.

M: Hoe pak je meerstemmig zingen aan met een “onervaren” groep?

L&M: Doen, doen, doen. Zoek repertoire dat aansluit bij hun leefwereld en ga op zoek naar hoe zij het zingen leuk vinden. Eens je dat gevonden hebt, kan je alle kanten op, ook met repertoire dat minder voor de hand ligt.

M: Wat is de ideale tessituur voor een groepslied (rekening houdend met de doelgroep: 1e graad)?

L&M: Ik raad aan om te beginnen binnen het octaaf van de si onder de notenbalk tot de si in de notenbalk, daar voelen ze zich vaak het comfortabelst. Een do lukt meestal ook wel, bij een onervaren groep wordt een re soms al geknepen.

M: Welke nummers zijn zeker haalbaar voor een onervaren zangklas?

L&M: Vaak zingen ze liefst Engels, maar ik merk dat het dan soms vervalt tot 'meeblèren met popmuziek'. Als je Nederlandstalig laat zingen (desnoods een eigen vertaling van een Engelstalig nummer) zijn ze zich veel bewuster van het zingen op zich. Verder is het vooral belangrijk om aansluiting te zoeken bij je klasgroep. Ik merk zelf dat geschikt repertoire zoeken de meest tijdrovende activiteit is.

M: Waar moet je op letten bij het selecteren van nummers/repertoire?

L&M: Zoals hierboven al geschreven:

- tessituur;
- aansluiting bij de leefwereld van de leerlingen;
- taal (bij een meer ervaren groep kan je gerust eens variëren met Duits, Frans of iets minder voor de hand liggend);
- tempo (up-tempo stimuleert zeker bij onervaren groepen vaak meer)
- en mogelijkheden tot begeleiding (door de leerlingen zelf of de leraar).

M: Zijn er nog dingen die je kwijt wilt?

L&M: Laat je niet uit het lood slaan door mindere lessen of leerlingen die niet graag zingen en dit afstralen op de rest van de klasgroep. Zingen is een ingewikkeld proces waarbij heel veel psychologische facetten aan bod komen. De jongeren in deze leeftijdsgroep zijn in volle ontwikkeling en dan is zingen niet altijd vanzelfsprekend. Een veilig klasklimaat is hierbij dus zeker nodig, maar niet altijd aanwezig. Met de beperkte tijd waarin je de leerlingen ziet, is het soms heel moeilijk om hierbij een opvallende evolutie teweeg te brengen. Maar elke nieuwe les is een nieuwe kans om hen te boeien of te inspireren. Heel veel succes!

Geïnterviewde: Roosje Strobbe

Interviewer: Martijn Storme

Onderwerp: zingen in de klas (focus intonatie)

Datum: 21 december 2020

Medium: Zoom

M: Kan iedereen juist leren intoneren?

R: Ja, maar in het middelbaar is dit geen gemakkelijke klus, want je moet veel differentiëren. Individueel loop dit meestal makkelijker dan in groep. Het is ook belangrijk dat je steeds binnen de tessituur van de leerling werkt.

M: Zoja, hoe pak je dit aan/hoe ga je om met mensen die vals zingen?

R: Benoem nooit wie vals zingt. Je maakt best ook een onderscheid tussen: vals zingen (= verkeerd intoneren, bv. een brommer) en fouten zingen (= andere noten zingen). Schep een veilige sfeer. Het is belangrijk dat ze elkaar niet uitlachen. (“We doen allemaal ons best en we zien wel op het einde van de rit.”)

M: Hoe pak je dit aan in groep?

R: Kies goede nummers die ze leuk vinden. Zo zullen ze enthousiaster zijn en meer durven. Op die manier hebben ze ook meer steun en meer controle over hun stem. In een eerste fase kan het ook goed zijn om eens vals te zingen op Adèle. Dit is vooral een goede oefening om de schroom weg te laten en de grens om te zingen te verlagen. Dit zal ook de verbondenheid verhogen. Belangrijk wel is dat dit in een veilige klasomgeving gebeurt. Durf in te spelen op de leefwereld. Je kan bijvoorbeeld ook eens rappen met je leerlingen. Speel in op de sterktes van de leerlingen.

M: Welke opwarmingsoefeningen kunnen de intonatie helpen bevorderen?

R: Eenvoudige lange noten aanhouden. Eerst dalende oefeningen doen (Dit is comfortabeler/veiliger voor de leerlingen.) Werk aan de groepsklank en dwing ze naar elkaar te luisteren. Zo verleg je de focus op de groep en niet zo zeer op verschillende individuen. Liptrills (ook los van intonatie) kunnen helpen Leer ze luisteren, pas als ze hun oren trainen zullen ze verbeteren. Focus meer op plezier hebben, dan op intonatie.

M: Wat met jongens die de baard in de keel krijgen? (de ‘overschakelperiode’)

R: Werk met hen aan andere zaken zoals ademhaling, articulatie en laat dit proces gewoon gebeuren. Hou rekening met hun beperkte tessituur. Zeg dat zij de hoogste noten niet hoeven mee te zingen indien die niet haalbaar zijn. (Baken die specifieke noten af, zodat ze hiervan geen misbruik maken om niet te zingen.)

Wijs op de verantwoordelijkheid van elke leerling om tot een mooi resultaat te komen en vraag aan iedereen om even luid te zingen en een duit in het zakje te doen volgens het principe samen uit, samen thuis. Dit versterkt de verbondenheid en zo zal iedereen zich veiliger voelen.

Je hoeft dit probleem enkel te benoemen als het heel duidelijk wordt en past binnen de context. Vertel dan dat dit heel normaal is en laat er eventueel enkele filmpjes van zien. Stel ze gerust, maar ga het niet benoemen als dit niet relevant lijkt of het probleem groter maakt.

M: Wat met meisjes bij wie de stem verlaagt?

R: Dit zou geen problemen mogen geven, want dit gaat zeer geleidelijk.

M: Welke tips kan jij nog geven om het probleem snel en efficiënt te verhelpen of te vermijden?

R: Sta niet te lang stil bij de intonatie. Het doel is dat ze na school uit vrije wil nog bezig zijn met muziek en dat ze zich amuseren. Geef ze bouwstenen mee die ze in hun eigen leven kunnen gebruiken. Het welbevinden is heel belangrijk om goede resultaten te boeken, dus besteed hier zeker voldoende aandacht aan! Beoordeel het proces en niet het eindproduct.

M: Hoe pak je meerstemmig zingen aan met een “onervaren” groep?

R: Alles begint natuurlijk met te horen of je juist zingt of niet. Mash-ups zijn altijd een goed idee. Ook een canon kan leuk zijn. In tertsen zingen is vaak moeilijk. Laat zeker filmpjes waarin ze meerstemmig zingen zien. Dit is een meerwaarde en verhoogt de motivatie. Je moet een beetje aanvoelen met je klas wat er al dan niet haalbaar is.

Twee groepen maken is vaak het best. In het midden kan jij staan, zodat je snel kan bijsturen. Je kan daar ook af en toe een leerling laten luisteren naar het resultaat.

‘Wella Bam – De nieuwe snaar’ is een goed nummer te doen. Daar heb je een duidelijk verschil tussen de begeleiding en de melodie. De tekst is ook niet te moeilijk en het is een blues. Het is ook goed dat ze in het begin niet doorhebben dat ze meerstemmig zingen.

Zet de twee stemmen steeds uit elkaar en verdeel de sterke zangers over de twee groepen. Zet die ook vanachter zodat zij in de oren van de anderen zingen. Zo kunnen de zwakkeren meezeilen op de goede toon.

M: Wat is de ideale tessituur voor een groepslied (rekening houdend met de doelgroep: 1e graad)?

R: Lage si tot hoge re. Bij de opwarming best tussen la en la blijven. Ga niet te laag voor de jongens. Transponeer de nummers desnoods.

M: Welke nummers zijn zeker haalbaar voor een onervaren zangklas?

R: Kies niet te uitdagende nummers (nummers met niet te veel grote sprongen).

- We will rock you kan leuk zijn (meerstemmig eventueel)
- Don't worry, be happy
- Queen en Michael Jackson kunnen leuk zijn.
- Oude muziek die in een nieuw jasje gestoken is (zoals bij like me) kan vet zijn, of iets dat ze uit een film kennen.

Geïnterviewde: Tinne Devoghel

Interviewer: Martijn Storme

Onderwerp: zingen in de klas (focus intonatie)

Datum: 28 december 2020

Medium: Zoom

M: Kan iedereen juist leren intoneren?

T: Neen. Het merendeel wel. Heel veel hangt af van durf, aanpak en ingesteldheid.

M: Hoe pak je dit aan/hoe ga je om met mensen die vals zingen?

T: Start met populaire nummers die ze goed kennen/grraag horen. Truc: leraren zingen vaak in hun eigen octaaf en dit kan soms voor problemen zorgen als de leerlingen dan moeten nazingen. De kunst is om dan geleidelijk van toonaard te veranderen zonder de leerlingen er erg in hebben. Dit kan je doen door er eerst een kleine klapoefening tussen te steken en dan de echte begintoon op te geven. Kies een toonaard die beter binnen het bereik van de leerlingen ligt.

M: Hoe pak je dit aan in groep?

T: Intonatiespelletjes helpen. (Bijvoorbeeld het bijtje doorgeven: zoemen). Opletten bij het octaveren.

Je kan een 'slangenketting' maken, waarbij je vertrekt vanuit de 's'-klank en dan geleidelijk overgaat naar een toon. De toon begint bij het ene deel van de klas en gaat langzaam zoals bij een wave naar de rest van de groep. Dit speelse karakter zorgt dat leerlingen hun gène opzij durven zetten. Basic inzingoefeningen kunnen ook helpen.

M: Welke opwarmingsoefeningen kunnen de intonatie helpen bevorderen?

T: Canon, ostinaat, Michael Jackson is altijd leuk. (Bijvoorbeeld de baslijn van Billie Jean heel traag aanleren, tempo opdrijven en dan uitvoeren op het nummer.)

M: Wat met jongens die de baard in de keel krijgen? (de 'overschakelperiode')

T: Confronteer ze hier niet mee. Zoek subtiel naar hun juiste tessituur (en transponeer je nummer desnoods.) Let op dat hun durf niet vermindert, dus vestig niet te veel aandacht op hen als er bijvoorbeeld een noot overslaat.

M: Wat met meisjes bij wie de stem verlaagt?

T: Het repertoire aanpassen is het belangrijkste. (beetje verlagen)

M: Welke tips kan jij nog geven om het probleem snel en efficiënt te verhelpen of te vermijden?

T: Vermijden dat er problemen zijn qua tessituur is het beste. Zorg dat hun enthousiasme groter is dan hun twijfel. Durf is heel belangrijk.

Je kan intonatieproblemen verhelpen door altijd grondig in te zingen, zo hebben ze een referentiekader. Ga leerlingen ook doorverwijzen wanneer je het gevoel hebt dat ze hun stem niet goed gebruiken of mogelijk stemknobbels hebben. Je kan bepaalde leerlingen een bourdon laten doen op instrumenten ter ondersteuning van het (a capella) zingen.

M: Hoe pak je meerstemmig zingen aan met een “onervaren” groep?

T: Canons of liedjes waar ze door elkaar zingen, zijn laagdrempelig. Wanneer ze in tertsen zingen, zullen ze makkelijker in elkaars stem zitten. Dit is dus minder aan te raden voor een onervaren groep.

(Vb. Vois sur ton chemin => goed, omdat de andere stem ook een andere tekst heeft. Je kan ook het merendeel van de groep de hoofdstem laten zingen en de meer muzikale de tweede stem laten zingen.)

M: Wat is de ideale tessituur voor een groepslied (rekening houdend met de doelgroep: 1e graad)?

- T:
- mi tot mi: lagere school eerste jaren
 - re tot do: lagere school latere jaren
 - si tot re: middelbaar

Enthousiasme kan helpen bij hoge noten!

M: Welke nummers zijn zeker haalbaar voor een onervaren zangklas?

T: Mia van Gorki is een goede starter. Dit lied heeft een beperkte tessituur en is dus binnen de comfortzone van de leerlingen. Je kan hier ook instrumentjes integreren, want de begeleiding is simpel. Dit kan voor hen een extra motivatie zijn om mee te zingen. Wanneer je ze in het begin mee hebt, heb je ze altijd mee. De eerste keer zingen is dus cruciaal!

M: Waar moet je op letten bij het selecteren van nummers/repertoire?

T:

- Zorg voor een lied waarbij de leerlingen verder kunnen als de begeleiding even wegvalt.
- Laat je nummer aansluiten bij de actualiteit of je lesonderwerp. Dat verhoogt de motivatie.
- Onderschat de leerlingen niet, dus zorg voor voldoende uitdaging
- Zorg dat het lied binnen hun tessituur blijft.
- Laat ze er nog iets visueels bij doen zoals bijvoorbeeld een bodypercussion. Dit verhoogt de motivatie.

Het kan ook leuk zijn als je met de nummers naar buiten komt en er eens een project mee doet. (Misschien kan je iets doen à la ‘The Masked Singers’.)

Geïnterviewde: Janis Van Dorsselaer
Interviewer: Myrthe Van Steenlandt
Onderwerp: zingen in de klas (focus: zangtechniek)
Datum: 9 december 2020
Medium: Zoom

M: Wat zijn de basis zangtechnieken die een leerling zeker moet leren om gezond te kunnen zingen in groep?

J: Zangers met voorliefde vinden het normaal om aan de slag te gaan met de stem, anderen zijn het niet gewoon om hun eigen stem op een andere manier te laten horen. Laat ze eerst verschillende klanken maken alvorens te gaan zingen, prikkel ze met hun eigen geluid zodat ze zich hiermee veilig voelen. Dit kan via spel, maak gebruik van herkenbare dingen. Bv. spreek als een heks, als een eend, sirene ...

Leer ze klanken maken op verschillende manieren: glottis vs. lucht. Het kan een bewuste keuze zijn om met lucht te zingen: leer ze het verschil tussen dikke en dunne stemplooiën en verschillende stemfuncties.

Ademhaling is niet altijd het belangrijkste, dus het is best om hier niet te veel op te focussen. Het kan handig zijn om hier wat uitleg over te geven op een kinderlijke manier (a.d.h.v. een ballon), maar zoek hierin een balans. Je kan ademhaling zeker als een aandachtspunt vernoemen. Geef hen tot slot zeker het volgende mee: "Alles met mijn stem overkomt me".

M: Hoe kan je een groep vragen om luider te zingen zonder te roepen?

J: De leerlingen kennen vaak de balans niet: laat ze eerst maar eens luid zingen. Laat ze volume geven op een schaal van 0 – 10. Zeg dan dat ze met dezelfde intentie moeten zingen, maar met een lagere kracht.

Maak het volume zichtbaar aan de hand van handbewegingen of een meter aan bord. Je kan de leerlingen ook handen laten geven zodat ze de kracht effectief voelen. Wees niet bang om extremen te laten voelen en ervaren.

Laat hen het verschil tussen kop- en borstregister ervaren. Het is niet erg om tegendruk te voelen: vergelijk het met fitness, na een dag sporten voel je je spieren ook.

Het is goed om tweng bij alles te gebruiken - lelijker en scherper zingen: sommigen vinden dat lastig, maar het kan wel helpen bij volume maken.

Je kan de leerlingen leren om hun lichaam te verankeren: stoel vastnemen, tegen muur zitten voor head-neck ankering.

M: Op welke manier kan je werken aan articulatie en uitspraak in groep?

J: Zoek tongtwisters die leuk zijn voor de leeftijd.

“Pannenkoekenbakken” vinden ze doorgaans niet echt leuk. Zoek oefeningen zoals: “tip of the tongue the teeth and the lips” of “b met een a”. De oefeningen hangen ook af van de omgeving en het dialect. In het Brusselse kan je best de oefeningen met een ‘r’ aanpassen naar een ‘d’.

Zingen met de kurk of vinger in de mond kan ook helpen. Probeer dit zo snel mogelijk te introduceren zodat hier geen schroom over bestaat.

M: Welke opwarmingsoefeningen zijn laagdrempelig voor een groep met weinig zangervaring?

J: Begin met spreekoefeningen om de stem te verkennen. Zorg dat de sprongen niet groter zijn dan een kwint en grote dalende stappen. Koppel het aan een poplied bv. Someone like you, Sinorita ... Telkens een halve toon stijgen of in canon, met 1 zin. Zorg voor veel variatie bij een groep met weinig ervaring. Bij gemotiveerde klassen kan je kiezen voor een klassiekere opwarming. Wanneer leerlingen vragen: “Waarom moeten we dit doen?”, zeg hen dat ze hun zangspieren moeten trainen en koppel naar sport.

Maak heel veel gebruik van tweng: dit is de veiligste manier van zingen Geef 1 les over zang als introductie bv. Universal Voice Guide maakt het verschil tussen speech, tweng, belt en klassiek. Hou een nabespreking, hoe klinkt het en doe het eens na.

M: Wat is het ideale repertoire om te werken aan zangtechniek?

J: Vraag hen: “Wat zouden jullie graag zingen?” Wees streng, maar wel open voor communicatie. Zorg eerst voor een tegemoetkoming, later kunnen ze zelf kiezen met aanknopingspunten naar leefwereld.

Wanneer je kiest voor popmuziek, geef dan ook achtergrond over geschiedenis van pop. Er zijn liedjes uit de jaren ‘70 die terugkomen, laat ze verschillen ontdekken.

Hou rekening met mannen- en vrouwennummers. Je kan ook een lied een toon lager aanleren en later een toon hoger laten zingen zonder het te zeggen. Er is snel resultaat met voor- en nazingen.

Laat ze wel eens zingen in de stijl van Billie Elish, maar maak hen attent op effecten. Daarna kun je ze laten zingen op de door jouw gewenste manier. Zo kan je een compromis sluiten. Het is nu eenmaal de stijl die leeft bij jongeren. Jongeren willen hun stem kleuren door te kneudelen. Je krijgt een meer open klank door je tong tegen je ondertanden te houden.

M: Hoe ga je om met een groep zangers waarbij enkele van hen geen ervaring hebben?

J: Je moet steeds uitgaan van degene die het niet kan. Voor wie het kan: een stap extra als uitdaging. Zo voelt iedereen zich belangrijk. Schrik ze niet af en zorg voor een veilige omgeving.

Bladmuziek schrikt af. Leg uit wat het is. Wat zie je? Het begrijpen van een partituur zorgt voor een appreciatie voor mensen die het kunnen. Een grafische partituur is wel goed om te zien wat het verschil is tussen hoog en laag.

M: Hoe ga je om met jongens die de baard in de keel krijgen?

J: Laat ze zingen wat ze kunnen, maar zet nooit druk op stem. Dit kan zorgen voor stemknobbels. Geef uitleg over stemwisseling, zodat ze weten wat er gebeurt. Laat er zeker een filmpje van zien. Vergeet niet dat meisjes ook mutatie meemaken. Als er problemen zijn en blijven is het de taak van de muzikleerkracht om ze door te sturen naar een logopedist. Zorg er vooral voor dat ze tijdens het zingen scherpte gebruiken en geen belt.

M: Hoe pak je meerstemmig zingen aan met een “onervaren” groep?

J: Je kan altijd beginnen met een canon. Ga daarnaast vooral op zoek naar verschillende soorten stijlen zoals pop en jazz. In het begin mag het ook eens goed misgaan, daar leren ze veel uit. Door stemmen te laten wisselen, trainen ze ook hun gehoor.

M: Hoe kan je intonatie trainen?

J: Intoneren is supermoeilijk, maar er zijn wel velen die het kunnen. Het is moeilijk omdat ze geconfronteerd worden met hun eigen geluid. Geef visueel weer hoe noten stijgen en dalen: laat de piano zien. Verkeerd intoneren heeft meer te maken met onzekerheid, ze zijn niet altijd toondoof.

M: Hoe krijg je een groep jongeren gemotiveerd?

J: Geef zelf als leerkracht toe waar je moeite mee hebt en maak het bespreekbaar. Stel jezelf eerder op als coach. Gebruik dingen uit de media en speel echt in op hun leefwereld. Breng ook een keer rap aan en laat dit daarna opbouwen naar zang (bv. Hamilton). In het begin van het jaar kan je ook bevragen naar welke muziek ze luisteren. Eventueel kun je dan met enkele van hun favorieten aan de slag. Die nummers kun je naar jouw hand zetten en uitvoeren in de stijl die jij verkiest.

M: Heb je nog algemene tips?

J: Bekijk zeker het aanbod van Estill voice training.

Geïnterviewde: Magalie Gelin

Interviewer: Myrthe Van Steenlandt

Onderwerp: zingen in de klas (focus: zangtechniek)

Datum: 11 december 2020

Medium: Zoom

M: Wat zijn de basis zangtechnieken die een leerling zeker moet leren om gezond te kunnen zingen in groep?

Ma: Begin bij de basis: de ademhaling. Hier kan je steeds naar verwijzen. Leg uit waarom het belangrijk is en stel het visueel voor a.d.h.v. YouTube filmpjes.

Oefening: Blaas alles uit zonder na te denken. Adem daarna uit op een 'sss' tot je niet meer kan, je longen worden automatisch bijgevuld. Dit kan je meteen toepassen om een lied, bv. Million Reasons te zingen zonder te ademen. Maak er meteen een wedstrijdje van, dat vinden leerlingen leuk. Je kan bv. ook Jerusalema gebruiken. Het is niet echt interessant op muzikaal vlak, maar het leeft bij de leerlingen dus ze zullen het wel leuk vinden.

Het is ook belangrijk om te blenden als groep. Je kan hiervoor verschillende oefeningen doen om hen 'tweng' en 'cry' aan te leren. Zing als een heks of zing alsof je weent. De leerkracht kan dit voordoen en de leerlingen kunnen raden welke techniek het was.

Zeg nooit "zet u recht", maar laat ze door de ruimte stappen met verschillende opdrachten. Wandel eerst zonder eunomie en dan als een soldaat. Laat de leerlingen uitleggen hoe het voelt en bespreek het verschil. Geef hen ook oefeningen waarbij ze bewust worden van hun lichaam, want dit is bij deze leeftijd vaak een probleem.

M: Hoe kan je een groep vragen om luider te zingen zonder te roepen?

Ma: Vraag hen nooit expliciet om luider te gaan zingen. Ga bv. aan de andere kant van het lokaal staan, ze zullen automatisch luider beginnen zingen. Stimuleer vooral de volledige groep, niet individuen.

M: Op welke manier kan je werken aan articulatie en uitspraak in groep?

Ma: Laat ze zingen met een kurk. Laat ze moeilijke woorden zingen. Je kan ook tijdens het repeteren een stuk van het lied laten zingen met en zonder de kurk. Er zal niet alleen een verschil te merken zijn bij de medeklinkers, maar ook bij de klinkers: bv. 'oe'. Je kan de klas ook laten rappen om te werken aan articulatie.

M: Welke opwarmingsoefeningen zijn laagdrempelig voor een groep met weinig zangervaring?

Ma: Zoek naar een connectie met de leefwereld en integreer popsongs die ze kennen.

M: Wat is het ideale repertoire om te werken aan zangtechniek?

Ma: Zing geen te moeilijke liederen. Kies iets dat dicht bij hen ligt, dat verhoogt de motivatie.

M: Hoe ga je om met een groep zangers waarbij enkele van hen geen ervaring hebben?

Ma: Zorg vooral voor een omgeving die leerlingen uitnodigt om mee te zingen. Begin ook steeds bij de basis.

M: Hoe ga je om met jongens die de baard in de keel krijgen?

Ma: Geef hen uitleg over de stemverandering en bereid hen hierop voor. Ook meisjes veranderen en krijgen een luchtige klank. Pas stemtechnieken toe om de stembanden samen te krijgen en een stevigere klank te produceren. Dit zorgt ook voor meer zelfvertrouwen

M: Hoe pak je meerstemmig zingen aan met een “onervaren” groep?

Ma: Je kan hier al mee beginnen tijdens de opwarming. “Bella mama” is een goede oefening hiervoor. Tijdens de opwarming kan je ook op verschillende klinkers meerstemmig zingen. Deel de groep in tweeën en laat hen in een kring staan. Doe mee met je handen zodat ze een visuele cue krijgen.

Meerstemmig zingen gebeurt volgens twee verschillende pijlers.

- Terts en kwint: Verdeel de groep in drieën en geef hen elk een noot van de drieklank. Verdeel ze in de ruimte en laat hen vervolgens rondlopen om verschillende samenklanken te ervaren.
- Bourdon: een groep kan een constante begeleiding aanhouden.
- Vraag/antwoord: Dit kan tussen twee groepen zijn of tussen de leerkracht en de leerlingen. Bv. Fix you.

M: Hoe kan je intonatie trainen?

Ma: Werk steeds met de volledige groep en niet enkel met de persoon die problemen heeft met intoneren. Het intern gehoor (het inwendig horen van de noot), is heel belangrijk. Besteed hier veel aandacht aan alvorens je ze een noot laat zingen. Gun de leerlingen echt de tijd om eerst de noot te horen in het hoofd. Daarna kunnen ze je nazingen en kan je opbouwen naar melodietjes. Op korte termijn kan je de persoon voor twee sterke zangers zetten zodat hij de juiste noten in zijn oor krijgt. Glijden kan een goede oefening zijn, maar maak er geen gewoonte van. Zie het eerder als een vogelpiek naar de noot. Dit kan je ook visualiseren en meteen toepassen in een lied. Goede intonatie heeft ook veel te maken met een goede zangtechniek.

M: Hoe krijg je een groep jongeren gemotiveerd?

Ma: Motivatie komt er pas wanneer de leerlingen weten “ik kan het”. Luister ook vaak naar wat de leerlingen zelf willen. Hun input is belangrijk.

M: Heb je nog algemene tips?

Ma: Geef leerlingen niet te veel info in een les, dan passen ze maar een deel toe. Focus maar op één aandachtspunt per les.

De organisatie Wisper biedt kunsten aan voor volwassenen. In de paasvakantie is er steeds een opleiding. Bart Callewaert zal ons ook nog verder kunnen helpen. Hij heeft veel ervaring met zingen met mensen op verschillende plaatsen.

Geïnterviewde: Simon Vander Beken
Interviewer: Myrthe Van Steenlandt
Onderwerp: zingen in de klas (focus: zangtechniek)
Datum: 7 december 2020
Medium: Zoom

M: Wat zijn de basis zangtechnieken die een leerling zeker moet leren om gezond te kunnen zingen in groep?

S: Over stemtechniek kan je algemene dingen meegeven. Je kan een les toewijden aan timbres om dit dan later toe te passen.

M: Welke opwarmingsoefeningen zijn laagdrempelig voor een groep met weinig zangervaring?

S: Begin met opwarmingsoefeningen om de stem te verkennen. Speel met dynamiek. Maak duidelijk: hoger zingen is niet luider zingen. Het is best om de heren en de dames apart te laten opwarmen. Zorg voor een goede opbouw qua toon. De leerlingen mogen stoppen als het niet meer gaat. Maar spoor ze toch aan om te proberen.

Breng simpele oefeningen aan die ze thuis ook kunnen doen om hun stem te verkennen buiten de lessen. Hou het speels.

M: Wat is het ideale repertoire om te werken aan zangtechniek?

S: Hou rekening met de tessituur van de klas. Je moet als leerkracht de stemmen van je leerlingen kennen. Laat hen zelf repertoire aanbrenge en maak een combinatie van zelfgekozen muziek en dat van de leerlingen. Zorg voor een goede afwisseling tussen schoolse dingen en pop. De toonaard is zeer belangrijk.

Je kan je les steeds opdelen: eerst stemoefeningen, daarna een lied aanbrenge en ten slotte het lied bewerken.

M: Hoe ga je om met een groep zangers waarbij enkele van hen geen ervaring hebben?

S: Probeer hen te overtuigen. Je hebt het nog niet geprobeerd, dus je weet niet of het zal lukken. Je kan als leerkracht aangeven dat er verschillende niveaus zijn, zoals overall. Niet iedereen is in alles even goed. Je kan de sterke leerlingen het voortouw laten nemen. Geef ze een andere positie in de klas om de anderen te ondersteunen.

Zorg voor een goede mindset vanaf het begin van het schooljaar.

M: Hoe ga je om met jongens die de baard in de keel krijgen?

S: Je kan best de jongens bij elkaar zetten, zodat ze niet verward geraken over het octaaf. Probeer in de juiste tessituur voor te zingen. Gebruik een simpel liedje wanneer ze de toon niet vinden. Op die manier kan je uitleggen dat de tonen overeenkomen. Je kan steeds een begeleidingsinstrument gebruiken om hen te helpen.

M: Hoe pak je meerstemmig zingen aan met een “onervaren” groep?

Het makkelijkste is een canon. Je kan ze ‘Broeder Jacob’ laten zingen en stoppen op een bepaalde noot. Zo voelen ze meerstemmigheid. Verder is het belangrijk om twee losstaande lijnen aan te leren om verwarring te vermijden (bv. Afrika van Toto). Je kan best tweestemmig beginnen. Het is een uitdaging om de groep te verdelen in meerdere groepen en ze drieklanken te laten zingen.

M: Hoe kan je intonatie trainen?

S: Als iemand geen toon kan treffen, kunnen glijdoefeningen handig zijn. Je doet dit best klassikaal. Als leerkracht kan je best meezingen in het octaaf van de leerlingen. Start samen op een toon en kruip zo geleidelijk aan naar omhoog. Je moet dit regelmatig trainen. Je oefent beter op een melodietje dan op een losse toon.

M: Hoe krijg je een groep jongeren gemotiveerd?

S: Eigen enthousiasme en authenticiteit als leerkracht is heel belangrijk. Doe zelf ook mee en begeleid zelf of zing mee met een toffe karaoke.

Sommige leerlingen willen echt niet zingen. Deze kan je op een andere manier activeren door bv. percussie of gitaar in te schakelen. Dit kan je wel best op voorhand goed afspreken zodat ze nog steeds de kans krijgen om bij te leren. Je kan de jongens eventueel naar buiten laten gaan om een beat te maken terwijl de meisjes zingen.

Het kan soms goed zijn om de leerlingen gewoon eens te laten doen. Nadien kan je bijsturen.

M: Heb je nog algemene tips?

S: Niet iedereen moet graag zingen, “feel the crowd”. Zorg wel voor een merkbaar verschil tussen de eerste en de laatste les. Onderschat je leerlingen niet. Iedereen heeft zijn kwaliteiten. En eens ze mee zijn, zal het wel lukken.

Muziek staat niet los van beleving. Toon het belang aan van muziek en voer groepsgesprekken.

6.4. Repertoirelijst

Opdeling per zangprobleem

ademhaling

- Blinding Lights — The Weeknd
- I'm blue — Eiffel 65

articulatie

- Goud — Bazart
- Karma Kameleon — Culture Club
- My Favourite Things — Richard Rodgers & Oscar Hammerstein II
- Vlaanderen boven — Raymond van het Groenewoud
- Wannabe — Spice Girls

bereik

- Best day of my life — American Authors
- En route — Tourist Le MC (in de stijl van Cleymans & Van Geel)

dynamiek

- Driver's Licence — Olivia Rodrigo
- It's Oh So Quiet — Björk
- Maria — Stephen Sondheim & Leonard Bernstein (uit West Side Story)
- Wayfaring stranger — Johnny Cash

klankkleur

- **scherp**
 - Breek uit jezelf — Wim De Craene
 - I'm Your Sacrifice — Ozark Henry ft. Amaryllis Uitterlinden
- **rond, diep in de keel**
 - Look on the Bright Side of Life — Monty Python (uit Life of Brian)
 - Hilversum III — Herman van Veen

meerstemmigheid

- Billie Jean — Michael Jackson
- California Dreamin' — The Mamas & The Papas
- Hey Jude — The Beatles
- Memories — Maroon 5
- Singing All Together — Thord Gummesson
- Wella Bam — De Nieuwe Snaar

tempo

- Opzij — Herman van Veen
- Sing, sing, sing — The Andrews Sisters

Opdeling per genre

anderstalig

- Ala presi — Traditional Suriname
- Cordula Grün — Josh.
- Hévénu shalom aléchem — Traditional
- Hijo De La Luna — Mecano
- Je Veux — ZAZ
- Le Vent Nous Portera — Noir Désir
- Monet — Alligatoah, Sido
- Pharo Mange Pro Jiloro — Gipsy Culy
- Une Belle Histoire — Michel Fugain
- Üsküdar'a Gider Iken — Traditional Istanbul
- Vois sur ton chemin — Bruno Coulais (uit Les Choristes)

folk

- Medhel an Gwyns — Anne Dudley
- Oak & Ash & Thorn — The Longest Johns
- The Bonnie Banks of Loch Lomond — Ella Roberts
- Wayfaring Stranger — Johnny Cash

jazz

- Autumn Leaves — Eric Clapton
- Fly Me To The Moon — Frank Sinatra
- Sing, sing, sing — The Andrews Sisters
- What a Wonderful World — Louis Armstrong

musical/film

- Look on the Bright Side of Life — Monty Python (uit Life of Brian)
- Ga pikken wat je pakken kan, man — Johnny Green & Lionel Bart (uit Oliver!)
- Maria — Stephen Sondheim & Leonard Bernstein (uit West Side Story)
- My Favourite Things — Richard Rodgers & Oscar Hammerstein II (uit The Sound of Music)
- Summernights — Michael Gibson (uit Grease)
- The Lion Sleeps Tonight — The Tokens (uit The Lion King)
- Tommorrow — Charles Strouse (uit Annie)
- Vlug terug — Johnny Green & Lionel Bart (uit Oliver!)

Nederlandstalig

- Als ze lacht — Yevgueni
- Breek uit jezelf — Wim De Craene
- En route — Tourist Le MC (in de stijl van Cleymans & Van Geel)
- Goud — Bazart
- Hilversum III — Herman Van Veen
- Iedereen is van de wereld — The Scene
- Opzij — Herman van Veen
- 't Is weer voorbij die mooie zomer — Gerard Cox (#LikeMe)
- Laat ons een bloem — Louis Neefs (#LikeMe)
- Vlaanderen boven — Raymond van het Groenewoud
- Vlaanderen m'n land — Will Tura (#LikeMe)

pop

- Best Day Of My Life — American Authors
- Billie Jean — Michael Jackson
- California Dreamin' — The Mamas & The Papas
- Can't help falling in love — Elvis Presley
- Don't worry be happy — Bobby McFerrin
- Hallelujah — Leonard Cohen (in de stijl van Jef Buckley)
- Happy — Pharell Williams
- Hey Jude — The Beatles
- I'm Your Sacrifice — Ozark Henry ft. Amaryllis Uitterlinden
- It's Oh So Quiet — Björk
- Karma Chameleon — Culture Club
- Leave a Light On — Marble Sounds
- Let it be — The Beatles
- Memories — Maroon 5
- Mercy — Duffy
- She Goes Nana — The Radios
- Someone like you — Adele
- The Sound of Silence — Simon & Garfunkel
- Viva la Vida — Coldplay
- Wannabe — Spice Girls
- Wella Bam — De Nieuwe Snaar
- What's Up — 4 Non Blondes

rap

- Airplanes — B.o.B (feat. Hayley Williams of Paramore)
- Blinded by your grace pt.2 ft. Mnek — Stormzy
- I'm blue — Eiffel 65

recent

- Blinding Lights — The Weeknd
- Dance Monkey — Tones and I
- Driver's Licence — Olivia Rodrigo
- Savage Love — Jason Derulo
- Siniorita — Shawn Mendes, Camila Cabello
- The Wellerman — Sea Shanty
- Vergeet de tijd — Regi & Camille
- Watermelon Sugar — Harry Styles

rock

- Seven Nation Army — The White Stripes
- Suspicious Minds — Elvis Presley
- We Will Rock You — Queen

6.5. Website

De screenshots hieronder zijn gemaakt op 11 juni 2021. Aangezien de site blijft evolueren, is het mogelijk dat een aantal elementen er ondertussen anders uitzien.

Pagina *Ontdek de tips* > *Zangtechniek*

The screenshot shows the website 'DE TROUBADOURS' with a navigation bar at the top containing links: 'Ontdek de tips', 'Snuister in ons repertoire', 'Wie zijn die Troubadours?', and 'Zelf nog een tip?'. The main header features the logo 'DE TROUBADOURS' and the tagline 'Kneed je klas tot een koor.' Below the header is a search bar with the text 'Zoek een tip ...'. A secondary navigation bar lists categories: 'Alle tips', 'Motivatie en durf', 'Intonatie', 'Zangtechniek', and 'Meerstemmigheid'. The main content area displays a grid of nine tip cards, each with a video thumbnail and a brief description:

- Zangtechniek: volume**
"Kan dat wat luider?" Deze vragen stel je beter niet in de klas. Gebruik liever een schaal met verschillende dynamische...
- Zangtechniek: stembereik**
Bereik de hoogste toppen! Met een herkenbaar deuntje kan je de leerlingen hun tessituur uitbreiden.
- Zangtechniek: de kurk**
Benieuwd hoe dit wondermiddel jouw klas verstaanbaar maakt? Ontdek het hier!
- Zangtechniek: articulatie**
Een beat en een herkenbare zin. Meer heb je niet nodig om met je leerlingen aan articulatie te werken.
- Zangtechniek: houding**
"Zet u eens recht!" Betrap je jezelf ook soms op deze uitspraak? Bekijk hier hoe je op een andere manier hetzelfde doel kan...
- Zangtechniek: ademhaling**
Tijdens het ademen denken we dat onze buik een ballon is. Lukt het jouw klas om via challenges een goede ademhaling...
- Hoe werk je aan zangtechniek?**
Zangtechniek is niet eenvoudig, maar wel essentieel om op een gezonde manier te zingen. Je kan aan de slag gaan op...
- Repertoire kiezen: niet zo simpel als gedacht**
Wist je dat je tijdens het selecteren van een goed lied best rekening houdt met een aantal voorwaarden? Ontdek ze hier!
- Belang van instrumentenbegeleiding**
Een muzikale begeleiding door de leerkracht heeft een positief effect op het zingen in de klas. Ontdek hier alle do's en...

Ontdek de tips
Snuister in ons repertoire
Wie zijn die Troubadours?
Zelf nog een tip?

DE TROUBADOURS

Kneed je **klas** tot een **koor**.

Alle tips
Motivatie en durf
Intonatie
Zangtechniek
Meerstemmigheid
Inloggen/registreren

De Troubadours

Meerstemmigheid: een baslijn

Bijgewerkt: 19 uur geleden

'ehiehie, oew' Meerstemmig zingen met Michael Jackson is altijd een goed idee. Een baslijn zorgt voor een stabiele basis.

Bekijken op YouTube

Het vormschema uit het filmpje:

doe	aah	/	doe	aah	/	doe	DOE DOE
6x	1x	1x	2x	1x	1x	2x	1x

Michael Jackson
Billie Jean
vormschema
baslijn
bas
klankspel
klankkleur

meerstemmig

Meerstemmigheid

Recente blogposts Alles weergeven

Meerstemmigheid: een bourdon

Meerstemmigheid: contrasterende stemmen

Voor leerlingen met weinig harmonische ervaring is zingen in tertsen zeer moeilijk en vaak verwarrend. Het is belangrijk...

Meerstemmigheid: drieklanken

Opmerkingen

De Troubadours ontwikkelden deze site in het kader van hun bachelorproef voor het behalen van het diploma educatieve bachelor in het secundair onderwijs (muzikale opvoeding) aan de Arteveldehogeschool. De inhoud is gericht naar leerkrachten muzikale opvoeding in de eerste graad van het secundair onderwijs.

100

Ontdek de tips Snuister in ons repertoire Wie zijn die Troubadours? Zelf nog een tip?

Kneed je **klas** tot een **koor**.

Zoek een tip ...

Repertoire van De Tro... De Troubadours		
1	Cordula Grün Josh.	3:33
2	Hijo de la luna Mecano	4:19
3	Je veux Zaz	3:35
4	Le vent nous portera Noir Désir	4:48
5	Monet Alligatoah, Sido	3:06
6	Une belle histoire Michel Fugain	3:17
7	Vois sur ton chemin Bruno Coulais, Les Petits ...	2:19
8	Medhel an Gwyns Anne Dudley	2:13
9	Oak & Ash & Thorn The Longest Johns	4:08
10	The Bonnie Banks of Loch... Ella Roberts	4:27
11	Wayfaring Stranger Johnny Cash	3:19
12	Autumn Leaves Eric Clapton	6:40
13	Fly Me To The Moon Frank Sinatra	2:28
14	Sing, Sing, Sing Benny Goodman	8:40
15	Always Look On The Brig... Monty Python	3:35
16	You've Got To Pick A Pock... Jonathan Pryce	3:05
17	Be Back Soon Jonathan Pryce, The *Oliv...	3:19
18	West Side Story: Act I: M... Leonard Bernstein, Jim Br...	2:35
19	My Favorite Things Julie Andrews	2:20
20	Summer Nights - From *G... John Travolta, Olivia Newt...	3:36
21	The Lion Sleeps Tonight	2:33

Het repertoire in een muziekles heeft een grote invloed op de motivatie van de klas. Hier geven we alvast enkele goede voorbeelden mee. Hou bij het uitvoeren rekening met de tessituur van de leerlingen. Op onze website staan enkele tips en tools om dit eenvoudig op te lossen.

Veel luister- en zangplezier!

Deze lijst is opgedeeld volgens de moeilijkheden bij het zingen van de liederen. Klik [hier](#) voor een opdeling per genre.

ademhaling

- Blinding Lights — The Weeknd
- I'm blue — Eiffel 65

articulatie

- Goud — Bazart
- Karma Kameleon — Culture Club
- My Favourite Things — Richard Rodgers & Oscar Hammerstein II
- Vlaanderen boven — Raymond van het Groenewoud
- Wannabe — Spice Girls

bereik

- Best day of my life — American Authors
- En route — Tourist Le MC (in de stijl van Cleymans & Van Geel)

dynamiek

- Driver's Licence — Olivia Rodrigo
- It's Oh So Quiet — Björk
- Maria — Stephen Sondheim & Leonard Bernstein (uit West Side Story)
- Wayfaring stranger — Johnny Cash

klankkleur

- scherp
 - Breek uit jezelf — Wim De Craene
 - I'm Your Sacrifice — Ozark Henry ft. Amaryllis Uitterlinden
- rond, diep in de keel
 - Look on the Bright Side of Life — Monty Python (uit Life of Brian)
 - Hilversum III — Herman van Veen

meerstemmigheid

- Billie Jean — Michael Jackson
- California Dreamin' — The Mamas & The Papas
- Hey Jude — The Beatles
- Memories — Maroon 5
- Singing All Together — Thord Gummesson
- Wella Bam — De Nieuwe Snaar

tempo

- Opzij — Herman van Veen
- Sing, sing, sing — The Andrews Sisters

De Troubadours ontwikkelden deze site in het kader van hun bachelorproef voor het behalen van het diploma educatieve bachelor in het secundair onderwijs (muzikale opvoeding) aan de Arteveldehogeschool. De inhoud is gericht naar leerkrachten muzikale opvoeding in de eerste graad van het secundair onderwijs.

Ontdek de tips Snuister in ons repertoire **Wie zijn die Troubadours?** Zelf nog een tip?

DE TROUBADOURS

Kneed je **klas** tot een **koor**.

Zoek een tip ...

Gegroet en welkom! Wij zijn Myrthe, Jonas en Martijn, beter bekend als De Troubadours.

Men noemt ons ook wel eens de minnezangers, want wij minnen de kunst van het zingen. Naast de liefde voor zang verspreiden we ook gaarne enkele *tips en tricks* om in uw zangklas toe te passen. Daarvoor haalden we de mosterd bij tal van experts, vakliteratuur en een heleboel ervaringsdeskundigen.

Het is onze missie om het zangniveau in de klas op te krikken naar een hoger niveau, omdat het is bewezen dat dit de sfeer, het welbevinden, de motivatie, de creativiteit ... in de klas zal doen stijgen. Bovendien zullen deze troubadourtroeven meer dan ooit van pas komen nu het cultuurwezen steeds meer moet wijken voor algemene kunde.

Uit praktijkervaringen ondervonden wij dat er nog een pak meer kwaliteit uit een klasgroep kan gehaald worden. Er zitten soms namelijk meer zangvogels in het nest dan u vermoedt. Alleen is het niet altijd evident om die uit hun tent te lokken. Nochtans kan dit op een erg efficiënte manier.

Onder het motto 'Kneed je klas tot een koor' selecteerden wij vier grote pijlers, gebaseerd op de meest voorkomende problemen tijdens de muziekles. Dit door middel van een enquête die door 84 muziekleraren werd ingevuld.

Deze problemen ving we op met heel wat concreet uitgewerkte tips en aanvullend materiaal. Deze tips kunt u terugvinden onder het tabblad 'ontdek de tips'. U dient enkel te klikken op het pijnpunt waar u meer over wilt weten en u krijgt er gratis tips en oefeningen bij. Elke oefening of tip wordt ondersteund door een begeleidend filmpje waarin de oefening wordt uitgevoerd en de troubadour van dienst u uitleg verschaft.

In een ideale wereld trekken De Troubadours rond door de Vlaamse muzieklessen, maar momenteel verspreiden we de kennis en het zangplezier graag op deze digitale wijze.

Wij verheugen ons ook op tips van u. Aarzel niet om ons die te bezorgen, zodat wij deze verder kunnen verspreiden. Zo kunnen we we leraren ondersteunen en klassen laten musiceren en floreren!

Nog geen oplossing, tip of oefening voor uw probleem gevonden? Contacteer ons gerust!

Veel plezier en succes met uw queeste!

De Troubadours

De Troubadours ontwikkelden deze site in het kader van hun bachelorproef voor het behalen van het diploma educatieve bachelor in het secundair onderwijs (muzikale opvoeding) aan de Arteveldehogeschool. De inhoud is gericht naar leerkrachten muzikale opvoeding in de eerste graad van het secundair onderwijs.

Pagina *Zelf nog een tip?*

Ontdek de tips Snuister in ons repertoire Wie zijn die Troubadours? **Zelf nog een tip?**

Kneed je **klas** tot een **koor**.

🔍 Zoek een tip ...

Nog meer tips nodig? Of heb je zelf nog leuke ideetjes die je met de wereld wil delen? Aarzel niet om ons te contacteren. En wie weet komt jouw oefening of tip op onze website.

Contact

Naam

E-mailadres

Voeg een bericht toe

Verzenden

De Troubadours ontwikkelden deze site in het kader van hun bachelorproef voor het behalen van het diploma educatieve bachelor in het secundair onderwijs (muzikale opvoeding) aan de Arteveldehogeschool. De inhoud is gericht naar leerkrachten muzikale opvoeding in de eerste graad van het secundair onderwijs.